

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

«ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ
ΤΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥΣ»

ΔΙ-ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΜΣ:
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

ΜΑΡΙΝΑ ΜΠΑΚΑΓΙΑΝΝΗ
(Α.Μ. 266131740633)

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Χ.Α. Καρακιουλάφη
Α. Αφουξενίδης
Μ. Χριστοδούλου

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Χριστίνα Καρακιουλάφη, για τη συνεργασία, τη στήριξη και την πολύτιμη καθοδήγηση που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους εκείνους τους εκπαιδευτικούς, που εν μέσω των καλοκαιρινών τους διακοπών, πρόθυμα συμμετείχαν στις συνεντεύξεις και συνέβαλαν με αυτόν τον τρόπο καθοριστικά στη διεξαγωγή και ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου, που με στήριξε και με εμπύχωνε καθ' όλη τη διάρκεια αυτού του εκπαιδευτικού ταξιδιού και πάντοτε μου έδινε δύναμη να συνεχίσω.

Περίληψη

Ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης βιώνει στην Ελλάδα εργασιακή ανασφάλεια και κυριεύεται από αβεβαιότητα, εξαιτίας των όσων ορίζει το καθεστώς εργασίας του. Η επαγγελματική εξουθένωση (burnout) από την άλλη σχετίζεται με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, καθώς είναι το επάγγελμα που έχει άμεση επαφή με την εκπαίδευση των παιδιών, δηλαδή τον άνθρωπο και ο παράγοντας του άγχους είναι καθοριστικός. Η παρούσα μελέτη διερευνά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, εξαιτίας του καθεστώτος εργασίας τους και του συστήματος που καθορίζει την πρόσληψή τους. Επιπλέον, μελετήθηκε, εάν και σε ποιο βαθμό αυτές οι δυσκολίες σχετίζονται την επαγγελματικής εξουθένωσης που μπορεί να βιώνουν. Για τη συλλογή των δεδομένων διενεργήθηκαν συνεντεύξεις με αναπληρωτές εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και πραγματοποιήθηκε ποιοτική ανάλυση των δεδομένων για την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Μέσα από την έρευνα καταδεικνύεται το σύνολο των παραγόντων που δυσκολεύουν τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς και σχετίζονται με την εργασιακή τους ιδιότητα. Επιπλέον, το εργασιακό άγχος φαίνεται πως είναι βασική αιτία εκδήλωσης της επαγγελματικής εξουθένωσης στους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς.

Λέξεις κλειδιά: επαγγελματική εξουθένωση, εργασιακό άγχος, αναπληρωτές εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Abstract

A substitute Primary Education teacher in Greece experiences job insecurity and is overwhelmed by uncertainty, due to what his work status defines. Burnout, on the other hand, is related to the teaching profession, as it is the profession that has direct contact with the education of children, i.e. people, and the stress factor is decisive. The present study investigates the difficulties faced by substitute teachers of primary education, due to their work status and the system that determines their recruitment. In addition, it was studied if and to what extent these difficulties are related to the burnout they may experience. To collect the data, interviews were conducted with substitute teachers of primary education and a qualitative analysis of the data was carried out to draw the conclusions. The research demonstrates all the factors that make it difficult for substitute teachers and are related to their work capacity. In addition, work stress seems to be the main cause of burnout among substitute teachers.

Key words: burnout, work stress, substitute teachers of Primary Education

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	3
Abstract	4
Εισαγωγή.....	6
Πρώτο Μέρος: <i>Βιβλιογραφική ανασκόπηση</i>	8
Κεφάλαιο I: Επαγγελματική Εξουθένωση	8
Θεωρητικά Μοντέλα.....	8
Παράγοντες που σχετίζονται με την επαγγελματική εξουθένωση	10
Χώρος Εργασίας-Ψυχοκοινωνικοί Κίνδυνοι	11
Εργασιακό Άγχος.....	13
Επιπτώσεις Επαγγελματικής Εξουθένωσης.....	15
Επαγγελματική εξουθένωση και εργασιακό στρες εκπαιδευτικών	16
Κεφάλαιο II: Καθεστώς εργασίας και εργασιακές δυσκολίες αναπληρωτών εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	18
Ο θεσμός των αναπληρωτών εκπαιδευτικών	18
Σύμβαση Εργασίας.....	19
Ωράριο Εργασίας	20
Άδειες	21
Αποδοχές	22
Η Εργασιακή Επισφάλεια των Αναπληρωτών Εκπαιδευτικών	22
Ο θεσμός του αναπληρωτή σήμερα- Δυσκολίες	23
Δεύτερο Μέρος: Έρευνα	25
Μεθοδολογία Έρευνας.....	25
Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας	26
Δυσκολίες συνέντευξης.....	28
Εμπειρικά δεδομένα	28
Συμπεράσματα εμπειρικού μέρους.....	48
Συζήτηση	51
Βιβλιογραφία.....	53
Νομοθεσία	54
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	56
Παράρτημα.....	57

Εισαγωγή

Στη σύγχρονη κοινωνία, οι εργαζόμενοι σε κάθε είδους επαγγελματικό κλάδο βρίσκονται υπό συνεχή πίεση να επιτύχουν υψηλούς στόχους. Πολλοί εργαζόμενοι δυσκολεύονται να διαχειριστούν το άγχος, κάτι το οποίο έχει αρκετές φορές βλαπτικές συνέπειες για τους ίδιους, την εργασία τους και τι εργασιακό τους περιβάλλον. Για να κατορθώσουν να παράγουν σωστό έργο πρέπει να εργάζονται αποτελεσματικά και αυτό απαιτεί καλή σωματική αλλά και ψυχική υγεία. Το εργασιακό άγχος προκαλεί χρόνια αρνητικά συναισθήματα, όπως θυμό, κατάθλιψη και εξουθένωση.

Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, σύμφωνα με την κοινή γνώμη είναι ένα επάγγελμα προνομιούχο, εξαιτίας των διακοπών και των σχολικών αργιών και αποτελεί ένα από εκείνα τα επαγγέλματα που συνοδεύεται από πολλές μορφές ηθικής, κυρίως, ικανοποίησης. Παρόλα αυτά, η σχετική βιβλιογραφία το κατατάσσει ως ένα από τα 3 πιο στρεσογόνα επαγγέλματα παγκοσμίως, με μεγαλύτερα ποσοστά στρες και εξουθένωσης σε σχέση με άλλα επαγγέλματα.

Το φαινόμενο της επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών απασχολεί εκτεταμένα την ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα. Ωστόσο, οι έρευνες που εξετάζουν την επαγγελματική εξουθένωση και την ποιότητα εργασίας των αναπληρωτών εκπαιδευτικών είναι σχεδόν μηδαμινές. Η παρούσα εργασία λοιπόν, θα δώσει την ευκαιρία να καταγραφούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί εξαιτίας της εργασιακής τους συνθήκης και ο κίνδυνος της επαγγελματικής εξουθένωσης που αντιμετωπίζουν. Αναμένεται ότι τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα φέρουν στο προσκήνιο τα προβλήματα των αναπληρωτών εκπαιδευτικών συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη λήψη κατάλληλων αποφάσεων και μέτρων που θα εξασφαλίσουν την αποκατάσταση της ποιότητας εργασίας αυτής της σημαντικής μερίδας των εκπαιδευτικών. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να παράσχουν πολύτιμες πληροφορίες με σημαντική πρακτική αξία για τη χάραξη μέτρων προστασίας των δικαιωμάτων των αναπληρωτών εκπαιδευτικών.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια βιβλιογραφική επισκόπηση της έννοιας της επαγγελματικής εξουθένωσης και παρουσιάζεται το εργασιακό καθεστώς των αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Ειδικότερα παρουσιάζονται τα διάφορα θεωρητικά μοντέλα που έχουν αναπτυχθεί για το φαινόμενο της επαγγελματικής εξουθένωσης και γίνεται αναφορά στις συνθήκες εργασίας των αναπληρωτών εκπαιδευτικών και στις δυσκολίες που αυτοί αντιμετωπίζουν.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει το κομμάτι της έρευνας και χωρίζεται σε δυο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται η μεθοδολογία, ο σκοπός, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας. Επίσης γίνεται παρουσίαση του

δείγματος, καθώς και των ερευνητικών εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν για να συλλεχθούν τα εμπειρικά δεδομένα. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της μελέτης, εξάγονται τα συμπεράσματα της έρευνας και ακολουθεί η συζήτηση και οι προτάσεις για την επέκταση της.

Πρώτο Μέρος: Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Κεφάλαιο I: Επαγγελματική Εξουθένωση

Η έννοια της Επαγγελματικής Εξουθένωσης

Η επαγγελματική εξουθένωση των εργαζομένων είναι ένα πρόβλημα που απασχολεί εκτεταμένα τους ερευνητές σε διεθνές επίπεδο ολοένα και συχνότερα τα τελευταία χρόνια (Eurofound, 2018).

Η έννοια της επαγγελματικής εξουθένωσης έγινε ιδιαίτερα γνωστή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, αν και ως φαινόμενο προϋπήρχε στους εργασιακούς χώρους. Αναφορές σε σχετικές καταστάσεις και φαινόμενα εντοπίζονται ήδη πριν από το 1970 σε διάφορες γραπτές πηγές, οι οποίες περιλάμβαναν περιγραφές εργαζομένων που μιλούσαν για έντονη κόπωση, εξάντληση, καθώς επίσης και απώλεια της όρεξης και του πάθους για την εργασία τους. Οι πρώτες έρευνες σχετικά με το φαινόμενο της επαγγελματικής εξουθένωσης πραγματοποιήθηκαν στις ΗΠΑ (Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2001).

Σύμφωνα με την Cristine Maslach (1982) πρόκειται για ένα σύνδρομο, το οποίο επηρεάζει και καταπονεί τον εργαζόμενο σωματικά, ψυχικά αλλά και πνευματικά. Βασική αιτία εμφάνισης του συνδρόμου επαγγελματικής εξουθένωσης είναι το χρόνιο, διαπροσωπικό στρες στο οποίο εκτίθεται ο εργαζόμενος. Συγκεκριμένα, η Maslach ορίζει το φαινόμενο της επαγγελματικής εξουθένωσης ως την απώλεια ενδιαφέροντος για τους ανθρώπους με τους οποίους κάποιος εργάζεται, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής εξάντλησης. Το άτομο αισθάνεται συναισθηματική εξάντληση και δεν έχει πλέον καθόλου θετικά αισθήματα συμπάθειας ή σεβασμού για πελάτες ή ασθενείς (Maslach C. , 1982).

Θεωρητικά Μοντέλα

Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία υπάρχουν περισσότερα θεωρητικά μοντέλα της επαγγελματικής εξουθένωσης, τα οποία και παρουσιάζονται ακολούθως (Σούργλου, 2020).

1) Το μοντέλο των τριών διαστάσεων της Maslach (1982)

Με βάση τον ορισμό που έχει δοθεί από την Maslach (1982) η επαγγελματική Εξουθένωση αποτελείται από τρεις διαστάσεις:

- ✓ Η πρώτη διάσταση ονομάζεται «συναισθηματική εξάντληση» (emotional exhaustion)
- ✓ Η δεύτερη διάσταση είναι η «αποπροσωποποίηση» (depersonalization)

- ✓ Η τρίτη διάσταση είναι η «έλλειψη προσωπικής επίτευξης» (loss of personal accomplishment)

II) Το διαδραστικό μοντέλο του Cherniss (1980)

Με βάση το μοντέλο αυτό η επαγγελματική εξουθένωση ακολουθεί τρία στάδια:

- ✓ Φάση εργασιακού στρες
- ✓ Φάση εξάντλησης
- ✓ Φάση αμυντικής κατάληξης

III) Το μοντέλο των Edelwich και Brodsky (1980)

Οι Edelwich & Brodsky (1980) ήταν αυτοί που περιέγραψαν την επαγγελματική εξουθένωση με τέσσερις καταστάσεις, που είναι:

- ✓ ο ενθουσιασμός
- ✓ η αμφιβολία και η αδράνεια
- ✓ η απογοήτευση και η ματαίωση
- ✓ η απάθεια

IV) Το μοντέλο της Pines

Η Pines και οι συνεργάτες περιγράφουν την επαγγελματική εξουθένωση ως μία κατάσταση σωματικής, συναισθηματικής και πνευματικής εξάντλησης που προκαλείται με την μακροχρόνια έκθεση σε συναισθηματικά απαιτητικές συνθήκες (Pines & Aronson, 1988).

V) Το μοντέλο Απαιτήσεων-Ελέγχου

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, ο Karasek (1979) ανέπτυξε το μοντέλο των απαιτήσεων και του ελέγχου, το οποίο επικεντρωνόταν σε δυο διαστάσεις στο εργασιακό περιβάλλον του ατόμου. Οι διαστάσεις αυτές είναι:

- ✓ Εργασιακές Απαιτήσεις
- ✓ Εργασιακός Έλεγχος

VI) Το μοντέλο των Shirom και Malamed

Η θεωρία του Hobfoll (Hobfoll & Shirom, 1993) για τη διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία ενός εργαλείου το οποίο εξηγούσε την επαγγελματική εξουθένωση. Οι Shirom και Malamed λοιπόν, με βάση το εργαλείο

που δημιούργησαν, κατέληξαν στο συμπέρασμα, πως η επαγγελματική εξουθένωση είναι ένα τρισδιάστατο φαινόμενο, που περιλαμβάνει τις εξής διαστάσεις:

- ✓ Σωματική κόπωση
- ✓ Συναισθηματική εξάντληση
- ✓ Γνωστική κόπωση

VII) Το μοντέλο ανισοροπίας ανταμοιβής-προσπάθειας (ERI)

Το μοντέλο της ανισοροπίας- ανταμοιβής και προσπάθειας (The effort reward imbalance model) αναπτύχθηκε από τον Siegrist (2017) και πρόκειται για ένα από τα πιο σύγχρονα μοντέλα που σχετίζονται με την επαγγελματική εξουθένωση. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει πως η εργασία με υψηλή προσπάθεια αλλά χαμηλές αποδοχές, εμφανίζει έλλειμμα αμοιβαιότητας ανάμεσα στο κέρδος και το κόστος (Siegrist, 2017)

VIII) Το αντισταθμιστικό μοντέλο της εξάντλησης που προέρχεται εξαιτίας των αιτήσεων (DISC)

Το μοντέλο DISC αναφέρει πως το άγχος και οι παράγοντες κινητοποίησης των εργασιακών πόρων εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη λεγόμενη «αντιστοίχιση» ή «συσχέτιση» μεταξύ συγκεκριμένων τύπων εργασιακών απαιτήσεων και εργασιακών πόρων (Jonge & Dormann, 2006). Το μοντέλο στηρίζεται σε δυο θεμελιώδεις αρχές:

- ✓ Αρχή της τριπλής αντιστοιχίας (triple-match)
- ✓ Αρχή της πολυδιαστασιμότητας (multidimensionality)

Παράγοντες που σχετίζονται με την επαγγελματική εξουθένωση

Τα μοντέλα που αναφέρονται στην προηγούμενη ενότητα βοηθούν στην προσέγγιση του φαινομένου της επαγγελματικής εξουθένωσης και φανερώνουν τους παράγοντες που συμβάλουν στην εκδήλωσή της. Οι παράγοντες εμφάνισης του συνδρόμου επαγγελματικής εξουθένωσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με το ίδιο το άτομο και την προσωπικότητά του, αλλά και με το ευρύτερο περιβάλλον του με έμφαση στον εργασιακό χώρο.

Οι καθοριστικοί παράγοντες που επισημαίνονται από το Eurofound (2018) σχετίζονται κυρίως με ψυχοκοινωνικούς κινδύνους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις υψηλές απαιτήσεις, όπως για παράδειγμα οι πολλές ώρες εργασίας και οι γρήγοροι ρυθμοί. Επιπλέον, υπάρχουν αναφορές σε κινδύνους, οι οποίοι συνδέονται με

συγκεκριμένα επαγγέλματα, όπως εκείνα όπου απαιτούνται έντονες διαπροσωπικές σχέσης (εκπαιδευτικοί, εργαζόμενοι στο χώρο της υγείας). Ακόμα, παράγοντες που φαίνεται να σχετίζονται με την επαγγελματική εξουθένωση είναι οι συγκρούσεις δεοντολογίας και αξιών, οι συγκρούσεις ρόλων, οι χαμηλές προοπτικές ανέλιξης, η ανισότητα στην εργασία και η εργασιακή ανασφάλεια.

Έχει παρατηρηθεί ότι, όταν οι εργαζόμενοι εκτίθενται σε επαγγελματικό περιβάλλον με ψυχοκοινωνικούς κινδύνους (υψηλής ένταση εργασίας, πολύωρη εργασία, αυξημένες συναισθηματικές απαιτήσεις, χαμηλό επίπεδο αυτονομίας, τεταμένες κοινωνικές σχέσεις) έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν συμπτώματα επαγγελματική εξουθένωση (Eurofound, 2018).

Το στρεσογόνο και έντονα συναισθηματικό περιβάλλον εργασίας αποτελεί ακόμα ένα παράγοντα που επηρεάζει την εμφάνιση του φαινομένου της επαγγελματικής εξουθένωσης (Raftopoulos, Charalambous, & Talias, 2012). Όταν ένα άτομο δραστηριοποιείται σε εργασιακό περιβάλλον με υψηλά επίπεδα συγκρούσεων, εκτίθεται σε εκφοβισμό από συναδέλφους ή εργοδότες, δεν λαμβάνει κοινωνική υποστήριξη από τον περίγυρό του, αντιμετωπίζει δυσκολίες στις σχέσεις με πελάτες ή ενδιαφερόμενους φορείς και ακόμα, καλείται να συνεργαστεί και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας δύσκολης ηγεσίας, έχει παρατηρηθεί πως υπάρχουν αρκετές πιθανότητες το άτομο αυτό να παρουσιάσει συμπτώματα επαγγελματικής εξουθένωσης, εξαιτίας των αρνητικών συναισθημάτων που του προκαλεί η συγκεκριμένη συνθήκη (Eurofound, 2018).

Επιπλέον, το μοντέλο ανισορροπίας ανταμοιβής και προσπάθειας, αναδεικνύει έναν ακόμα παράγοντα που σχετίζεται με την εμφάνιση του συνδρόμου επαγγελματικής εξουθένωσης και δεν είναι άλλος από την αμοιβή. Όταν ο εργαζόμενος αμείβεται με λιγότερα χρήματα από αυτά που θεωρεί πως ανταποκρίνονται στο έργο και την προσπάθεια του, νιώθει ματαίωση της προσπάθειάς τους και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εμφανίσει αρκετές φορές συμπτώματα επαγγελματικής εξουθένωσης (Siegrist, 2017).

Χώρος Εργασίας-Ψυχοκοινωνικοί Κίνδυνοι

Η ασφάλεια και υγεία του κάθε εργαζόμενου επηρεάζεται σε ένα μεγάλο βαθμό από τους ψυχοκοινωνικούς κινδύνους και το εργασιακό άγχος. Οι ψυχοκοινωνικοί κίνδυνοι είναι παράγοντες που επιδρούν αρνητικά με δραστικό τρόπο στην υγεία των ατόμων, με συνέπειες όχι μόνο στον εργαζόμενο αλλά και στην λειτουργία όλης της επιχείρησης.

Οι ψυχοκοινωνικοί κίνδυνοι σύμφωνα με όσα αναφέρονται από το Eurofound (2021) είναι κοινωνικά και οργανωτικά πλαίσια, τα οποία έχουν την δυνατότητα να προκαλέσουν κάποιου είδους σωματική ή ψυχολογική βλάβη στο άτομο.

Η σχετική ακαδημαϊκή συζήτηση δεν έχει καταλήξει σε μια ενιαία λίστα των παραγόντων που σχετίζονται με την ανάδυση ψυχοκοινωνικών κινδύνων, ωστόσο σε ένα μεγάλο βαθμό οι διαφορετικές μελέτες συγκλίνουν στους ακόλουθους παράγοντες (Eurofound, 2021).

- ✓ υψηλές απαιτήσεις και εντατική εργασία
- ✓ συναισθηματικές απαιτήσεις
- ✓ έλλειψη αυτονομίας
- ✓ ηθικές συγκρούσεις
- ✓ κακές κοινωνικές σχέσεις
- ✓ εργασιακή και εργασιακή ανασφάλεια

Βασική αιτία των ψυχοκοινωνικών κινδύνων είναι ο λάθος σχεδιασμός σχετικά με την οργάνωση και τη διαχείριση της εργασίας. Επιπλέον, το μη υγιές κοινωνικό πλαίσιο της εργασίας και η αρνητική ψυχολογία στην οποία μπορεί να σε οδηγήσει αυτό, επιφέρει ψυχολογικά, σωματικά και κοινωνικά αποτελέσματα, όπως εργασιακό άγχος, εργασιακή εξουθένωση ή κατάθλιψη. Πιο συγκεκριμένα, συνθήκες εργασίας που οδηγούν σε ψυχοκοινωνικούς κινδύνους είναι ο υπερβολικός φόρτος εργασίας, οι αντικρουόμενες απαιτήσεις και ασάφειες, σχετικά με τον ρόλο του εργαζόμενου, η έλλειψη συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τον εργαζόμενο, η κακή διαχείριση των οργανωτικών αλλαγών, η αναποτελεσματική επικοινωνία, η έλλειψη υποστήριξης από τη διοίκηση ή τους συναδέλφους, η εργασιακή ανασφάλεια και η ψυχολογική και σεξουαλική παρενόχληση (Eurofound, 2021).

Οι εργαζόμενοι σε υγιές ψυχοκοινωνικό περιβάλλον είναι αποδοτικότεροι και αισθάνονται ψυχική και σωματική ευεξία. Βέβαια, θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι οι ψυχοκοινωνικοί κίνδυνοι, όπως ο υπερβολικός φόρτος εργασίας δεν είναι πάντα επιβλαβείς για τον εργαζόμενο, όταν το εργασιακό περιβάλλον προσφέρει υποστηρικτικό περιβάλλον εργασίας, παροχή κινήτρων και σωστή, εξειδικευμένη κατάρτιση στους εργαζόμενους (Hassard & Cox, 2015).

Από τους ψυχοκοινωνικούς κινδύνους επηρεάζονται τόσο οι εργαζόμενοι, όσο και η ίδια η επιχείρηση/οργανισμός. Όταν οι απαιτήσεις της εργασίας υπερβαίνουν τις δυνατότητες των εργαζομένων, οι ίδιοι μπορεί αν βιώσουν κρίσεις άγχους. Οι εργαζόμενοι που βιώνουν παρατεταμένο άγχος κινδυνεύουν να εμφανίσουν σοβαρά

σωματικά προβλήματα υγείας, όπως καρδιαγγειακές παθήσεις ή μυοσκελετικά ζητήματα (Hassard & Cox, 2015).

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, αρνητικές συνέπειες αντιμετωπίζουν και οι επιχειρήσεις/οργανισμοί. Σε αυτές συγκαταλέγονται : η κακή συνολική επιχειρηματική απόδοση, το αυξημένο ποσοστό απουσίας από την εργασία και τα αυξημένα ποσοστά ατυχημάτων και τραυματισμών. Το εργασιακό άγχος μπορεί να οδηγήσει τους εργαζόμενους στην πρόωρη συνταξιοδότηση, ενώ παράλληλα παρατηρείται πως οι απουσίες που συνδέονται με το άγχος τείνουν να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από τις υπόλοιπες απουσίες. Σε κάθε περίπτωση, το κόστος για τις επιχειρήσεις και την κοινωνία εκτιμάται ότι είναι σημαντικό (Eurofound, 2018).

Εργασιακό Άγχος

Σύμφωνα με το Μπαμπινιώτη (1998) το άγχος ορίζεται ως «*μια συγκινησιακή κατάσταση (φόβου, αγωνίας, ανασφάλειας κλπ) είτε παροδική και χαμηλής έντασης (οπότε θεωρείται φυσιολογική), είτε επίμονη και μεγάλης έντασης (οπότε θεωρείται παθολογική), η οποία προκύπτει ως εναγώνια αναμονή επικείμενου κακού ή κινδύνου ή δυσάρεστης γενικά κατάστασης και έχει ιδιαίτερα σωματικά και συμπεριφερολογικά γνωρίσματα (λ.χ. μεταβολές στο αυτόνομο νευρικό σύστημα ή μεγάλη νευρικότητα)*» (Μπαμπινιώτης, 1998, σ. 63)

Τα τελευταία χρόνια, το εργασιακό άγχος αποτέλεσε ζήτημα προτεραιότητας και αυξανόμενης σημασίας για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, μιας και εκτοξεύτηκε το ποσοστό εκδήλωσης του με τις συνθήκες που ακολούθησαν την κρίση (ΓΣΕΕ, 2015).

Στη σύγχρονη κοινωνία παρατηρείται πως το εργασιακό περιβάλλον αποτελεί κεντρική πηγή άγχους στα άτομα. Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, το άγχος είναι αποτέλεσμα της ανεπιτυχούς προσπάθειας του εργαζόμενου να ανταποκριθεί σε ιδιαίτερα υψηλές απαιτήσεις και επιδιώξεις. Στην περίπτωση αυτή, το άτομο αισθάνεται κατώτερο των περιστάσεων και δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις συγκεκριμένες συνθήκες (Δανιηλίδου, 2013). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη ΓΣΕΕ (2015) το εργασιακό άγχος πηγάζει από την ανισορροπία ανάμεσα στις απαιτήσεις της εργασίας και την ικανότητά του εργαζόμενου να ανταποκριθεί σε αυτές. Όταν τα επίπεδα άγχους δεν είναι πλέον διαχειρίσιμα από τον ίδιο τον εργαζόμενο, μπορεί αυτό να φέρει αντιμέτωπο τον εργαζόμενο με μια σειρά αρνητικών συνεπειών, σωματικών και ψυχικών, και με μειωμένη εργασιακή απόδοση (ΓΣΕΕ, 2015).

Πολλές φορές είναι δύσκολο να διαχωρίσει κανείς το εργασιακό άγχος από την εργασιακή εξουθένωση. Αυτό οφείλεται στα κοινά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα

δύο αυτά φαινόμενα (και κατ' επέκταση τους ορισμούς τους) καθώς και στο γεγονός ότι αναλύονται με βάση κοινά θεωρητικά εργαλεία. Το συνεχές άγχος είναι κεντρικός πυλώνας τόσο του εργασιακού άγχους, όσο και της επαγγελματικής εξουθένωσης (Δανιηλίδου, 2013).

Το άγχος είναι σύνηθες φαινόμενο στον χώρο εργασίας για ένα μεγάλο μέρος εργαζομένων και είναι η αιτία για ένα μεγάλο ποσοστό απουσίας τους από τον εργασιακό τους χώρο. Συχνά, τα άτομα που πάσχουν από εργασιακό άγχος γίνονται αντικείμενο σχολιασμών και στιγματισμού στον εργασιακό τους περίγυρο, όπως συμβαίνει και με πολλά άλλα ζητήματα ψυχικής υγείας. Ωστόσο, όταν οι ψυχοκοινωνικοί κίνδυνοι και το άγχος αντιμετωπίζονται ως οργανωτικό ζήτημα και όχι ως προσωπική αδυναμία, μπορούν να είναι εξίσου διαχειρίσιμοι με οποιονδήποτε άλλο κίνδυνο για την ασφάλεια και την υγεία στον χώρο εργασίας (Σπυρομήτρος & Ιορδανίδης, 2017).

Οι παράγοντες που πυροδοτούν το εργασιακό άγχος είναι αρκετοί, με κυριότερους τον υπερβολικό όγκο εργασίας, τους γρήγορους ρυθμούς, τα χρονικά όρια αλλά και την λήψη σημαντικών αποφάσεων. Άλλοι παράγοντες είναι το αίσθημα ανησυχίας απέναντι σε μια πιθανή αποτυχία, οι άσχημες εργασιακές σχέσεις, η ρουτίνα, το ωράριο, η μη συμμετοχή στις εργασιακές αποφάσεις, το αντικείμενο της εργασίας, οι χαμηλές απολαβές συγκριτικά με το έργο που παράγεται, η δυσκολία στην αντιμετώπιση προβλημάτων, η έλλειψη αυτονομίας και κοινωνικής αναγνώρισης (Σπυρομήτρος & Ιορδανίδης, 2017)

Ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται το εργασιακό άγχος διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο και εξαρτάται από το ίδιο το άτομο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Το άγχος μπορεί να εκδηλωθεί σε σωματικό επίπεδο, αλλά και σε ψυχοσυναισθηματικό. Οι επιδράσεις του άγχους μπορεί να είναι άμεσες και είναι πιθανόν να προκαλέσουν αυξημένη αρτηριακή πίεση, μυϊκή υπερένταση, χαμηλή αντίσταση σε ασθένειες, ναυτία ή/και εμετό. Σε συναισθηματικό επίπεδο, οι άνθρωποι που βιώνουν άγχος μπορεί να εμφανίσουν συμπτώματα όπως θυμό, διαμαρτυρία, μη έλεγχο των συναισθημάτων τους και ξεσπάσματα. Κάποιες ακόμη εκδηλώσεις του άγχους μπορεί να είναι η έλλειψη αυτοσυγκέντρωσης, η δυσκολία λογικής σκέψης, η δυσκολία στη λήψη αποφάσεων, το αίσθημα κούρασης και απογοήτευσης, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η χαμηλή αυτοπεποίθηση, οι αϋπνίες. Με βάση όλα τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε πως το άγχος δεν επηρεάζει μόνο το ίδιο το άτομο, αλλά και ευρύτερα την επιχείρηση που τον απασχολεί. (ΓΣΕΕ, 2015)

Επιπτώσεις Επαγγελματικής Εξουθένωσης

Το σύνδρομο της επαγγελματικής εξουθένωσης έχει πολλαπλές επιπτώσεις για το άτομο που το υφίσταται, τόσο σωματικές, όσο και συναισθηματικές ή/και γνωστικές.

Το σύνδρομο της επαγγελματικής εξουθένωσης εκφράζεται με πληθώρα συμπτωμάτων, όπως η κακή διάθεση, η αδιαφορία και αρκετά ακόμη συμπτώματα που παραπέμπουν σε εκείνα της κατάθλιψης. Πιο αναλυτικά, ένα άτομο που βιώνει επαγγελματική εξουθένωση μπορεί να χαρακτηρίζεται από ευερεθιστότητα, διαταραχές ύπνου, αίσθημα αποπροσωποποίησης, αίσθημα ματαιώσης. Τα δυο τελευταία συμπτώματα συχνά οδηγούν στην γενικότερη παραίτηση του ατόμου και στην αλλαγή καριέρας. Το άτομο καταλήγει σε αυτή την κατάσταση μετά από μια σειρά αρνητικών αντιδράσεων ανάμεσα στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η επαγγελματική δυσαρέσκεια, η χαμηλή αφοσίωση στην εργασία ή η συχνή απουσία από αυτή. Άλλες συνέπειες του συνδρόμου στο άτομο μπορεί να είναι ο απροσανατολισμός του, η απώλεια ταυτότητας, η αποστασιοποίηση από τη ζωή, η δυσκολία στον τρόπο σκέψης και γενικότερα η απώλεια της ενεργητικότητάς του (Eurofound, 2018).

Πέρα από τις ψυχο-συναισθηματικές επιπτώσεις, η επαγγελματική εξουθένωση επηρεάζει το άτομο που τη βιώνει και σε επίπεδο σωματικής υγείας (Eurofound, 2018). Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ της κακής υγείας του ατόμου και της εργασιακής εξουθένωσης, αφού η μια επηρεάζει και προκαλεί την άλλη. Τα συμπτώματα που εμφανίζει το άτομο που βιώνει επαγγελματική εξουθένωση είναι πονοκέφαλος, εξάντληση, γαστρεντερικά προβλήματα, υπέρταση, συμπτώματα γρίπης, μυϊκή ένταση, διαταραχές ύπνου, καρδιαγγειακά προβλήματα, ψυχολογικές διαταραχές και καταχρήσεις ουσιών. Ένας εργαζόμενος με κακή κατάσταση υγείας είναι πιθανό να παρουσιάσει μείωση της αποδοτικότητάς του, εμφάνιση μόνιμων αναπηριών ή/και παραίτηση από την εργασία του (Kim, Ji, & Kao, 2011).

Η επαγγελματική εξουθένωση προκαλεί στο άτομο αίσθημα απάθειας και αποθάρρυνσης για όσα σχετίζονται με τον εργασιακό του χώρο, κάτι που εκδηλώνεται στους αποδέκτες της εργασίας του, οι οποίοι με τη σειρά τους δυσανασχετούν και δυσαρεστούνται. Επιπλέον, ο φορέας εργασίας, που απασχολεί το άτομο πλήττεται, αφού εκείνο απουσιάζει συχνά ή δεν είναι παραγωγικό με αποτέλεσμα την καθυστέρηση ή και την ελλιπή ολοκλήρωση των εργασιακών καθηκόντων. Το άτομο παύει να παράγει ποιοτικό έργο και αδιαφορεί για τις υποχρεώσεις του, πράγμα που οδηγεί πιθανώς σε συγκρούσεις με τους συναδέλφους ή τους ανωτέρους. Η αρνητικότητα που αναπτύξει το άτομο δεν περιορίζεται στον

εργασιακό χώρο αλλά μπορεί να επεκταθεί και στο οικογενειακό περιβάλλον του ατόμου, προκαλώντας προσωπικές διαμάχες ανάμεσα στα μέλη (Eurofound, 2018).

Τέλος, σε γνωστικό επίπεδο οι επιπτώσεις της εργασιακής εξουθένωσης στο άτομο σχετίζονται με την απώλεια της δημιουργικότητας του και την έλλειψη συγκέντρωσης. Όταν το άτομο δεν μπορεί να ανασύρει πληροφορίες, που είναι απαραίτητες για την εργασία του, γίνεται ανήσυχος (Πλαλή, 2018).

Επαγγελματική εξουθένωση και εργασιακό άγχος εκπαιδευτικών

Το εργασιακό άγχος, και πιο συγκεκριμένα το εργασιακό άγχος των εκπαιδευτικών, είναι μια έννοια που μελετήθηκε από τους ερευνητές μετά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Σκοπός των ερευνών ήταν η διερεύνηση της επίδρασης του επαγγελματικού άγχους στη σωματική και ψυχική υγεία των εκπαιδευτικών. Παράλληλα προσπάθησαν να εντοπίσουν και να προτείνουν αποτελεσματικές λύσεις στο συγκεκριμένο πρόβλημα (Κάντας, 1996).

Η επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών πηγάζει από διάφορους παράγοντες, οι βασικότεροι από τους οποίους είναι: η έλλειψη κοινωνικής αναγνώρισης, οι ανεπαρκείς προσωπικές σχέσεις, η έλλειψη πόρων, η απομόνωση, η έλλειψη ελέγχου της τάξης, η ασάφεια του ρόλου και των καθηκόντων, η έλλειψη υποστήριξης και φυσικά το άγχος που προκαλούν όλες οι παραπάνω αναφορές. Πηγή του εργασιακού άγχους των εκπαιδευτικών μπορεί να είναι ο περιορισμένος προσωπικός χρόνος αλλά και η φύση του συγκεκριμένου επαγγέλματος που δεν είναι άλλη από την ανάπτυξη στενών διαπροσωπικών σχέσεων με τους αποδέκτες του έργου που παράγουν. (Lowenstein, 1998)

Δυσάρεστα συναισθήματα, όπως άγχος και συμπτώματα επαγγελματικής εξουθένωσης αναπτύσσονται συχνά στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι έχουν μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς, κάτι που δυσκολεύει γενικά τον έλεγχο της τάξης. Επιπλέον, η συγκεκριμένη συνθήκη εμποδίζει τον εκπαιδευτικό στο να φέρει εις πέρας με επιτυχία τους στόχους και τις προσδοκίες που μπορεί να έχει θέσει στο εκπαιδευτικό του έργο (Lowenstein, 1998).

Παρά το γεγονός ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτικού έχει χαρακτηριστεί ως ένα από τα πιο στρεσογόνα επαγγέλματα, υπάρχουν τρόποι/μέθοδοι που μπορούν να συμβάλουν σε σωστή διαχείριση του άγχους και κατ' επέκταση σε μείωση της εμφάνισης συμπτωμάτων επαγγελματικής εξουθένωσης. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε την αύξηση της αυτογνωσίας και τη θέσπιση ρεαλιστικών στόχων, ώστε

να αποφευχθεί η απογοήτευση, την ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης συγκρούσεων και προβλημάτων, την υποστήριξη από συναδέλφους αλλά και από την ίδια την πολιτική ηγεσία με θεσμοθετημένο τρόπο κ.α (Lowenstein, 1998).

Κλείνοντας την παρούσα ενότητα, αξίζει να σημειωθεί πως στη σημερινή συνεχώς αναπτυσσόμενη κοινωνία, ο ρόλος του δασκάλου διαμορφώνεται καθημερινά και οι απαιτήσεις που έχουν τα άτομα από αυτούς είναι σε αρκετές περιπτώσεις πέρα των δυνατοτήτων τους. Οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να ανταπεξέλθουν σε αυτή την κατάσταση, θα πρέπει να θέσουν όρια μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται το εργασιακό στρες και μειώνεται η πιθανότητα εκδήλωσης συμπτωμάτων εργασιακής εξουθένωσης (Lowenstein, 1998).

Κεφάλαιο II: Καθεστώς εργασίας και εργασιακές δυσκολίες αναπληρωτών εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Ο θεσμός των αναπληρωτών εκπαιδευτικών

Στο ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης οι εκπαιδευτικοί διακρίνονται σε τακτικό προσωπικό (μόνιμους) και σε προσωρινούς αναπληρωτές. Σύμφωνα με τη Μετοχιανάκη (2017) ο θεσμός των αναπληρωτών εκπαιδευτικών κάνει την εμφάνισή του στην ελληνική κοινωνία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, από το 1929-1930 διενεργήθηκαν εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές προέβλεπαν την ανάπτυξη ενός νομοθετικού πλαισίου για τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς που συνεχίζει να υπάρχει μέχρι και σήμερα. Η φιλοσοφία πίσω από την νομοθεσία της εργασιακής σχέσης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών είναι η κάλυψη έκτακτων αναγκών που προκύπτουν στις σχολικές μονάδες και δεν μπορούν να καλύψουν οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί και η σύμβαση εργασίας τους είναι ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου και μετά από δική τους αίτηση προσλαμβάνονται για την κάλυψη των κενών (Μετοχιανική, 2017).

Αν και, όπως αναφέρεται πιο πάνω, οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί είναι ένας θεσμός που υπάρχει αρκετά χρόνια στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, το εργασιακό καθεστώς των εκπαιδευτικών αυτής της ομάδας δεν έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την ελληνική ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα. Οι αναφορές που υπάρχουν είναι ελάχιστες και εξετάζουν τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς ανεξαρτήτου βαθμίδας.

Η Μετοχιανάκη (2017) μελέτησε το θεσμό των αναπληρωτών εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ειδικότερα τις αντιλήψεις και τις στάσεις τους σχετικά με το παραγόμενο έργο, τις δύσκολες συνθήκες εργασίας με τις οποίες αυτοί έρχονται αντιμέτωποι, καθώς και το πως αυτές οι συνθήκες επηρεάζουν την ποιότητα του εκπαιδευτικού του έργου. Η έρευνα έδειξε πως οι αναπληρωτές βιώνουν πρακτικές δυσκολίες στην εργασία τους. Βασικά προβλήματα φαίνεται να είναι το συνεχώς μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον και η έλλειψη προγραμματισμού της εκπαιδευτικής πολιτικής. Οι αναπληρωτές ανέφεραν το συναίσθημα της ματαιώσης με το οποίο έρχονται συχνά αντιμέτωποι. Παρόλα αυτά και παρά τις προσωπικές, οικονομικές, επαγγελματικές και κοινωνικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο μεγαλύτερο ποσοστό δεν υπάρχει η σκέψη για εγκατάλειψη της θέσης τους στο χώρο της εκπαίδευσης και μάλιστα προτείνουν λύσεις για την βελτίωση του εργασιακού καθεστώτος των αναπληρωτών.

Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί παρά το διαφορετικό εργασιακό καθεστώς που έχουν από τους μόνιμους εκπαιδευτικούς, ασκούν επί της ουσίας το ίδιο ακριβώς έργο. Αυτό σημαίνει ότι έχουν τα ίδια καθήκοντα και τις ίδιες υποχρεώσεις. Με βάση τα όσα ορίζει η σύμβαση εργασίας ενός μόνιμου και ενός αναπληρωτή εκπαιδευτικού

εντοπίζει κανείς σημαντικές εργασιακές και ασφαλιστικές διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί έχουν διαφορετικό καθεστώς με τους μόνιμους. Οι διαφορές αυτές εντοπίζονται στη μισθοδοσία και τα κλιμάκια που ακολουθεί, τις άδειες όλων των ειδών, το ωράριο κ.α. (Μετοχιανακη, 2017)

Με γνώμονα όσα αναφέρθηκαν στην ενότητα αυτή καθίσταται σαφής η έλλειψη μιας μόνιμης νομοθετικής πλαισίωσης του εργασιακού καθεστώτος των αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Ένα τέτοιο καθεστώς οφείλει να μεριμνεί για θέματα μονιμοποίησης, διαδικασίες συστήματος προσλήψεων, προγράμματα επιμόρφωσης και κυρίως τη δημιουργία ενός σταθερού εργασιακού περιβάλλοντος στο οποίο οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί θα νιώθουν ασφάλεια.

Σύμβαση Εργασίας

Η Υ.Α. 35557/Δ2/9-4-2003 περιγράφει και ορίζει τις ειδικότερες διαδικασίες αναφορικά με τις συμβάσεις των αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 11 αναφέρεται ότι *«για την πρόσληψη αναπληρωτών εκπαιδευτικών συνάπτεται αυτοδικαίως με την ανάληψη υπηρεσίας σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου που αρχίζει με την εμφάνιση του εκπαιδευτικού στην οικεία διεύθυνση εκπαίδευσης για ανάληψη υπηρεσίας και λήγει με τη λήξη του διδακτικού έτους και η μισθοδοσία των αναπληρωτών αρχίζει τη μέρα παρουσίας στην οικεία διεύθυνση»*.

Η Υ.Α. 151244/Δ2/2014 αποτελεί τροποποιημένη μορφή της προηγούμενης υπουργικής απόφασης και ορίζει ότι *«από το διδακτικό έτος 2014-15 και εφεξής, και αποκλειστικά για θέματα προσμέτρησης προϋπηρεσίας σε πίνακες κατάταξης, ως ημερομηνία ανάληψης υπηρεσίας των αναπληρωτών εκπαιδευτικών λογίζεται η εναρκτήρια ημερομηνία της οριζόμενης στη σχετική υπουργική απόφαση πρόσληψης, προθεσμίας, υπό την προϋπόθεση ότι η ανάληψη υπηρεσίας γίνεται εντός της προθεσμίας αυτής»*.

Σημειώνεται ότι στο άρθρο 53 του Π.Δ. 410/1988 ορίζονται οι περιπτώσεις καταγγελίας της σύμβασης εργασίας: *«Η σύμβαση εργασίας μπορεί να καταγγελθεί από την υπηρεσία οποτεδήποτε για σπουδαίο λόγο. Σπουδαίο λόγο αποτελεί ιδίως α) η παράβαση του άρθρου 38, παρ. 1', β) η παράβαση καθήκοντος κατά τον ποινικό κώδικα ή άλλο ειδικό ποινικό νόμο, γ) η αδικαιολόγητη αποχή από την εκτέλεση των καθηκόντων για δεκαπέντε (15) τουλάχιστον κατά συνέχεια ημέρες, δ) η παραβίαση απορρήτων της υπηρεσίας, ε) η διάπραξη μέσα σε ένα έτος, από τότε που έχει τελεστεί αδίκημα που τιμωρήθηκε τουλάχιστον με πρόστιμο ίσο με τις αποδοχές ενός μήνα, άλλου αδικήματος που μπορεί να επισύρει την ίδια ποινή, στ) η κατά σύστημα*

ανάρμοστη συμπεριφορά κατά την εκτέλεση των καθηκόντων, ζ) η σοβαρή απείθεια στις νόμιμες εντολές των προϊστάμενων».

Όσον αφορά τη λήξη της σύμβασης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών ισχύει ότι αναπληρωτές οφείλουν να παραλάβουν τη λύση της σύμβασής τους και τα σχετικά έγγραφα από την πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια υπηρεσία στην οποία ανήκουν από 22 Ιουνίου και μετά, ανάλογα τις οδηγίες της εκάστοτε διεύθυνσης εκπαίδευσης. Πλέον, εξαιτίας των περιορισμών της πανδημίας, η διαδικασία αυτή διενεργείται αποκλειστικά με ηλεκτρονικό τρόπο. Μέχρι το τέλος Ιουνίου χρειάζεται να γίνει η εγγραφή στον Ο.Α.Ε.Δ και η αίτηση για χορήγηση επιδόματος ανεργίας. Οποιαδήποτε καθυστέρηση μετά την συγκεκριμένη ημερομηνία προκαλεί καθυστερήσεις στην καταβολή του επιδόματος ανεργίας (www.alfavita.gr).

Ωράριο Εργασίας

Ο Ν. 4512/2018, άρθρο 245, σχετικά με το εργασιακό ωράριο των εκπαιδευτικών, μόνιμων και αναπληρωτών ορίζει τα εξής: «8. Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παραμένουν υποχρεωτικά στο σχολείο τους στις εργάσιμες ημέρες, πέρα από τις ώρες διδασκαλίας, όχι όμως πέρα από έξι (6) ώρες την ημέρα ή τριάντα (30) ώρες την εβδομάδα και με την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του Κεφαλαίου ΣΤ' του άρθρου 11, για την προσφορά και άλλων υπηρεσιών που ανατίθενται από τα όργανα διοίκησης του σχολείου και συνδέονται με το γενικότερο εκπαιδευτικό έργο, όπως η προετοιμασία του εποπτικού εκπαιδευτικού υλικού και των εργαστηριακών ασκήσεων, η διόρθωση εργασιών και διαγωνισμάτων, η καταχώρηση-ενημέρωση της αξιολόγησης των μαθητών, η συμμετοχή στην προετοιμασία και την πραγματοποίηση εορταστικών, αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, ο προγραμματισμός και η αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου, η επικοινωνία με δομές υποστήριξης του εκπαιδευτικού έργου, η συνεργασία με εκπαιδευτικούς που διδάσκουν στο ίδιο τμήμα ή που διδάσκουν τα ίδια γνωστικά αντικείμενα, οι παιδαγωγικές συναντήσεις για την κατάρτιση ομαδικών ή εξατομικευμένων προγραμμάτων υποστήριξης συγκεκριμένων μαθητικών ομάδων ή μαθητών, η επίβλεψη σχολικών γευμάτων, η ενημέρωση των γονέων και κηδεμόνων, η τήρηση βιβλίων του σχολείου και η εκτέλεση διοικητικών εργασιών. Με την επιφύλαξη της περίπτωσης α' της παρ. 2 του άρθρου 53 του Ν. 2721/1999 (σ.σ. «Οι τακτικοί εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέγουν τη χορήγηση άδειας εννέα (9) μηνών με αποδοχές για ανατροφή παιδιού ή τις διευκολύνσεις της παραγράφου 8 του άρθρου 13 του ν. 1566/1985 και του άρθρου 30 παράγραφος 14 του Ν. 2083/1992»), από τις πρόσθετες αυτές υπηρεσίες απαλλάσσεται ο γονέας παιδιού μέχρι δύο ετών».

Με τον Ν. 1566/1985 γίνεται σαφής διάκριση ανάμεσα στο εργασιακό και διδακτικό ωράριο, ορίζοντας ότι οποιαδήποτε απασχόληση στην τάξη εντάσσεται σε διδακτικό ωράριο. Συγκεκριμένα, το διδακτικό ωράριο των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ορίζεται από το Ν. 2470/1997: «για τους εκπαιδευτικούς νηπιαγωγείων και δημοτικών προβλέπονται 24 διδακτικές ώρες για όσους έχουν ως 10 χρόνια υπηρεσίας, 23 διδακτικές ώρες από 10-15 χρόνια, 22 διδακτικές ώρες από 15-20 χρόνια και 21 διδακτικές ώρες από 20 και πάνω». Αυτό ισχύει μέχρι σήμερα για τις περισσότερες σχολικές μονάδες της ελληνικής επικράτειας. Τα ίδια ισχύουν και για το διδακτικό ωράριο των αναπληρωτών και κατοχυρώνονται με το άρθρο 13, παρ.45 του Ν. 3149/2003.

Με τη λήξη του διδακτικού ωραρίου ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αποχωρήσει από το σχολείο, εκτός και εάν του έχει ανατεθεί από το σύλλογο διδασκόντων άλλο συγκεκριμένο έργο ή υπάρχει συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων. Η πρόσφατη διάταξη του άρθρου 245 του Ν. 4512/2018, δε θεσπίζει υποχρέωση παραμονής στο σχολείο των εκπαιδευτικών πέραν του διδακτικού ωραρίου τους και επιπλέον, η απασχόληση μαθητών στην τάξη από εκπαιδευτικό που βρίσκεται στο χώρο εργασίας του στο πλαίσιο του εργασιακού του ωραρίου, στην περίπτωση που απουσιάζει συνάδελφος του, δεν καλύπτεται νομικά και παραβαίνει το διδακτικό του ωράριο.

Άδειες

Το υπ' αριθ. Φ.351.5/43/67822/Δ1/05-05-2014 έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας ορίζει τις ισχύουσες διατάξεις για τις άδειες των εκπαιδευτικών. Το έγγραφο αυτό περιλαμβάνει την τροποποίηση των διατάξεων του Ν. 3528/2007 από το Ν. 4210/2013 και την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2010/18/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην εθνική νομοθεσία με τις διατάξεις του Κεφαλαίου ΣΤ' του Ν. 4075/2012. Οι διατάξεις του Υ.Κ. του Ν. 3528/2007, άρθρα 48 έως 53 για τις κανονικές και λοιπές άδειες, καθώς και άρθρα 54 έως 56 για τη διάρκεια των αναρρωτικών αδειών όπως τροποποιήθηκαν και ισχύουν, εφαρμόζονται και στους εκπαιδευτικούς με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου του δημοσίου, βάσει των προβλέψεων του Ν. 2819/2000 (άρθρο 4, παρ. 5) και του Ν. 3230/2004 (άρθρο 12, παρ. 6 και 7), με τις οποίες επεκτάθηκε η ισχύς των ανωτέρω άρθρων και στο προσωπικό αυτό. Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί υπάγονται, επίσης, στο κεφάλαιο Δ' του Ν. 993/1979 «Περί του επί συμβάσεις εργασίας ιδιωτικού δικαίου προσωπικού του Δημοσίου κ.λπ.» (ΦΕΚ 281/79/Α, όπως κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. 410/1988).

Αποδοχές

Ο Ν. 4354/2015 ορίζει τις μισθολογικές ρυθμίσεις των υπαλλήλων του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α., των Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ., καθώς και των Δ.Ε.Κ.Ο. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί παίρνουν τον ίδιο βασικό μιστό ανάλογα με κάποια συγκεκριμένα κριτήρια (π.χ. την προϋπηρεσία, τα μισθολογικά κλιμάκια, τις επιπλέον σπουδές και τα ίδια επιδόματα) με τους μόνιμους εκπαιδευτικούς. Οι κρατήσεις, βέβαια, δεν είναι οι ίδιες, οπότε και τα ποσά που διαμορφώνονται καθαρά διαφέρουν.

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι μέχρι το τέλος Ιουνίου πρέπει να γίνει η εγγραφή των αναπληρωτών στον Ο.Α.Ε.Δ. της περιοχής στην οποία υπάγεται ο άνεργος, σύμφωνα με τη διεύθυνση κατοικίας του, ώστε να λάβει το επίδομα ανεργίας, εάν το δικαιούται, έως ότου τον καλέσουν τη νέα σχολική χρονιά να υπηρετήσει εκ νέου σε νέα σχολική μονάδα.

Το Υπουργείο Παιδείας συμπράττει με το Υπουργείο Μεταφορών και Υποδομών και το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής και τις ακτοπλοϊκές εταιρείες, την ΤΡΑΙΝΟΣΕ και τα ΚΤΕΛ, ώστε να παρέχει οικονομικές διευκολύνσεις με έκπτώσεις στα εισιτήρια πλοίων, τρένων και λεωφορείων για τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς κατά τη χρονική περίοδο μετακίνησης προς τους τόπους διορισμού τους. Κατά βάση αυτή η έκπτωση εγκρινόταν μόνο για τα ακτοπλοϊκά εισιτήρια. Πρώτη φορά τον Απρίλιο του 2022 εγκρίθηκε και ανακοινώθηκε έκπτωση για εισιτήρια ΚΤΕΛ και τρένου.

Σχετικά με τις αναρρωτικές άδειες αναπληρωτών ορίζεται ότι για τις τρεις πρώτες μέρες της άδειας καταβάλλεται από το δημόσιο το μισό των αποδοχών που δικαιούται. Από το ΙΚΑ δεν δικαιούνται τίποτε. Για το διάστημα από την 4η μέχρι την 15η ημέρα παίρνει αποδοχές 12 ημερών, αφού αφαιρεθεί η επιδότηση του ΙΚΑ που αναλογεί στο διάστημα αυτό. Για το διάστημα από την 16η ημέρα και μετά, μόνο την επιδότηση του ΙΚΑ.

Η Εργασιακή Επισφάλεια των Αναπληρωτών Εκπαιδευτικών

Σύμφωνα με το Λιαρόπουλο (2020) ένα σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εργάζονται ως αναπληρωτές και στελεχώνουν σχολικές μονάδες για περιορισμένο χρονικό διάστημα, έως τη λήξη του σχολικού έτους, όπου εγγράφονται στα μητρώα του ΟΑΕΔ. Η αβεβαιότητα της επαναπρόσληψης, καθώς και μια σειρά από δυσκολίες που διέπουν την εργασιακή τους σχέση (οι άγνωστοι όροι της τοπικής κοινωνίας, τα ελλιπή δικαιώματα, η δυσκολία ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων, η συνεχή μετεγκατάσταση κ.α.)

κατηγοριοποιούν το επάγγελμα του αναπληρωτή εκπαιδευτικού στα επισφαλή επαγγέλματα (Λιαρόπουλος, 2020).

Με βάση την αναφορά του Λιαρόπουλου (2020), ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός βιώνει περιόδους επισφαλούς εργασίας και περιόδους ανεργίας. Η συνεχόμενη εναλλαγή εργασίας και ανεργίας, καθώς και μεταξύ διαφορετικών επαγγελμάτων δημιουργεί μια κατάσταση «οριακότητας». Η «οριακότητα» με τη σειρά της επηρεάζει τον εργαζόμενο που βιώνει τέτοιες καταστάσεις και του στερεί τη σταθερότητα και την δημιουργία μιας ολοκληρωμένης επαγγελματικής ταυτότητας (Σπυριδάκης, 2018).

Επιπλέον, οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί μέσα από τη συνεχή μεταβολή του εργασιακού τους περιβάλλοντος, καθώς και την εφήμερη παρουσία τους σε κάθε σχολική μονάδα υφίστανται υποβιβασμό του εκπαιδευτικού τους έργου, ακόμα και αν καταβάλουν το σύνολο των δυνατοτήτων τους. Πέρα από ανησυχίες που σχετίζονται με την εκπαιδευτική τους δράση, όπως είναι η οργάνωση της διδασκαλίας, η ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης μέσα στην τάξη, η επικοινωνία με γονείς και μαθητές κ.ά., ασχολούνται με το ζήτημα της εργασιακής τους επισφάλειας (Λιαρόπουλος, 2020).

Από την ανάλυση της σχετικής βιβλιογραφίας, καταδεικνύεται ο σαφής διαχωρισμός των αναπληρωτών και των μόνιμων εκπαιδευτικών. Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί, αν και προσλαμβάνονται για κάλυψη ίδιων κενών με εκείνα που απασχολούνται μόνιμοι εκπαιδευτικοί, επί της ουσίας δεν έχουν πρόσβαση στις υποστηρικτικές ρυθμίσεις που ευεργετούν τους μόνιμους εκπαιδευτικούς (Λιαρόπουλος, 2020).

Ο θεσμός του αναπληρωτή σήμερα- Δυσκολίες

Ο θεσμός του αναπληρωτή είναι μια κατάσταση που διαιωνίζεται εδώ και αρκετά χρόνια, καθώς δεν πραγματοποιούνται μόνιμες προσλήψεις εκπαιδευτικών. Μόλις την τελευταία τριετία άρχισε να διενεργείτε μια σειρά μονιμοποίησης εκπαιδευτικών μετά από δώδεκα χρόνια αδράνειας στον τομέα αυτό. Πολλοί αναπληρωτές εκπαιδευτικοί εργάζονται πάρα πολλά χρόνια σε αυτό το καθεστώς εργασίας με σύμβαση ορισμένου χρόνου, παρά την συνεχή αναγκαιότητα κάλυψης των κενών στα οποία δουλεύουν (Μετοχιανακη, 2017).

Πρόκειται για μια ρευστή εργασιακή κατάσταση που χαρακτηρίζεται από συνεχείς μεταβολές και επηρεάζεται από τις εκπαιδευτικές τροποποιήσεις που ψηφίζει η κάθε Κυβέρνηση (π.χ. κριτήρια και τρόπος πρόσληψης αναπληρωτών). Ανάμεσα στα πολλά προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός είναι η στελέχωση σχολείων σε απομακρυσμένες περιοχές ή ακριτικά νησιά. Οι

συνθήκες διαβίωσης σε αυτά τα μέρη είναι δύσκολες, κυρίως από άποψη κόστους και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Η ανακοίνωση της πρόσληψης γίνεται σε ανύποπτο χρόνο μέσα στο σχολικό έτος και ο αναπληρωτής εκπαιδευτικός καλείται άμεσα αν μεταβεί στο σχολείο τοποθέτησής του. Επιπλέον, η πρόσληψη δεν αφορά τους θερινούς μήνες κατά τους οποίους ο αναπληρωτής εκπαιδευτικός εισέρχεται στα μητρώα του ΟΑΕΔ. Όλη αυτή η εργασιακή ανασφάλεια δυσκολεύει τη δημιουργία οικογένειας αλλά και την οικονομική κατάσταση αυτής της μεγάλης μερίδας εκπαιδευτικών (Μετοχιανακη, 2017).

Προκειμένου να ελαττώσουν τις πιθανότητες ανεργίας και να μετριάσουν τους φόβους που προκαλεί η επαγγελματική επισφάλεια και να σταθεροποιήσουν τη μελλοντική τους θέση στο εκπαιδευτικό σύστημα, έστω και ως αναπληρωτές, αρκετοί αναπληρωτές εκπαιδευτικοί καταφεύγουν στο «κυνήγι» της μοριοδότησης μέσα από μεταπτυχιακά και επιμορφώσεις (Λιαρόπουλος, 2020).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί μπορούν να επιβεβαιωθούν από τον αριθμός των παραιτήσεων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους ή της μη ανάληψης υπηρεσίας εξαιτίας οικογενειακών και οικονομικών παραγόντων (Λιαρόπουλος, 2020)

Συμπερασματικά, οι ελλείψεις στην εκπαίδευση, τις οποίες καλούνται να καλύψουν οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί, αλλά και ο αριθμός προσλήψεων των αναπληρωτών εκπαιδευτικών μέσα στη σχολική χρονιά μαρτυρούν την αναγκαιότητα μιας πιο οργανωμένης εκπαιδευτικής πολιτικής. Οι αναπληρωτές στηρίζουν εδώ και αρκετά χρόνια το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και οφείλει κάθε πολιτική να μεριμνεί για τις καλύτερες δυνατές συνθήκες εργασίας αυτών.

Δεύτερο Μέρος: Έρευνα

Μεθοδολογία Έρευνας

Το θέμα που πραγματεύεται η έρευνα είναι η επαγγελματική εξουθένωση των αναπληρωτών εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς για Τρίτη χρονιά φέτος είμαι και εγώ αναπληρώτρια δασκάλα. Κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της συμπλήρωσης αιτήσεων υπάρχει υπερβολικό άγχος για το αν η συμπλήρωση είναι σωστή, αν οι επιλογές που κάνω όσο αναφορά τις περιοχές που μπορώ να εργαστώ είναι σωστές, αν θα ανοίξουν θέσεις για να εργαστώ το επόμενο σχολικό έτος, αλλά και σε ποιο μέρος θα χρειαστεί να μετακομίσω, να βρω σπίτι και αν θα έχω την οικονομική δυνατότητα να πληρώσω τα έξοδα, τη μεταφορά μου και το ενοίκιο στο καινούργιο μέρος που θα χρειαστεί να μετακομίσω. Σε περίπτωση που κάποιος έχει να διαχειριστεί και θέματα μετακίνησης ή μη της οικογένειας και των παιδιών, τα άγχη και οι ανασφάλειες θα ήταν πολύ περισσότερα. Όλα αυτά είναι θέματα που απασχολούν όλους τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς και η συζήτηση για τέτοιου είδους θέματα δεν εξαντλείται εκεί. Όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους επικρατούν ερωτήματα για το ποιο σχολείο είναι κάλο, ποιες περιοχές είναι καλές, πως είναι οι άνθρωποι σε κάθε πόλη (φιλικό ή εχθρικό) και πως επηρεάζεται η ψυχολογία των εκπαιδευτικών και την απόδοσή τους μέσα στη τάξη.

Σκοπός της συγκεκριμένης ερευνάς είναι να εξεταστεί αν και σε ποιο βαθμό επηρεάζονται οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας από τις συνθήκες εργασίας τις οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν και εάν αυτές είναι ικανές να τους οδηγήσουν σε κατάσταση επαγγελματικής εξουθένωσης. Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται και νοηματοδοτούν την κατάσταση ως μια περιπέτεια, ένας τρόπος να γνωρίσουν καινούργια μέρη και ανθρώπους και να περάσουν καλά δουλεύοντας, ή ως καταπόνηση εξαιτίας του άγχους και της αοριστίας και παράλληλα ανάπτυξη έντασης και προβλημάτων στην καθημερινότητα τους και την ψυχική και σωματική τους ακεραιότητα;

Επειδή λοιπόν ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων και των αντιλήψεων των αναπληρωτών εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για το πώς αντιλαμβάνονται ή/και βιώνουν την επαγγελματική εξουθένωση, και όχι η γενίκευση των αποτελεσμάτων επιλέχθηκε ως καταλληλότερη μέθοδος συλλογής δεδομένων η ποιοτική έρευνα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η ποιοτική έρευνα στηρίζεται στην περιγραφή της ανθρώπινης εμπειρίας με βάση τα βιώματα και τις περιγραφές του πληθυσμού που μελετάται (Creswell, 2011).

Η ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στην ολιστική διερεύνηση του θέματος και δεν στοχεύει μόνο στην περιγραφή τάσεων και συμπεριφορών. Με άλλα λόγια, το θέμα που τίθεται προς διερεύνηση προσεγγίζεται με βάση τις σχέσεις του στο στενό αλλά

και στο ευρύ πλαίσιο που εμφανίζεται. Επιπλέον, στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας το κάθε υποκείμενο έχει ενεργό ρόλο και ενεργητική συμμετοχή, αφού εκείνα θέτουν τα όρια και επηρεάζουν τη ροή της έρευνας. Η εμπλοκή τους στην ερευνητική διαδικασία είναι μέγιστης σημασίας, καθώς επίσης και η διάθεσή τους για συζήτηση των προσωπικών τους εμπειριών και απόψεων (Creswell, 2011)

Στην συγκεκριμένη έρευνα η ποιοτική προσέγγιση του θέματος βοηθά στη σε βάθος κατανόηση της επαγγελματικής εξουθένωσης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών, καταγράφοντας τις απόψεις, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους. Επιπλέον θα διερευνηθεί ο παράγοντας της ποιότητας των συνθηκών εργασίας και το αν και κατά πόσο αυτή οδηγεί ή όχι σε επαγγελματική εξουθένωση. Βασικός στόχος είναι μέσα από την ποιοτική αυτή έρευνα να εξετάσουμε τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί την επαγγελματική εξουθένωση, τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αλλά και στη σχέση της με την ποιότητα του εργασιακού περιβάλλοντος.

Τα υποκείμενα της έρευνας θα έχουν την ευκαιρία να εκφραστούν και να μοιραστούν προσωπικές τους εμπειρίες από τη σχολική ζωή, να μιλήσουν για τις στάσεις και τις αντιλήψεις τους και να αναφερθούν στις διαστάσεις του φαινομένου της επαγγελματικής εξουθένωσης. Οι εκπαιδευτικοί που αποτελούν το δείγμα θα έχουν τη δυνατότητα της ενεργητικής συμμετοχής και της εμπλοκής στο ερευνητικό κομμάτι της παρούσας διπλωματικής εργασίας (Creswell, 2011).

Με βάση όλα τα παραπάνω, για τη διερεύνηση του θέματος προτιμήθηκε η ποιοτική μεθοδολογία, καθώς ταιριάζει στο σκοπό και στα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Δίνει τη δυνατότητα για διερεύνηση προσωπικών απόψεων και εμπειριών, με μικρό δείγμα υποκειμένων, με στόχο να αποδειχτεί το θέμα από την οπτική τους και στη συνέχεια να αξιοποιηθεί και να μελετηθεί από τον ερευνητή (Creswell, 2011).

Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας

Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της έρευνας είναι η βάση για κάθε ερευνητή, ο οποίος ασχολείται με την ποιοτική έρευνα. Το συγκεκριμένο είδος έρευνας επηρεάζεται από την υποκειμενικότητα του ερευνητή, αφού πρόκειται για ερμηνευτική έρευνα και ο ρόλος του ερευνητή είναι κεντρικός στο στοχασμό και στην αξιολόγηση των δεδομένων (Creswell, 2011).

Η ερευνήτρια προσπάθησε να εξασφαλίσει και να διασφαλίσει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της παρούσας έρευνας αναγνωρίζοντας και καταγράφοντας τα σημεία, όπου ήταν υποκειμενική, ώστε να αποφευχθεί η μεροληψία. Επιπλέον, η συνέντευξη σχεδιάστηκε με μεγάλη προσοχή για να ανταποκρίνεται στα ερευνητικά

ερωτήματα. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων η συνεντεύκτρια δεν εξέφρασε προσωπικές απόψεις ούτε κατηύθυνε τους συνεντευξιαζόμενους. Παράλληλα, έδινε διευκρινίσεις, όπου αυτό ήταν απαραίτητο με στόχο να συλλέξει έγκυρες απαντήσεις. Έγινε προσπάθεια δημιουργίας καλού κλίματος μέσα από τη διατύπωση των ερωτήσεων αλλά και των αντιδράσεων στις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, ώστε εκείνοι να μην επηρεάζονται και να νιώθουν άνετα και χαλαρά με στόχο την ελεύθερη έκφρασή τους. Η βασιμότητα της έρευνας διασφαλίστηκε με την καταγραφή των συνεντεύξεων σε αρχείο ήχου. Τέλος, το 1/3 των συνεντευξιαζόμενων κλήθηκε να διαβάσει την συνέντευξη του μετετρεμμένη σε αρχείο κειμένου, ώστε να βεβαιώσουν τη σωστή καταγραφή της συνέντευξης, ως ένα είδος ελέγχου των μελών (Creswell, 2011)

Επίσης, θεωρήθηκε σημαντικό το δείγμα να απαρτίζεται από ένα ευρύ φάσμα ηλικιών, ετών προϋπηρεσίας αλλά και ειδικοτήτων (δάσκαλοι, νηπιαγωγοί, καθηγητές αγγλικών, εικαστικοί κλπ.)

Μετά από συνεννόηση με την επιβλέπουσα καθηγήτρια, το μέγεθος του δείγματος που ορίστηκε για την πραγματοποίηση της έρευνας ήταν τα δέκα άτομα που να πληρούν τα ακόλουθα κριτήρια: να εργάζονται ως αναπληρωτές εκπαιδευτικοί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για πάνω από ένα χρόνο. Ο τρόπος συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτός της μη δομημένης συνέντευξης με ανοιχτή συζήτηση. Η συζήτηση ήταν ανοιχτή και το ένα θέμα μας μετέφερε στο επόμενο.

	Φύλο	Ηλικία	Οικ. Κατάσταση	Έτη Προϋπηρεσίας
Σ1	Γυναίκα	27 χρ.	Άγαμος/η	3 έτη
Σ2	Γυναίκα	28 χρ.	Άγαμος/η	2 έτη
Σ3	Γυναίκα	27 χρ.	Άγαμος/η	2 έτη
Σ4	Άντρας	37 χρ.	Άγαμος/η	5 έτη
Σ5	Γυναίκα	36 χρ.	Παντρεμένος/η	7 έτη
Σ6	Γυναίκα	34 χρ.	Παντρεμένος/η	8 έτη
Σ7	Άντρας	40 χρ.	Παντρεμένος/η	7 έτη
Σ8	Άντρας	32 χρ.	Άγαμος/η	4 έτη
Σ9	Άντρας	32 χρ.	Παντρεμένος/η	7 έτη
Σ10	Γυναίκα	30 χρ.	Άγαμος/η	4 έτη

Πίνακας 1: Βασικά στοιχεία δείγματος

Οι βασικοί άξονες της συνέντευξης ήταν οι ακόλουθοι:

- Ποιες είναι οι δυσκολίες της εργασιακής κατάστασης των αναπληρωτών;
- Βιώνουν οι αναπληρωτές εργασιακό άγχος;
- Ποιοι είναι οι παράγοντες που σχετίζονται με την εργασιακή κατάσταση των αναπληρωτών και προκαλούν άγχος;

- Επηρεάζουν οι δυσκολίες που συνοδεύουν την εργασιακή κατάσταση των αναπληρωτών την ποιότητα εργασίας τους;
- Οι δυσκολίες της εργασιακής κατάστασης των αναπληρωτών οδηγούν σε επαγγελματική εξουθένωση;
- Με ποιους τρόπους εκδηλώνεται η επαγγελματική εξουθένωση στους αναπληρωτές;

Δυσκολίες συνέντευξης

Για τη συλλογή των δεδομένων ήταν απαραίτητη η γνωριμία με τους συναδέλφους, ώστε να με εμπιστευτούν και να εκφραστούν με μεγαλύτερη ευκολία. Η συζήτηση ξεκινούσε κάθε φορά μιλώντας τους για τις δικές μου εμπειρίες και δυσκολίες που αντιμετωπίζω κάθε χρόνο ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας, κάτι που λειτούργησε στο να υπάρξει μια σύνδεση μεταξύ μας και να πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις όσο το δυνατόν ομαλότερα. Αφού με γνωρίσαν, αντιλήφθηκαν πως επρόκειτο για μια συνέντευξη στην οποία διασφαλιζόταν η ανωνυμία τους και ένιωσαν αρκετή ασφάλεια, ώστε να συζητήσουν με άνεση τις εμπειρίες τους. Οι διενέργεια των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε τους καλοκαιρινούς μήνες και αρκετοί από τους συναδέλφους βρισκόντουσαν σε διακοπές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσει η όλη διαδικασία πέρα από το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα.

Εμπειρικά δεδομένα

- Τopic 1: Δυσκολίες της εργασιακής κατάστασης των αναπληρωτών

«... Εντάξει, είναι λίγο δύσκολο να αλλάζεις κάθε χρόνο σπίτι και μέρος όπου ζεις. Είναι αρκετά τα έξοδα.», «Ωστόσο, η αλλαγή κάθε χρόνο είναι λίγο δύσκολο να προσαρμοστείς... Είναι δύσκολο να κάνεις κάτι σταθερό στη ζωή σου...Γενικά είσαι με μια βαλίτσα στο χέρι.», «Εεεε θα με δυσκόλευε σίγουρα να κάνω σιγουρά οικογένεια και κάτι πιο σταθερό. Εεεε, γιατί όταν αλλάζεις μέρος κάθε χρόνο σίγουρα είναι δύσκολες οι σχέσεις...όλα...γενικά στη ζωή, να κάνεις παιδιά, δεν έχεις μια βάση. Κατά τ' άλλα φοβάμαι λίγο να πάω έτσι να πάω σε νησί και σε απομακρυσμένη περιοχή γιατί δεν ξέρω ποιες θα είναι οι συνθήκες. Και γενικά δεν γίνεται να μην πληρώνεσαι το καλοκαίρι. Μπορεί να είναι ο μισθός λίγο καλύτερος από ότι οι μόνιμοι τα πρώτα χρόνια, αλλά το

καλοκαίρι δεν πληρώνεσαι...στο ταμείο υπάρχουν καθυστερήσεις και όλα αυτά. Και ο μισθός σίγουρα δεν είναι ο καλύτερος για να βγάζεις το καλοκαίρι σου.» Σ1

Η Σ1 πιστεύει πως η εργασιακή της κατάσταση ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός δε διακρίνεται από σταθερότητα και αισθάνεται ανασφαλής για την οικονομική της κατάσταση, την κοινωνική της ζωή και τη δημιουργία μελλοντικά μιας οικογένειας. Νιώθει αγχωμένη γιατί κάθε χρόνο θα πρέπει να μετακομίζει σε άλλο μέρος με αποτέλεσμα να μη μπορεί να οργανώσει τη ζωή της αφού δεν υπάρχει μια σταθερή κατάσταση. Δε υπάρχει καμία πρόβλεψη για το που θα είναι και όλο αυτό το απρόσμενο την γεμίζει άγχος.

«Κυρίως η αβεβαιότητα. Για το πού θα είμαι την επόμενη χρονιά, τι συνθήκες θα συναντήσω; Πως θα είναι ξανά το περιβάλλον από την αρχή; Γιατί δεν είναι το ίδιο πάντα. Πολλές φορές θα συναντήσεις διάφορες καταστάσεις. Κάποιες φορές νιώθεις και την πίεση λόγω ανταγωνισμού μεταξύ των εκπαιδευτικών. Υπάρχουν ασταθή και τοξικά περιβάλλοντα εργασίας σε κάποιες σχολικές μονάδες. Και είναι κάτι που ως αναπληρωτής δεν μπορείς να το ξέρεις από πριν, ούτε μπορείς να ζητήσεις μετάθεση. Απλά μένεις εκεί γιατί εκεί έχει κενό με βάση τη θέση κατάταξής σου μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς.» Σ2

«Γενικά είναι ένα πολύ ψυχοφθόρο...μια πολύ ψυχοφθόρα διαδικασία όλο αυτό, γιατί πρέπει να αφήσεις πίσω την προηγούμενη δουλειά που είχες, τους φίλους, το σπίτι που νοίκιαζε στην προηγούμενη πόλη που μένεις και να ξεκινήσεις από την αρχή. Να βρεις τι να ενταχθεί σε ένα καινούργιο περιβάλλον, πόσο μάλλον στην Αθήνα. Στην Αθήνα είναι πολύ δύσκολα τα νοίκια, αρκετά υψηλά. Θες πάρα πολύ χρόνο πολύ ψάξιμο για να βρεις κάτι αξιόλογο, που να μπορείς να υποστηρίξεις οικονομικά.» Σ2

«Εεε, σίγουρο ότι δεν θα μπορέσω να δημιουργήσω ένα κύκλο, ένα κοινωνικό περιβάλλον σε κάποια συγκεκριμένη περιοχή, γιατί είναι η αλλαγή της περιοχής συνέχεια, οπότε δεν μπορείς να δημιουργήσεις φιλίες, ούτε σχέσεις. Υπάρχει αυτή η κούραση, επειδή πρέπει η συνέχεια να μετακινείσαι. Να μην ξέρεις που θα είναι η επόμενη δουλειά σου. Νομίζω αυτό είναι το κύριο πρόβλημα.» Σ2

Η Σ2 φαίνεται ιδιαίτερα επηρεασμένη από την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια που διακρίνει την εργασιακή κατάσταση των αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Την απασχολούν ιδιαίτερα οι οικονομικοί δυσκολίες που καλείται να αντιμετωπίσει ένας αναπληρώτρια, καθώς και η εύρεση σπιτιού σε κάθε περιοχή που την τοποθετούν. Βασική δυσκολία θεωρεί την σταθερή κοινωνική ζωή και την σύναψη σταθερών φιλικών δεσμών με άτομα, εξαιτίας των συνεχών μετακινήσεων. Τέλος, την προβληματίζει το εργασιακό περιβάλλον στο οποίο θα εργαστεί κάθε χρονιά, αφού

είναι επηρεασμένη από εμπειρίες αναπληρωτών που αντιμετώπισαν εχθρικές συμπεριφορές από συναδέλφους και σχολική ηγεσία.

«Η αλήθεια είναι πως ήταν μια διαδικασία ειδικά τη χρονιά που μας πέρασε, που με δυσκόλεψε. Δεν σου κρύβω ότι δεν περίμενα πως θα με καλέσουν με αφού την προηγούμενη χρονιά είχα δουλέψει τον Ιανουάριο και αυτές με πήρανε το Σεπτέμβρη. Το χρονικό περιθώριο που μας δίνουν να παρουσιαστούμε είναι πάρα πολύ μικρό. Πρώτα βγαίνει ο νομός στον οποίο έχεις προσληφθεί και στη συνέχεια το σχολείο. Μόλις βγει το σχολείο που έχεις προσληφθεί, καλείσαι σε μία ή 2 εργάσιμες να παρουσιαστείς. Οπότε το να μαζέψω όλα μου τα υπάρχοντα ήταν αρκετά δύσκολο...δεν πρόλαβα να χαιρετήσω ούτε τους φίλους μου, μιας και με πήραν μακριά και δεν θα μπορούσα να επιστρέψω σύντομα. Ήταν πολύ ξαφνικό.» Σ3

«Το σχολείο στο οποίο πήγα δεν έδινε ιδιαίτερη έμφαση στο ΖΕΠ...και κατ' επέκταση, ούτε και σε μένα...με θεωρούσαν κάπως περιττή ή μάλλον το άτομο για όλες τις δουλειές, μιας και έκανα αναπληρώσεις εκτός ωραρίου προκειμένου οι εκπαιδευτικοί...οι μόνιμοι να μη χάσουν τα κενά και τη βόλεψή τους. Εκεί πέρα ένωσα την αδικία και τη διαφοροποίηση ανάμεσα σε μόνιμο και αναπληρωτή. Κάτι που δεν είχα στο νου μου ότι συμβαίνει στην ελληνική εκπαίδευση, μιας και δεν έχουμε κάτι να χωρίσουμε.» Σ3

«Κάτι ακόμα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μέσα στη χρονιά είναι ότι όταν αρρώστησα. Έχανα χρήματα από τις άδειές μου, ενώ οι μόνιμοι παίρνουν αναρρωτική άδεια και πληρώνονται κανονικά. Εγώ έχανα τα μισά μου χρήματα, του ημερομισθίου. Επιπλέον, έπρεπε να προσκομίσω ακόμα και για απλή γρίπη, βεβαίωση από γιατρό.» Σ3

«Α.. και το αποκορύφωμα ήταν ότι στο τέλος της χρονιάς η το σπιτονοικοκυρά ενώ δεν είχε τελειώσει η σχολική χρονιά, μου ζήτησε το σπίτι να το αφήσω 15 μέρες νωρίτερα, γιατί έπρεπε να το νοικιάσει για καλοκαίρι σε κάποια άλλα άτομα. Αφού το καλοκαίρι λειτουργούσε ως ενοικιαζόμενος χώρος Airbnb, με αποτέλεσμα για 15 μέρες να πρέπει να μείνω στο ξενοδοχείο όπου τα έξοδα ήταν πολύ αυξημένα.» Σ3

«Χρειάζεσαι πάνω από το 1/3 του μισθού σου και ίσως να λέω λίγα. Για το ενοίκιο μόνο χωρίς τους λογαριασμούς. Επιπλέον έχεις και το άγχος ότι το καλοκαίρι θα μείνεις απλήρωτος, οπότε σκέφτεσαι μήπως να κάνεις λίγη οικονομία προκειμένου να ανταπεξέλθεις στους μήνες αυτούς.» Σ3

Η Σ3 στην δεύτερη μόλις χρονιά της ως αναπληρώτρια ήρθε αντιμέτωπη με ένα πλήθος δυσκολιών που την κούρασαν ιδιαίτερα. Αρχικά προβληματίζεται σχετικά με την άγνοια που έχουν οι αναπληρωτές για το που και πότε θα τους τοποθετήσουν σε σχολείο. Νιώθει απροετοίμαστη και ανέτοιμη μη γνωρίζοντας πότε θα την καλέσουν.

Θεωρεί πως τα προγράμματα που εργάζονται μόνο αναπληρωτές (Τ.Υ. ΖΕΠ, Παράλληλη Στήριξη, Τμήμα Ένταξης, ΔΥΕΠ) δεν λειτουργούν όπως θα έπρεπε, αφού οι σχολικές μονάδες τα παραγκωνίζουν και αναδιαμορφώνουν το πρόγραμμα των αναπληρωτών, ώστε να καλύπτουν ξαφνικές ανάγκες που μπορεί να προκύψουν. Επιπλέον, απογοητεύεται από το καθεστώς αδειών των αναπληρωτών, το οποίο διαφέρει από εκείνο των μόνιμων ενώ πρόκειται για το ίδιο αντικείμενο εργασίας. Η Σ3 είναι φανερά προβληματισμένη για την οικονομική κατάσταση των αναπληρωτών, αφού εργάζονται πολλές φορές σε περιοχές όπου τα σπίτια έχουν πολύ υψηλά ενοίκια και ταυτόχρονα ενδέχεται εάν είναι σε τουριστική περιοχή να χάνουν το σπίτι τους πριν από το τέλος της σχολικής χρονιάς.

«Αρχικά, πέρα από το γεγονός ότι είμαστε αναπληρωτές και κάθε χρόνο μετακινούμαστε και σε άλλο σχολείο...άλλο νομό γενικά.. χρειάζεται για τη συμπλήρωση του ωραρίου μας...μέσα στην περιοχή τοποθέτησής μας να μετακινούμαστε από σε 2,3,4 ή και 5 σχολεία.» Σ4

«...Για να συμπληρώσω το ωράριο μου έπρεπε να πηγαίνω σε τέσσερα δημοτικά του νησιού...αρκετά μακριά το ένα από το άλλο δυστυχώς. Έμεινα σε ένα χωριό στη μέση περίπου από τα τέσσερα σχολεία...για να μοιράζεται ο δρόμος. Δεν υπήρχαν άλλοι συνάδελφοι να μετακινούνται από εκεί που έμεινα προς τα σχολεία...για να σχηματίζαμε γκρουπάκι...οπότε... το κόστος μετακίνησης βάραινε εμένα.» Σ4

«...Είναι αστείο ποσό μπροστά σε όλα αυτά που έδινα φέτος... ειδικά μετά τα Χριστούγεννα που αυξήθηκε η τιμή των καυσίμων. Επιπλέον, σκεφτόμουν τι θα γινόταν αν δεν είχα αυτοκίνητο και έπρεπε να αντιμετωπίσω τόσες μετακινήσεις...συγκοινωνία εννοείται δεν υπάρχει. Αυτόματα ή θα δήλωνα μόνο μεγάλες πόλεις, ώστε να έχω πρόσβαση με τα μέσα...αν και αυτό μπορεί να σήμαινε πως δεν θα δούλευα καθόλου ή μπορεί να με παίρνανε στο τέλος της χρονιάς...που και πάλι ίσως ίσως οδηγούμουν σε παραίτηση, αν δεν μπορούσα να ανταπεξέλθω...με ότι αυτό συνεπάγεται...αποκλεισμούς κλπ.» Σ4

«Το βασικότερο...ότι αναπληρώνουμε στην ουσία τους εαυτούς μας. Τα κενά είναι γνωστά, υπάρχουν...αλλά δεν μας διορίζουν...ούτε μας παίρνουν όλους από την αρχή. Αυτό το άγχος κάθε φορά για το που θα είσαι...πόσο μακριά...αν θα βρεις σπίτι...πως θα είναι το σχολείο...και η αίσθηση ότι είσαι πραγματικά μια βαλίτσα είναι κουραστική.» Σ4

«...Έχω πιάσει τον εαυτό μου να σκέφτομαι αν αξίζει όλη αυτή η ταλαιπωρία που σήμερα υποβάλλω μόνο τον εαυτό μου...αλλά π.χ. μεθαύριο μπορεί να υποβάλλω τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου...» Σ4

Ο Σ4 εξαιτίας της ειδικότητας του είναι υποχρεωμένος να πηγαίνει σε περισσότερα από ένα σχολεία. Αυτό σε συνδυασμό με την γενικότερη ακρίβεια των τομών, καθώς επίσης και με την αύξηση των τιμών των καυσίμων τον προβληματίζουν έντονα. Ως μεγάλο πρόβλημα της εργασιακής σχέσης των αναπληρωτών θεωρεί την ανασφάλεια που βιώνουν ως προς τον τόπο τοποθέτησής τους και τις συνθήκες εργασίας που κάθε χρόνο διαφέρουν. Επιπλέον, θεωρεί αναποτελεσματικό το σύστημα επιλογής και άδικο προς τους αναπληρωτές. Προβληματίζεται έντονα και θεωρεί πως οι συνθήκες εργασίας τους δυσκολεύουν τους ίδιους στην δημιουργία οικογένειας αλλά και γενικότερα στη λήψη αποφάσεων για τη ζωή τους.

«...Οπότε για να δουλέψω έπρεπε να διευρύνω τη δήλωσή μου και να δηλώνω και μακρινές περιοχές όπως Κρήτη. Στα Χανιά δούλεψα για 2 χρονιές. Αρκετά μακριά από το σπίτι μου.» Σ5

«Έχω περάσει αρκετά δύσκολα. Από την εγκυμοσύνη μου ακόμα. Όπου αν και είχα κάποιες δυσκολίες δεν δικαιούμουν άδεια επαπειλούμενης κύησης, επειδή ήμουν αναπληρώτρια και μόνο οι μόνιμες εκπαιδευτικοί έχουν αυτό το δικαίωμα. Οπότε πήγαινα κανονικά στο σχολείο. Τότε μάλιστα ήμουν τοποθετημένη σε ένα σχολείο στην Κορινθία. Αρκετά ορεινό. Και χρειαζόταν κάθε μέρα να διανύω ένα πολύ επικίνδυνο δρόμο. Ευτυχώς όλα πήγαν καλά βέβαια. Την επόμενη χρονιά και αφού είχα γεννήσει έπρεπε να παρουσιαστώ στο σχολείο Σχεδόν...3 μήνες αφότου είχα γεννήσει. Για να μη χάσω τα μόρια της προϋπηρεσίας σε περίπτωση που λόγω περιορισμένης δήλωσης δεν μ έπαιρναν κάπου και εμένα μία χρονιά εκτός, δήλωσα αρκετές περιοχές ξανά. Οπότε με πήραν στη Σπάρτη. Όπως καταλαβαίνετε, οι επιλογές που είχα ήταν είτε να αφήσω το μωρό στη μητέρα μου στη Θεσσαλονίκη, είτε να το πάρω μαζί μου στη Σπάρτη για το υπόλοιπο της σχολικής χρονιάς. Ευτυχώς η πεθερά μου δεν εργαζόταν κάπου και δέχτηκε να έρθει μαζί μου στη Σπάρτη, να κρατάει το μωρό, όσο εγώ θα ήμουνα στο σχολείο. Ήταν πάρα πολύ δύσκολη η εμπειρία. Ο άντρας μου δυστυχώς δεν μπορούσε να ακολουθήσει και έβλεπε το μωρό κάποια ελάχιστα Σαββατοκύριακα...που μπορούσε εκείνος να κατέβει, γιατί ένα τόσο μακρινό ταξίδι με μωρό αποτελεί ταλαιπωρία πρωτίστως για το ίδιο. Στη συνέχεια, ευτυχώς τελείωσα και δήλωσα το μεταπτυχιακό μου, κάτι που με ανέβασε στη θέση μου στον πίνακα και μπορούσα πλέον να δηλώνω μόνο Μακεδονία Και να δουλεύω, αλλά και πάλι δεν έπιανα τη Θεσσαλονίκη...Και ακόμα δεν την πιάνω... Ήταν βέβαια ρίσκο ακόμα και με την καινούργια μου θέση να δηλώνω μόνο λίγες περιοχές, αλλά δεν γινόταν αλλιώς. Ήταν πολύ ψυχοφθόρο να χωρίζεται η οικογένεια προκειμένου εγώ να εργάζομαι, αν και δεν γινόταν να μην εργάζομαι και για βιοποριστικούς λόγους ακόμα.» Σ5

Η Σ5 είναι αναπληρώτρια και έχει τη δική της οικογένεια. Είναι φανερά προβληματισμένη για τη ζωή των αναπληρωτών, κυρίως όσων έχουν οικογένεια. Η

ίδια χρειάστηκε να είναι αρκετά ευέλικτη στη δήλωση περιοχών εργασίας. Η Σ. θεωρεί άδικο τη μεταχείριση των αναπληρωτών στον τομέα των αδειών και αναφέρει τις δυσκολίες που είχε ως εγκυμονούσα αναπληρώτρια. Επιπλέον, πρόβλημα θεωρεί το κυνήγι της μοριοδότησης στο οποίο υποβάλλονται οι αναπληρωτές προκειμένου να τοποθετηθούν σε καλύτερη περιοχή. Τέλος, αναφέρει τις δυσκολίες που βιώνει μια μητέρα αναπληρώτρια και την έλλειψη βοήθειας του εκπαιδευτικού συστήματος προς αυτή και την οικογένειά της. Η πικρία για τον χωρισμό της οικογένειάς της προκειμένου να εργαστεί είναι έκδηλη στο λόγο της.

«...Είναι τυχαίο που θα σε πάρουν, σε ποιο σχολείο, τότε θα σε πάρουν...» Σ6

«...και κάθε χρονιά είμαι και σε κάποιο άλλο νομό. Έχω κάνει το αυτοκίνητο μου Από τις τόσες μετακομίσεις, μεταφορική εταιρία. Ούτε μπορείτε να φανταστείτε πως χωράνε τόσα πράγματα. Στην ουσία ένα ολόκληρο νοικοκυριό μέσα σε ένα μικρό αμαξάκι. Και αυτό να συμβαίνει 2 φορές το χρόνο, μία πηγαίνοντας στην πόλη τοποθετήσεις μου και μία γυρνώντας.» Σ6

«Το πρώτο που μου έρχεται στο μυαλό είναι η αβεβαιότητα. Έχει υπάρξει χρόνια που επειδή έκανα επιλεκτική δήλωση. Δεν κατάφερα να μπω. Σε σχόλιο με αποτέλεσμα Να μείνω χωρίς εισόδημα για ένα χρονικό διάστημα. Το ταμείο ανεργίας που παίρνουμε το καλοκαίρι είναι ελάχιστο. Και αρκετοί εκπαιδευτικοί δεν το παίρνουν γιατί δεν πληρούν τις προδιαγραφές. Εγώ προσωπικά κάνω και κάποια ιδιαίτερα προκειμένου να ανταπεξέλθω τους καλοκαιρινούς μήνες. Νιώθω ένα μόνιμο άγχος. Και νιώθω επίσης εφήμερη. Μια γενικότερη ματαίωση. Για τον ίδιο το Σύλλογο είμαι εφήμερη για τα παιδιά, είμαι εφήμερη εκπαιδευτικός. Για το ίδιο το σύστημα είμαι εφήμερη. Και αυτό με στεναχωρεί.» Σ6

«Δεν είναι τίποτα σταθερό, ούτε καν ο τρόπος με τον οποίο θα προσληφθούμε, πόσο μάλλον και όλα τα υπόλοιπα. Για μένα η έννοια του αναπληρωτή είναι συνυφασμένη με το άγχος. Ένας μόνιμος εκπαιδευτικός. Γνωρίζει ότι θα πληρώνεται το καλοκαίρι. Πού είναι η οργανική του θέση που θα μένει, Πόσα χρήματα θα παίρνει; Τις άδειες του. Ενώ όλα αυτά για εμάς είναι μετέωρα.» Σ6

Η Σ6 θεωρεί μεγάλο πρόβλημα για τους αναπληρωτές τη συνεχή μετακόμιση από νομό σε νομό. Επιπλέον, την προβληματίζουν ιδιαίτερα οι οικονομικές δυσκολίες που διακρίνουν την εργασιακή σχέση ενός αναπληρωτή. Συγκεκριμένα, φαίνεται να την ανησυχία η ανεργία των αναπληρωτών τους καλοκαιρινούς μήνες και η ανάγκη της να εργάζεται στο διάστημα που δεν βρίσκεται στο σχολείο για λόγους βιοπορισμού. Αισθάνεται απογοήτευση και ματαίωση από την εργασιακή της κατάσταση και φαίνεται να την απασχολεί η μη αναγνώριση του έργου που παράγει από το εκπαιδευτικό σύστημα. Η εργασιακή ανασφάλεια που συντροφεύει την εργασιακή σχέση ενός αναπληρωτή και η άγνοια για το τι θα συμβεί σε κάθε σχολική χρονιά

είναι για εκείνη μεγάλο πρόβλημα και παράγοντας που της προκαλεί άγχος. Τέλος, αποκαλύπτει πως εξαιτίας της επιλογής της να επιλέξει μια μικρή ομάδα νομών να εργαστεί, έμεινε χωρίς εργασία τη χρονιά εκείνη.

«Αν δεν δήλωνα νησιά πιθανότατα να μη ξεκινούσα να εργάζομαι.» Σ7

«...Εγώ βοηθούσα καθημερινά ως εκπαιδευτικός στη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων των μαθητών μου... αλλά την κόρη μου την έβλεπα 15 μέρες Χριστούγεννα και Πάσχα και δύο μήνες το καλοκαίρι.» Σ7

«Νομίζω πως είναι το δυσκολότερο ίσως πράγμα που έχω κάνει στη ζωή μου. Είναι πολύ σκληρό και οριακά μίσσησα τη δουλειά μου. Είναι μια μάχη απέναντι στο πρέπει και το θέλω. Στην αρχή σκεφτόμουν να παραιτηθώ αλλά το άγχος των οικονομικών δυσκολιών που θα αντιμετώπιζε η οικογένειά μου με έκανε να μείνω.» Σ7

«Όταν έχεις οικογένεια, πρέπει να μεριμνήσεις για εκείνη και την αποκατάσταση της, οπότε δεν ήμουν επιλεκτικός σχεδόν σε καμία δήλωση περιοχών μου, με αποτέλεσμα να συμβούν όσα συνέβησαν και να χωριστώ από την οικογένειά μου.» Σ7

«Το μόνιμο άγχος που υπάρχει σε σχέση με το εάν και πότε και που θα σε πάρουν είναι κάτι που για εμένα είναι τρομερό μειονέκτημα στη δουλειά μου...και πολλές φορές έχω σκεφτεί πως αν έκανα μια άλλη δουλειά στον ιδιωτικό τομέα μπορεί και να είχα μια άλλη σταθερότητα. Επιπλέον, όχι απαραίτητα σε μένα, αλλά γενικά, σου δημιουργεί προβλήματα στην κοινωνικοποίησή σου, καθώς δένεσαι με ένα μέρος, κάποιους συναδέλφους και στη συνέχεια πρέπει να τους αποχωριστείς και είναι πάρα πολύ δύσκολο να ξανάσυνεργαστείς μαζί τους ή να είσαι ξανά στο ίδιο σχολείο. Για μένα ένα από τα πιο δύσκολα πράγματα που καλείται να αντιμετωπίσει ένας εκπαιδευτικός είναι η ανεργία του καλοκαιριού και σίγουρα ακόμα ένα άγχος για το ότι συνεχώς πρέπει να αποταμιεύει προκειμένου να ανταπεξέλθει το καλοκαίρι.» Σ7

Ο Σ7 βίωσε πολλά προβλήματα ως αναπληρωτής. Το μεγαλύτερό του πρόβλημα και αυτό που τον έκανε να έχει δεύτερες σκέψεις για το επάγγελμά του είναι η απόσταση που αναγκάστηκε να έχει από την οικογένειά του, προκειμένου να μπορεί να ανταπεξέλθει οικονομικά. Επιπλέον, νιώθει πιεσμένος και προβληματίζεται για την δήλωση περιοχών που κάνει, δηλώνοντας κατά κύριο λόγο νησιά, ώστε να μπορεί να εργάζεται και να προσφέρει στην οικογένειά του. Η βιοποριστική ικανότητα της οικογένειάς του είναι αυτό που του δίνει κίνητρο να εργάζεται ως αναπληρωτής, καθώς δυσκολεύτηκε τόσο πολύ, ώστε ήθελε να παραιτηθεί. Ταυτόχρονα, ως προς το οικονομικό σκέλος, τον απασχολεί η ανεργία των καλοκαιρινών μηνών και η έλλειψη εισοδήματος, όπως επίσης και η ανάγκη και πίεση για συνεχή αποταμίευση

προκειμένου να υπάρξει μια σχετική σταθερότητα. Ακόμα, φαίνεται να τον προβληματίζει αρκετά η συνεχής αλλαγή εργασιακού περιβάλλοντος και η δημιουργία κοινωνικής ζωής, κάτι που φαντάζει για τον ίδιο δύσκολο κατόρθωμα.

«Τις 2 αυτές χρονιές δεν ξέρω πώς συνέβη και τις 2 πόσο άτυχος μπορεί να ήμουνα. Ωστόσο, βλ. Βρέθηκα σε πολύ άσχημη σχολική μονάδα. Και ενώ όντας άσχημη εννοώ βρέθηκα με συναδέλφους οι οποίοι με υποτιμούσαν απίστευτα πάρα πολύ.» Σ8

«Συγκεκριμένα, αρκετοί από τους συναδέλφους είπαν πολύ χαρακτηριστικά ότι «είσαι αναπληρωτής, δεν είσαι καν μόνιμος, άρα δεν μπορείς να επιλέξεις». Ε και στη συνέχεια, όπως μπορείς να καταλάβεις, με αντιμετώπιζαν ως κάτι υποδεέστερο από παιδαγωγικής άποψης. Είχα τις χειρότερες εφημερίες Και όλο το κλίμα που. Που επικρατούσε στο σχολείο ήταν αρνητικό προς το πρόσωπό μου. Πιστεύω ότι εξαιτίας της άρνησής μου να πάρω τη συγκεκριμένη τάξη, πήγε όλα τόσο λάθος με τους συναδέλφους.» Σ8

«Πήγα σε ένα σχολείο, το οποίο ήταν επίσης εχθρικό απέναντι στους αναπληρωτές. Αυτή τη φορά δεν ήταν μόνο προς το πρόσωπό μου. Ήταν γενικά προς όλους τους αναπληρωτές, είτε ήταν η ειδικότητα, είτε ήταν άλλος δάσκαλος παράλληλης στήριξης, είτε ήταν δάσκαλος τάξης. Υπήρχε αυτή η υποτίμηση η οποία ξεκάθαρα μου γέννησε πολύ αρνητικά συναισθήματα και δεν μου επέτρεπε να κάνω με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο μπορούσα τη δουλειά μου γιατί με απασχολούσε πάντα ότι πάω σε ένα τοξικό περιβάλλον.» Σ8

Ο Σ8 βίωσε άσχημη αντιμετώπιση από τους μόνιμους συναδέλφους του σε δυο σχολικές μονάδες που τοποθετήθηκε, επειδή ήταν αναπληρωτής. Επικρατούσε ένα αρνητικό κλίμα στα σχολεία αυτά και αντιμετωπίστηκε διαφοροποιημένα ως προς τους άλλους επειδή δεν ήταν διορισμένος αλλά μόνιμα τοποθετημένος. Τον προβλημάτισε ιδιαίτερα η καταπάτηση των δικαιωμάτων του που επιχειρήθηκε από συναδέλφους του. Είναι φανερά απογοητευμένος από το εργασιακό κλίμα και όσα βίωσε τις χρονιές εκείνες και θεωρεί πως τον επηρέασε αρνητικά στο εκπαιδευτικό έργο που παρήγαγε.

«Σε αυτή τη φάση και έχοντας δουλέψει ήδη αρκετά χρόνια ως αναπληρωτής. Να σου πω την αλήθεια μου φαίνεται κουραστικό. Είναι κακός λες και έχει κολλήσει η βελόνα και δεν μπορείς να πας παρακάτω.» Σ9

«Η Ήπειρος, όπως και η Θεσσαλία και κάποιες άλλες περιοχές, δεν βγάζουν καθόλου κενά, οπότε για να δουλέψω πρώτη φορά και κάπως να μπω σε αυτό το τον κύκλο του αναπληρωτή, έπρεπε να δηλώσω μακρινές περιοχές.» Σ9

«Καθώς ήμουν σε μια σοβαρή σχέση, θέλαμε να κάνουμε οικογένεια και δεν γινόταν αυτό. Εάν έφευγα πάρα πολύ μακριά. Δήλωσα μια χρονιά μόνο την Ήπειρο, με αποτέλεσμα να με πάρουνε περίπου τον Μάρτιο και να χάσω πάρα πολλά μόρια. Έτσι αποφασίσαμε τις επόμενες χρονιές να με ακολουθήσει, καθώς θεωρήσαμε ότι η δουλειά του αναπληρωτή είναι πιο κερδοφόρα από μία στον ιδιωτικό τομέα. Βεβαίως σχετικό ήταν αυτό. Αλλά τότε αυτό θεωρήσαμε πως ήτανε το σωστό.» Σ9

«Ωστόσο, υπήρχε αυτό...ότι ένας άτυπος κανόνας, ότι οι αναπληρωτές πρέπει να κάνουν τις αναπληρώσεις ή τα θελήματα...και όλα αυτά για να μην θορυβηθούν οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί της μονάδας.» Σ9

«Τώρα τι να σου πω; Δεν είναι και κάτι που δεν σε προβληματίζει, όταν είσαι αναπληρωτής. Το γεγονός ότι είσαι με την αβεβαιότητα για το εάν θα σε πάρουν, τότε θα σε πάρουν, μέχρι τότε θα έχεις δουλειά, μέχρι τότε θα μπορείς να μετακινείσαι από μέρος σε μέρος προκειμένου να δουλεύεις; Είναι πράγματα που σε απασχολούν και όσο μεγαλώνεις είναι και πράγματα που σε προβληματίζουν και σε βάζουν σε σκέψεις για τη δουλειά σου για το αν αξίζει.» Σ9

Ο Σ9 Είναι προβληματισμένος σχετικά με όσα καλείται να αντιμετωπίσει ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός και δείχνει απογοητευμένος από την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα για το πότε και σε ποια μονάδα θα εργαστεί. Είναι αρκετό καιρό αναπληρωτής και η στασιμότητα των τελευταίων ετών τον έχει κουράσει. Πήρε δύσκολες αποφάσεις, όπως το να φύγει μακριά από τον τόπο του προκειμένου να τοποθετηθεί ως αναπληρωτής σε κάποιο σχολείο. Πρόβλημα για εκείνον αποτελεί η ηλικία και η δημιουργία οικογένεια. Τέλος, παρατήρησε και απογοητεύτηκε από το γεγονός ότι οι αναπληρωτές αντιμετωπίζονται ως βοηθητικό προσωπικό και όχι ως ισότιμοι εκπαιδευτικοί.

«Αντιμετώπισα μια πολύ κακή διαχείριση από την δασκάλα της τάξης, η οποία στην ουσία με ήθελε απλά για να απομακρύνω. Το παιδί από την υπόλοιπη τάξη ώστε αυτή να κάνει απρόσκοπτα το μάθημά της και θεωρούσε ότι είναι μόνο αποκλειστική μου ευθύνη το παιδί αυτό. Δεν με άφηνε να έχω λόγο στην τάξη ούτε να. Να βοηθάω τα άλλα παιδιά όπου στην ουσία είναι μια από τις αρμοδιότητές μου. Είμαι βοηθός για όλη την τάξη, όχι αποκλειστικά για εκείνο το παιδί. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι ενώ. Κάναμε μια κατασκευή μου, ζήτησε ένα κοριτσάκι να του το βοηθήσουμε το κόλλημα του χαρτονιού. Και επειδή το έκανα ή δασκάλα της τάξης μου έκανε καταγγελία στην προϊσταμένη. Ότι παρεμβαίνω στο μάθημα της και δυστυχώς κάπως έτσι κύλησε όλη η χρονιά.» Σ10

«Δεν θα σου κρύψω ότι ο ενθουσιασμός της πρώτης χρονιάς αντικαταστάθηκε με ένα μόνιμο άγχος. Κάθε φορά που έκανα δήλωση περιοχών έτρεμα. Αρχικά,

αν θα την κάνω σωστά; Και στη συνέχεια για το ποιες περιοχές θα δηλώσω, σε ποιες μπορώ να ανταποκριθώ;» Σ10

«Γιατί στην ουσία δεν είναι θέμα επιλογής. Είναι ξεκάθαρα θέμα τύχης.» Σ10

«Δεν είχα πια τον ίδιο ενθουσιασμό να πηγαινοέρχομαι. Θα ήθελα κάτι σταθερό. Ήθελα ένα σπίτι στο οποίο να ζω και το χειμώνα και το καλοκαίρι και να μη φεύγω. Λες και δουλεύω σεζόν.» Σ10

Η Σ10 φαίνεται αρκετά προβληματισμένη ως προς την εργασιακή ανασφάλεια των αναπληρωτών. Το άγχος είναι, σύμφωνα με τα όσα μου είπε, μόνιμο κατά τη διάρκεια της αίτησης των αναπληρωτών για τοποθέτηση, εξαιτίας της γραφειοκρατίας που περιλαμβάνει. Επίσης, αντιμετώπισε άσχημες συμπεριφορές και παρακώλυση του εκπαιδευτικού της έργου από μόνιμη εκπαιδευτικό, η οποία της φερόταν υποτιμητικά. Οι αναπληρωτές δεν έχουν την ίδια υπομονή και όρεξη με την πάροδο των χρόνων να έρχονται αντιμετώπιζοι με συνεχείς μεταβολές και μετακινήσεις.

K1: Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί ζουν σε καθεστώς οικονομικής και επαγγελματικής αβεβαιότητας.

K2: Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζονται ως βοηθητικό προσωπικό

K3: Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί θεωρούν πρόβλημα την συνεχή τους μετακίνηση.

K4: Η δημιουργία οικογένειας και άλλων κοινωνικών σχέσεων, αλλά και η διατήρησή τους είναι δύσκολη για τους αναπληρωτές.

K5: Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί βιώνουν συνεχές εργασιακό άγχος.

K6: Όσο μεγαλύτερος σε ηλικία είναι ένας αναπληρωτής τόσο πιο δύσκολο είναι να εργαστεί σύμφωνα με το συγκεκριμένο εργασιακό καθεστώς.

K7: Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους μόνιμους εκπαιδευτικούς.

Η εργασιακή κατάσταση των αναπληρωτών δημιουργεί πλήθος προβλημάτων στους εργαζόμενους.

- Topic 2: Εργασιακό άγχος εκπαιδευτικών και παράγοντες που το ενεργοποιούν

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Αποσπάσματα:

«Είναι η πίεση και το άγχος μεγάλο. Σωματική όχι, δεν θα το έλεγα, αλλά το άγχος που βιώνεις και η πίεση να τα προλάβεις όλα και να πας να μετακομίσεις...όλα αυτά...να πας στο σπίτι σου...είναι μια πίεση, δεν το συζητάμε.. Το άγχος αν θα σε ξαναπάρουν.» Σ1

«Άμα δηλώνεις και ένα μεγάλο εύρος περιοχών...λογικό είναι να έχεις μεγαλύτερο άγχος.» Σ1

Η Σ1 αισθάνεται άγχος εξαιτίας της εργασιακής ανασφάλειας που συνοδεύει την εργασία της ως αναπληρώτρια. Η πρόσληψη, η οποία δεν είναι βέβαιο ότι θα γίνει μέσα στη χρονιά, είναι ένα αιφνίδιο γεγονός. Απαιτεί προετοιμασία και μια διαδικασία μετεγκατάστασης σε ένα εντελώς άγνωστο μέχρι εκείνη τη στιγμή μέρος. Όλη αυτή η διαδικασία αποτελεί στρεσογόνο παράγοντα για την Σ1.

«Όταν έχεις αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις. Γιατί έχεις να κάνεις με παιδιά τα οποία πρέπει να διαχειριστείς διαφορετικά, καθώς υπάρχουν διάφορα θέματα εκεί που υπάρχει από μια, υπάρχει ένα μεγάλο άγχος για το αν βοηθάς όντως στην πραγματικότητα αυτό το παιδί, για τη σωματική του ακεραιότητα, πολλές φορές για την ακεραιότητα των άλλων παιδιών δίπλα του όποτε το παίρνεις πολύ προσωπικά όλο αυτό και πολλές φορές γίνεται δικό σου άγχος. Αλλά και πέρα από το εκπαιδευτικό κομμάτι, ως αναπληρώτρια βιώνω άγχος κάθε μήνα για τα οικονομικά κυρίως, εμένα αυτό με μονοπωλεί κάθε τέλος του μήνα. Ειδικά φέτος που ήμουν στην Αθήνα και το ενοίκιό μου ήταν πάνω από το μισό του μισθού μου. Με έπιαναν συνεχώς ημικρανίες μέσα στη χρονιά και επίσης, το ανοσοποιητικό μου δεν ήταν και στα καλύτερά του, αφού συνεχώς αρρώσταινα.» Σ2

Η Σ2 αισθάνεται εργασιακό άγχος κυρίως στο κομμάτι της διδασκαλίας. Επιθυμεί να είναι κοντά στους μαθητές της και να τους προσφέρει το καλύτερο. Επενδύει συναισθήματα και χρόνο στην εργασία της, περισσότερο απ' όσο μπορεί να διαθέσει και αυτό υπερβαίνει τις δυνατότητές της και της προκαλεί άγχος. Ακόμα, η οικονομική της κατάσταση είναι κάτι που την απασχολεί έντονα και τη συσχετίζει με την περιοχή, στην οποία κλήθηκε να διδάξει τη σχολική χρονιά που πέρασε. Τέλος,

αναφέρει πως σωματοποιεί το εργασιακό της άγχος και έχει νιώσει συμπτώματα, όπως ημικρανίες και εξασθένηση του ανοσοποιητικού.

«Επιπλέον έχεις και το άγχος ότι το καλοκαίρι θα μείνεις απλήρωτος, οπότε σκέφτεσαι μήπως να κάνεις λίγη οικονομία προκειμένου να ανταπεξέλθεις στους μήνες αυτούς.» Σ3

«Νομίζω πως είμαι μόνιμα αγχωμένη από όταν μπήκα στους πίνακες. Στην αρχή Αγχωνόμουν για το εάν έκανα καλά τα χαρτιά, μιας και κανένας ποτέ δεν μου είχε μάθει. Και πολύ κακώς. Μάλιστα δεν υπάρχει στο πανεπιστήμιο ένα μάθημα που να σου λέει και το γραφειοκρατικό κομμάτι, ώστε να γίνεις εκπαιδευτικός σε σχολείο. Στη συνέχεια είχα άγχος για το εάν και πότε θα με πάρουν. Μετά για το πού; Μετά για το πώς θα είναι το σχολείο στο οποίο θα πάω, Μετά για το εάν θα μπορέσω να ανταπεξέλθω οικονομικά εκεί που με παίρνουν, Αν θα κοινωνικοποιηθώ, αν θα έχω μια ποιότητα ζωής; Και αν με αφήσεις μπορώ να σου λέω μέχρι το μεσημέρι το βράδυ Πράγματα που με απασχολούν σχετικά με τη δουλειά μου. Και το χειρότερο είναι ότι είναι περισσότερα αυτά που σχετίζονται με το πως και τι της εργασίας μου παρά με το ίδιο το εκπαιδευτικό κομμάτι.» Σ3

Το άγχος της Σ3 είναι πολυπαραγοντικό και η ίδια παρουσιάζει τις αγχωτικές καταστάσεις που βιώνει ως αλυσιδωτές. Η οικονομική κατάσταση στην οποία εισέρχονται οι αναπληρωτές κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού είναι κάτι που την απασχολεί και της προκαλεί εργασιακή και οικονομική ανασφάλεια. Εκφράζει τις ανησυχίες της για τη διαδικασία πρόσληψης των αναπληρωτών, η οποία διατρέχεται από άγχος για την τοποθεσία, την ημερομηνία, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα κληθεί να εργαστεί. Επιπλέον αγχωτικός παράγοντας για την ίδια αποτελεί το γεγονός ότι δεν γνώριζε τη γραφειοκρατική διαδικασία, έως ότου διεκδικήσει μια θέση ως αναπληρώτρια. Τη στεναχωρεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι αναλώνεται και αγχώνεται για θέματα που δεν άπτονται της διδασκαλίας αλλά ευρύτερα των συνθηκών εργασίας της.

«Αυτό το άγχος κάθε φορά για το που θα είσαι...πόσο μακριά...αν θα βρεις σπίτι...πως θα είναι το σχολείο...και η αίσθηση ότι είσαι πραγματικά μια βαλίτσα είναι κουραστική.» Σ4

«Το άγχος...ειδικά...το άγχος που νιώθω πριν από κάθε φάση πρόσληψης με αρρωσταίνει. Δεν κοιμάμαι εκείνα τα βράδια σχεδόν καθόλου... το στομάχι μου δένεται κόμπος... Η αβεβαιότητα με κάνει ανήσυχο. Επίσης μέσα στην χρονιά σχεδόν κάθε φορά μου συμβαίνει να με πιάνει άγχος... μέχρι και κρίση πανικού για το οικονομικό κομμάτι. Αν θα μου φτάσουν, πόση οικονομία πρέπει να κάνω, ώστε το καλοκαίρι που μπαίνω ταμείο να έχω κάτι στην άκρη...αν θα έχω χρήματα για τη νέα μετακόμιση στην αρχή της επόμενης

χρονιάς...Είναι πολλά που σε απασχολούν ως αναπληρωτή και εντείνουν την ήδη μεγάλη εξουθένωση του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών.» **Σ4**

«...Το άγχος και η στεναχώρια μαζί με απογοήτευση ήταν σχεδόν κάθε μέρα τα συναισθήματα μου και γενικά δεν πέρασα καλά την τελευταία χρονιά...» **Σ4**

Ο Σ4 αναφέρει ως κύριο παράγοντα του άγχους του τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ως αναπληρωτής και την οικονομική ανασφάλεια του καλοκαιριού. Επιπλέον, τον απασχολεί έντονα η εύρεση σπιτιού στον τόπο πρόσληψής του. Το εργασιακό άγχος, το οποίο βιώνει, εκδηλώνεται με μια σειρά συμπτωμάτων, όπως στομαχόπονος, ακόμα και κρίση πανικού.

«Το άγχος εξακολουθεί να υπάρχει, καθώς ακόμα δεν μπορώ να κάνω τόσο περιορισμένη δήλωση, ώστε να είμαι σίγουρη ότι θα είμαι αρκετά κοντά για να πηγαиноέρχομαι σπίτι μου. Οπότε κάθε χρόνο, ακόμα και τώρα που δηλώνω γειτονικούς νομούς υπάρχει πάντα το άγχος και ο φόβος μήπως αναγκαστώ να χωρίσω ξανά την οικογένειά μου.» **Σ5**

«Το άγχος για μένα ήταν το χειρότερο που είχα να αντιμετωπίσω και που ακόμα αντιμετωπίζω. Πολλές φορές έχανα τον ύπνο μου από το άγχος. Μήπως με πάρουν κάπου μακριά και πρέπει πάλι να φύγω. Επιπλέον, με αφετηρία το άγχος μου εκδηλώθηκαν ακόμα μικρό-προβλημάκια, όπως η τριχόπτωση και η έλλειψη όρεξης για φαγητό. Κανένας δεν πρέπει να νιώθει αυτά τα επίπεδα άγχους και την ανασφάλεια που νιώθει ένας αναπληρωτής, πόσο μάλλον όταν έχει μια οικογένεια και η σταθερότητα είναι κάτι που χρειάζεται για να ζει ομαλά τη ζωή του.» **Σ5**

Η Σ5 θεωρεί ως αγχωτικό παράγοντα την δήλωση περιοχών, την οποία πραγματοποιεί κάθε χρόνο. Προκειμένου να είναι βέβαιη πως θα εργαστεί, δηλώνει περιοχές που είναι μακριά από το σπίτι της. Ο φόβος του αποχωρισμού της οικογένειάς της είναι για εκείνη στρεσογόνο παράγοντας. Θεωρεί πως εργάζεται σε ένα ασταθές εργασιακό περιβάλλον. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα το εργασιακό άγχος να εκδηλώνεται στο άτομο σωματικά, επηρεάζοντας την όρεξή του αλλά και την πτώση των μαλλιών του.

«Αντί να χαιρόμαστε κάθε φορά που βλέπουμε το όνομά μας στους προσληφθέντες σε κάποια πρώτης φάσης πρόσληψης αναπληρωτών μας πιάνει ένα άγχος για το πώς θα είναι εκεί που θα πάμε, αν θα βρούμε σπίτι, αν θα ανταπεξέλθουμε οικονομικά, πώς θα είναι ο σύλλογος αν θα ανταπεξέλθουμε στις απαιτήσεις και τον κανονισμό του κάθε σχολείου.» **Σ6**

«Και οι δεύτερες σκέψεις και το άγχος μας καταβάλλει, με αποτέλεσμα να είμαστε αναποτελεσματικοί κάποιες φορές να σκεφτόμαστε αυτά τα δευτερεύοντα πράγματα και όχι την ουσία της εκπαιδευτικής πράξης.» **Σ6**

«...Το παράπονο που έχω και αυτό που νομίζω με καταβάλλει συναισθηματικά και με εξουθενώνει, είναι το μόνιμο άγχος και η αβεβαιότητα για το τι μου ζημερώνει στη δουλειά μου. Δεν είναι τίποτα σταθερό, ούτε καν ο τρόπος με τον οποίο θα προσληφθούμε, πόσο μάλλον και όλα τα υπόλοιπα. Για μένα η έννοια του αναπληρωτή είναι συνυφασμένη με το άγχος.» Σ6

«Είναι όλα αβέβαια και μετέωρα. Όλο αυτό το άγχος ρίχνει την ποιότητα της εργασίας μου και κατ' επέκταση και την ποιότητα ζωής μου.» Σ6

Για την Σ6 παράγοντας άγχους είναι οι άγνωστες και αβέβαιες συνθήκες που θα κληθεί να αντιμετωπίσει μετά την πρόσληψή της. Θεωρεί το επάγγελμά της ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός τόσο αγχωτικό, που οι δυο αυτές έννοιες καθίστανται ταυτόσημες. Η έλλειψη επαγγελματικής σταθερότητας είναι κάτι που την απασχολεί έντονα, ενώ ταυτόχρονα αναφέρει πως το άγχος που επιφέρει η δουλειά του αναπληρωτή, την υποβιβάζει αυτόματα.

«Στην αρχή σκεφτόμουν να παραιτηθώ αλλά το άγχος των οικονομικών δυσκολιών που θα αντιμετώπιζε η οικογένειά μου με έκανε να μείνω.» Σ7

«Το μόνιμο άγχος που υπάρχει σε σχέση με το εάν και πότε και που θα σε πάρουν είναι κάτι που για εμένα είναι τρομερό μειονέκτημα στη δουλειά μου...και πολλές φορές έχω σκεφτεί πως αν έκανα μια άλλη δουλειά στον ιδιωτικό τομέα μπορεί και να είχα μια άλλη σταθερότητα.» Σ7

«Για μένα ένα από τα πιο δύσκολα πράγματα που καλείται να αντιμετωπίσει ένας εκπαιδευτικός είναι η ανεργία του καλοκαιριού και σίγουρα ακόμα ένα άγχος για το ότι συνεχώς πρέπει να αποταμιεύει προκειμένου να ανταπεξέλθει το καλοκαίρι.» Σ7

«Το άγχος σε καταβάλλει...Δεν έχεις διάθεση. Είναι πολλοί παράγοντες. Πολλοί οι αρνητικοί παράγοντες που σχετίζονται με τους αναπληρωτές και επηρεάζουν την υγεία μας.» Σ7

«Ωστόσο, το άγχος είναι κάτι που με καταβάλλει κατά διαστήματα. Κυρίως πριν από κάθε φάση, γιατί ξέρω ότι θα αποχωριστώ την οικογένειά μου.» Σ7

Ο Σ7 αναφέρει ως αιτία εργασιακού άγχους τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας αναπληρωτής και την επαγγελματική και οικονομική αβεβαιότητα που βιώνει τους καλοκαιρινούς μήνες. Το άγχος και οι δυσμενείς συνθήκες, τις οποίες έχει αντιμετωπίσει, τον έχουν οδηγήσει σε σκέψεις αποχώρησης και παραίτησης από τη συγκεκριμένη εργασία. Θεωρεί πως το εργασιακό άγχος της συγκεκριμένης δουλειάς επηρεάζει την υγεία του και ιδιαίτερα την ψυχική.

«Ζεις μέσα στο άγχος, ενώ μπορούσαμε απλά εφόσον τα κενά υπάρχουν να είμασταν όλοι εμείς μόνιμοι...και τότε ναι να αξίζει να πάρεις μαζί σου την οικογένειά σου.» Σ8

Για τον Σ8, πηγή του εργασιακού άγχους είναι η εργασιακή αβεβαιότητα που νιώθει ένα αναπληρωτής εκπαιδευτικός.

«Νομίζω το άγχος που έχω νιώσει ως αναπληρωτής ή ειδικά μετά την απόκτηση του μωρού μας δεν το έχω ζήσει με κανένα άλλο γεγονός στη ζωή μου. Να περιμένεις πάνω από τον υπολογιστή. Για να δεις την πρόσληψή σου και το αν έχεις προσληφθεί και στη συνέχεια το που.» Σ9

«Το άγχος, η αβεβαιότητα, η στεναχώρια, η μοναξιά που νιώθεις μακριά από τα αγαπημένα σου πρόσωπα είναι πράγματα που σε κουράζουν, που περνάνε και στο σώμα σου εκτός από την ψυχή σου και τα συναισθήματά σου.» Σ9

«...Μετά βέβαια περνάει στο σώμα σου, πονοκέφαλοι στομαχόπονοι. Όλα αυτά προέρχονται από το άγχος.» Σ9

«...Τώρα, όταν είσαι αναπληρωτής και έχεις να σκεφτείς εκτός από το εκπαιδευτικό κομμάτι, ένα σωρό μικρές λεπτομέρειες που δυσκολεύουν τη ζωή σου και σου δημιουργούν άγχος, δεν νομίζω ότι έχει την ίδια ποιότητα.» Σ9

Ο Σ9 θεωρούσε από πάντα το επάγγελμά του αγχωτικό. Πλέον, έχοντας οικογένεια τα ποσοστά άγχους και ανησυχίας τον επηρεάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό. Στην ψυχολογία του δρα καθοριστικά ο αποχωρισμός από την οικογένειά του. Το άγχος του εκδηλώνεται σωματικά με πόνους στο κεφάλι και το στομάχι. Τέλος, τον στεναχωρεί το γεγονός ότι το εργασιακό άγχος των αναπληρωτών δεν περιορίζεται στο αντικείμενο της δουλειά αλλά διευρύνεται και αφορά εξω-διδασκικά ζητήματα.

«Δεν θα σου κρύψω ότι ο ενθουσιασμός της πρώτης χρονιάς αντικαταστάθηκε με ένα μόνιμο άγχος. Κάθε φορά που έκανα δήλωση περιοχών έτρεμα.» Σ10

«Το πρώτο και το κύριο (συναίσθημα) είναι το άγχος, δεν το συζητώ.» Σ10

«Νομίζω πως το άγχος σου τρώει όλη την ενέργεια. Σε κάθε δήλωση περιοχών. Είμαι πάντα όλη μέρα στο κρεβάτι. Δεν έχω διάθεση και το μόνο που κάνω είναι να σκέφτομαι ξανά και ξανά τη σειρά με την οποία θα βάλω τις περιοχές.» Σ10

«Για να είμαι νηπιαγωγός, κάνω ότι κάνω και πέφτω σε αυτή τη λακκούβα με τη μοριοδότηση και αγχώνομαι συνεχώς.» Σ10

Το άγχος της Σ10 εκδηλώνεται με έλλειψη όρεξης και απουσία ενέργειας. Ως αιτίες αναφέρει τον ανταγωνισμό της μοριοδότησης και την επιλογή των περιοχών στις οποίες θα τοποθετηθεί κάθε σχολικό έτος.

K1: Η αβεβαιότητα του τόπου και του χρόνου τοποθέτησης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών είναι παράγοντας άγχους.

K2: Η άγνοια των αναπληρωτών εκπαιδευτικών σχετικά με το εργασιακό περιβάλλον στο οποίο θα εργάζονται κάθε χρόνο είναι παράγοντας άγχους.

K3: Η αβεβαιότητα και η εργασιακή ανασφάλεια προκαλούν άγχος στους αναπληρωτές.

K4: Τα οικονομικά ζητήματα προκαλούν άγχος στους αναπληρωτές.

K5: Το άγχος προκαλεί προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας στους αναπληρωτές.

Η εργασιακή κατάσταση των αναπληρωτών δημιουργεί άγχος στους εκπαιδευτικούς.

Η εργασιακή και οικονομική ανασφάλεια είναι πηγή άγχους για τους αναπληρωτές.

➤ *Τopic 3: Εργασιακή εξουθένωση αναπληρωτών εκπαιδευτικών*

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Αποσπάσματα:

«Κυρίως ψυχική. Είναι η πίεση και το άγχος μεγάλο. Σωματική όχι, δεν θα το έλεγα, αλλά το άγχος που βιώνεις και η πίεση να τα προλάβεις όλα και να πας να μετακομίσεις...όλα αυτά...να πας στο σπίτι σου...είναι μια πίεση, δεν το συζητάμε.. Το άγχος αν θα σε ξαναπάρουν.» Σ1

«Σίγουρα είναι ο κύριος παράγοντας όταν είσαι αναπληρωτής. Σίγουρα έχει γενικά μια πίεση και μία εξουθένωση, αλλά όταν έχεις να σκεφτείς και το μέρος που θα πας, να βρεις σπίτι, οι σκέψεις ότι είσαι μόνος σου, ότι γενικά θα ξαναλλάξεις, σε κουράζει ακόμα περισσότερο και σου δημιουργεί ακόμα μεγαλύτερο άγχος.» Σ1

Στη συζήτηση μου με την Σ1, η ίδια μου αποκάλυψε πως η εξουθένωση που νιώθει εξαιτίας της εργασίας της δεν είναι σωματική. Προέρχεται από το άγχος και την πίεση που αισθάνεται ως αναπληρώτρια και την επηρεάζει κυρίως ψυχικά.

«Νομίζω πως σε ένα βαθμό σίγουρα ναι και σίγουρα παρατηρώ πολλούς οι οποίοι δεν μπορούν να διαχειριστούν όλη αυτή την αβεβαιότητα του να είσαι αναπληρωτής και να τα παρατάνε. Η συνθήκες εργασίας είναι δύσκολες και πολλές φορές σκέφτομαι ότι μοιάζουν με αυτές των ναυτικών. Θεωρώ μεγαλύτερη τη συναισθηματική εξάντληση, λόγω του τοξικού περιβάλλοντος, όπως ανέφερα που υπάρχει σε πολλά σχολεία, ανταγωνισμός μεταξύ των εκπαιδευτικών, ο ρόλος και η αντιμετώπιση των διευθυντών. Επίσης αυτό το συνεχές άγχος για όλη αυτή την κατάσταση που σε αναλώνει σε σκέψεις για εξω-εκπαιδευτικές καταστάσεις και δεν σε αφήνει να κάνεις τη δουλειά σου ήρεμα. Το άγχος, η αβεβαιότητα, αγωνία για τα παιδιά είναι παράγοντες που σε καταβάλουν και σε εξουθενώνουν ψυχικά.» **Σ2**

«Αν για παράδειγμα ήμουν μόνιμη θα είχα μια σταθερότητα που αυτή τη στιγμή μου λείπει και με προβληματίζει. Θα είχα το ίδιο σχολικό περιβάλλον κάθε χρόνο. Ακόμα και οι συνάδελφοι στο ίδιο σχολικό περιβάλλον που θα είναι οι ίδιοι σου δίνει μια ασφάλεια. Έστω, δεν αναλώνεσαι σε λεπτομέρειες σχετικά με το βιοπορισμό και μπορείς να οργανώσεις καλύτερα το μάθημά σου. Δεν λέω πως θα τελείωναν τα άγχη μου αλλά σίγουρα θα μειωνόντουσαν και θα ήμουν σε μια πιο ήρεμη κατάσταση και πιθανότατα λιγότερο εξουθενωμένη.» **Σ2**

Η Σ2 συσχετίζει τη δυσκολία επίλυσης και αντιμετώπισης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί με την εμφάνιση συμπτωμάτων εργασιακής εξουθένωσης. Η ίδια, όπως και η προηγούμενη συνάδελφος, θεωρεί πως βιώνει ψυχική και όχι σωματική επαγγελματική εξουθένωση. Επιπλέον αναφέρεται στους μόνιμους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι κατά τη γνώμη της βιώνουν μικρότερης έντασης επαγγελματική εξουθένωση.

«Σαφώς το καθεστώς εργασίας των αναπληρωτών είναι κάτι που με απασχολεί το σκέφτομαι και με αγχώνει, δεν σου κρύβω. Θεωρώ πως δουλεύω πολύ λίγο καιρό για να νιώσω εξουθενωμένη από όλο αυτό. Ωστόσο με προβληματίζει η αβεβαιότητα και το γεγονός ότι αύριο μεθαύριο θα θελήσω να κάνω οικογένεια και δεν θα έχω σταθερή δουλειά ούτε σταθερό τόπο εργασίας, ούτε σταθερό πόστο εργασίας μπορεί να είμαι ζεπ, μπορεί να με παράλληλη στήριξη μπορεί να είμαι δασκάλα τάξης. Όλα αυτά τα μικροπροβλήματα σε συνδυασμό με τα πραγματικά προβλήματα που σε απασχολούν μέσα στη ζωή σου και στην καθημερινότητά σου, νομίζω ότι θα εξουθενώσαν τον καθένα. Χρειάζεσαι τη σταθερότητα για να είσαι αποτελεσματικός στη δουλειά σου και όταν δουλεύεις ως αναπληρωτής δεν είναι κάτι που το έχεις, οπότε σίγουρα μπορεί να αγχωθεί. Σίγουρα μπορεί να εξουθενωθεί ψυχικά.» **Σ3**

Η Σ3 αναφέρει ως αιτία της επαγγελματικής εξουθένωσης το άγχος και την αβεβαιότητα. Η ψυχική εξουθένωση επηρεάζει το διδακτικό της έργο.

«...Είναι πολλά που σε απασχολούν ως αναπληρωτή και εντείνουν την ήδη μεγάλη εξουθένωση του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών.» Σ4

«Χμ.... Λοιπόν, νιώθω ότι κάνω το πιο υπέροχο επάγγελμα που μπορεί να κάνει ένας άνθρωπος αλλά αυτή τη στιγμή έχει τελειώσει μια πραγματικά πολύ κουραστική χρονιά κατά την οποία έφυγα μακριά από την οικογένειά μου, είχα πάρα πολλά έξοδα λόγω των μετακινήσεων στα σχολεία, είχα να εγκλιματιστώ και να διδάξω σε τέσσερα διαφορετικά σχολεία και να συνεργαστώ με άλλους τόσους συλλόγους διδασκόντων...Το άγχος και η στεναχώρια μαζί με απογοήτευση ήταν σχεδόν κάθε μέρα τα συναισθήματα μου και γενικά δεν πέρασα καλά την τελευταία χρονιά. Ούτε οι προηγούμενες ήταν ιδανικές...αλλά πραγματικά αυτή με πήρε πολύ από κάτω. Οπότε αισθάνομαι φουλ εξουθενωμένος και όχι τόσο από τη διδασκαλία, όσο από τις συνθήκες που κλήθηκα και ίσως κληθώ και του χρόνου να αντιμετωπίσω.»

Σ4

Ο Σ4 είναι ακόμα ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός, ο οποίος αισθάνεται εξουθενωμένος από τις συνθήκες εργασίας του. Για τον Σ4, όπως και για τους προηγούμενους εκπαιδευτικούς του δείγματος, το άγχος που συνοδεύει το καθεστώς εργασίας των αναπληρωτών λειτουργεί ως παράγοντας εκδήλωσης συμπτωμάτων επαγγελματικής εξουθένωσης.

«Φυσικά. Εκτός από το γεγονός ότι κάνουμε μια πολύ δύσκολη δουλειά, εφόσον έχει να κάνει με παιδιά και χρειάζεται μια προετοιμασία Τα συναισθήματα που συντροφεύουν τον θεσμό του αναπληρωτή είναι κυρίως αρνητικά. Με αποτέλεσμα. Η εξουθένωση που νιώθουμε να μεγιστοποιείται. Το άγχος για μένα ήταν το χειρότερο. Που είχα να αντιμετωπίσω και που ακόμα αντιμετωπίζω. Πολλές φορές έχανα τον ύπνο μου από το άγχος. Μήπως με πάρουν κάπου μακριά και πρέπει πάλι να φύγω. Επιπλέον, με αφετηρία το άγχος μου εκδηλώθηκαν ακόμα μικρό-προβληματάκια, όπως η τριχόπτωση και η έλλειψη όρεξης για φαγητό. Κανένας δεν πρέπει να νιώθει αυτά τα επίπεδα άγχους και την ανασφάλεια που νιώθει ένας αναπληρωτής, πόσο μάλλον όταν έχει μια οικογένεια και η σταθερότητα είναι κάτι που χρειάζεται για να ζει ομαλά τη ζωή του.» Σ5

«Η εξουθένωση, είτε σωματική είτε ψυχική, έρχεται και μέσα από το κυνήγι των μοριών, όπου για να ανεβείς τον πίνακα και να διεκδικήσεις καλύτερες περιοχές, πιο γρήγορη τοποθέτηση ή καλύτερα σχολεία... Χρειάζεται επιμορφώνεσαι ακατάπαυστα. Κάτι που είναι εκτός από ψυχοφθόρο είναι και απίστευτα δαπανηρό στις μέρες μας.» Σ5

Η Σ5 αναφέρει το άγχος ως αιτία της επαγγελματικής εξουθένωσης της. Κατά βάση εξουθένωση που νιώθει έχει ως επίκεντρο την ψυχική της υγεία.

«Σίγουρα έχω νιώσει εξουθενωμένη. Το επάγγελμά μας μόνο εύκολο δεν είναι. Και όλοι αυτή αβεβαιότητα που εμπεριέχεται στον ορό του αναπληρωτή... στις συνθήκες εργασίας του με στεναχωρεί.» Σ6

«Εκτός από ένα μόνιμο πονοκέφαλο κατά τη διάρκεια όλων αυτών των σκέψεων στο κεφάλι μου. Ε, δεν θα το έλεγα... πιο πολύ νομίζω με επηρεάζει συναισθηματικά και ψυχικά αυτό το...εε... Αυτές οι σκέψεις.» Σ6

«Το παράπονο που έχω και αυτό που νομίζω με καταβάλλει συναισθηματικά και με εξουθενώνει, είναι το μόνιμο άγχος και η αβεβαιότητα για το τι μου ξημερώνει στη δουλειά μου. Δεν είναι τίποτα σταθερό, ούτε καν ο τρόπος με τον οποίο θα προσληφθούμε, πόσο μάλλον και όλα τα υπόλοιπα. Για μένα η έννοια του αναπληρωτή είναι συνυφασμένη με το άγχος. Ένας μόνιμος εκπαιδευτικός. Γνωρίζει ότι θα πληρώνεται το καλοκαίρι. Πού είναι η οργανική του θέση που θα μένει, Πόσα χρήματα θα παίρνει; Τις άδειες του. Ενώ όλα αυτά για εμάς είναι μετέωρα.» Σ6

Η Σ6 αποδίδει την εξουθένωση που νιώθει στο άγχος και τις έγνοιες των αναπληρωτών. Η αβεβαιότητα και η έλλειψη εργασιακής σταθερότητας προκαλούν αρνητικά συναισθήματα στην ίδια, κάτι που οδηγεί στην ψυχική της εξουθένωση.

«Μα φυσικά είναι κίολας αυτό που χαλάει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Πάρα πολλοί γνωστοί μου φύγαν στο εξωτερικό επειδή δεν άντεχαν να δουλεύουν ως αναπληρωτές. Και είναι πιστεύω κάπως οξύμωρο, καθώς αναπληρώνουν τους εαυτούς μας, εφόσον βρίσκονται τα κενά, δεν υπάρχει λόγος να μας φέρνουν ούτε μέσα στη χρονιά ούτε να μας απολύουν το καλοκαίρι. Αυτή είναι η άποψή μου. Αλλά προφανώς και σε εξουθενώνει το γεγονός ότι έχεις να σκεφτείς τόσα πολλά πράγματα που σχετίζονται με τη δουλειά σου. Αναλώνεσαι όλη τη μέρα σε αυτό. Το άγχος σε καταβάλλει... Δεν έχεις διάθεση. Είναι πολλοί παράγοντες. Πολλοί οι αρνητικοί παράγοντες που σχετίζονται με τους αναπληρωτές και επηρεάζουν την υγεία μας. Στα νησιά παρατήρησα το εξής, ότι πολλοί αναπληρωτές στράφηκαν σε έναν ειδικό ψυχολόγο ώστε να μπορούν να κάνουν μια συζήτηση, καθώς δεν άντεξαν τη μοναξιά. Εγώ πιστεύω ακόμα αντέχω. Ωστόσο, το άγχος είναι κάτι που με καταβάλλει κατά διαστήματα. Κυρίως πριν από κάθε φάση, γιατί ξέρω ότι θα αποχωριστώ την οικογένειά μου.» Σ7

Για τον Σ7 η επαγγελματική εξουθένωση είναι τόσο μεγάλη στους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς, ώστε μπορεί να προκαλέσει ακόμα και την παραίτηση από το συγκεκριμένο επάγγελμα. Πηγή της συγκεκριμένης κατάστασης είναι το εργασιακό άγχος και κατά την άποψη του χρειάζεσαι τη βοήθεια ειδικού για να ανταπεξέλθεις.

«Νομίζω πως δεν είναι απλή κούραση, όπως όταν ας πούμε κουβαλάς ξύλα... Δεν είναι σωματική...είναι ψυχική κατά βάση. Αγχωνόμαστε για τα πάντα σχεδόν ως αναπληρωτές και όσοι δεν είναι προσαρμοστικοί νομίζω περνάνε άσχημα τις σχολικές τους χρονιές...κάτι που κατά τη γνώμη μου δεν αξίζει.» Σ8

Ο Σ8 καθιστά σαφή το διαχωρισμό σωματικής και ψυχικής επαγγελματικής εξουθένωσης. Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί βιώνουν τη δεύτερη και η αιτία είναι το εργασιακό άγχος.

«Πως! Έχω νιώσει ψυχική εξουθένωση. Και σωματική γιατί όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα το άγχος, η αβεβαιότητα, η στεναχώρια, η μοναξιά που νιώθεις μακριά από τα αγαπημένα σου πρόσωπα είναι πράγματα που σε κουράζουν, που περνάνε και στο σώμα σου εκτός από την ψυχή σου και τα συναισθήματά σου.» Σ9

«Πριν από κάθε φάση εννοείται ότι έχεις έτοιμη μια βαλίτσα προκειμένου μόλις δεις το όνομά σου, εάν το δεις, να εξαφανιστείς, γιατί μπορεί να σε έχουν πάρει σε ένα μέρος που χρειάζεται και 20 ώρες να φτάσεις, το ταξίδι. Οπότε εννοείται ότι σε καταβάλλει ψυχικά και όλο αυτό. Μετά βέβαια περνάει στο σώμα σου, πονοκέφαλοι, στομαχόπονοι. Όλα αυτά προέρχονται από το άγχος.» Σ9

Ο Σ9 βιώνει τόσο ψυχική επαγγελματική εξουθένωση, όσο και σωματική, αφού τις θεωρεί αλληλένδετες. Το άγχος και η αγωνία είναι για εκείνον πηγή των αρνητικών συναισθημάτων του.

«Το άγχος είναι κάτι που με κυνηγάει ήδη από τις πανελλήνιες. Γενικά είμαι ένας άνθρωπος που δεν μπορώ να το διαχειριστώ εύκολα. Και πραγματικά ώρες ώρες με θαυμάζω που είμαι αναπληρώτρια. Εννοείται πως σε καταβάλλει και σε εξουθενώνει. Για εμένα πολύ σημαντική παρενέργεια του άγχους που συμβαίνει στο σώμα μου είναι το ότι πέφτουν τα μαλλιά μου και από εκεί καταλαβαίνω ότι πρέπει να ηρεμήσω. Νομίζω πως το άγχος σου τρώει όλη την ενέργεια. Σε κάθε δήλωση περιοχών είμαι πάντα όλη μέρα στο κρεβάτι. Δεν έχω διάθεση και το μόνο που κάνω είναι να σκέφτομαι ξανά και ξανά τη σειρά με την οποία θα βάλω τις περιοχές.» Σ10

«...αλλά νιώθω πως δεν είμαι παραγωγική όταν μες στη χρονιά έχω να σκεφτώ οικονομικά ζητήματα ή ζητήματα μετακομίσεων μοριοδότησης. Κουράζομαι από εκεί με αποτέλεσμα να πηγαίνω σχολείο και να μην έχω τα επίπεδα ενέργειας που θα πρέπει να έχω για να είμαι ευχάριστη στα παιδάκια μου.»

Σ10

Για την Σ10 η κόπωση και η εξουθένωση που νιώθει, αν και προέρχεται από ψυχολογικούς παράγοντες (άγχος), εντούτοις έχει επιπτώσεις και στη σωματική υγεία αλλά και στην ποιότητα του παρεχόμενου έργου.

K1: Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί οδηγούν σε ψυχική και σωματική εξουθένωση.

K2: Η ψυχική εξουθένωση είναι συχνότερη από τη σωματική.

K3: Το εργασιακό άγχος που βιώνουν οι αναπληρωτές είναι παράγοντας ψυχικής εξουθένωσης.

K4: Η σωματική εξουθένωση των αναπληρωτών εκπαιδευτικών εκδηλώνεται με πλήθος συμπτωμάτων.

Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί βιώνουν ψυχική και σωματική εξουθένωση εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν με βάση τα όσα ορίζει το καθεστώς εργασίας τους.

Συμπεράσματα εμπειρικού μέρους

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσα από τη συζήτηση με τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας που αποτελούσαν το δείγμα της έρευνας. Εξετάζοντας τις πληροφορίες που εξάγονται από τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων της έρευνας καταγράφηκαν συγκλίνουσες αλλά και αποκλίνουσες απόψεις, καθώς και γενικές παρατηρήσεις επί του θέματος.

Αρχικά σχετικά με τον πρώτο άξονα της συνέντευξης αναλύθηκε ο θεσμός του αναπληρωτή εκπαιδευτικού, τα προβλήματα και οι δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζει αυτή η μερίδα εκπαιδευτικών.

Η πλειοψηφία του δείγματος αναφέρει πως ασκεί ένα επάγγελμα, που συνοδεύεται από αρκετές δυσκολίες και αυτό οφείλεται κυρίως στο καθεστώς εργασίας τους και στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο θεσμός του αναπληρωτή εκπαιδευτικού στην Ελλάδα (Μετοχιανακη, 2017).

Μεγάλο μέρος των ερωτηθέντων αναφέρει, ως προβλήματα στον εργασιακό του χώρο, το συνεχώς μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον, τις προσωπικές, κοινωνικές και οικονομικές δυσκολίες, το αίσθημα ματαιώσης και στασιμότητας (Μετοχιανακη, 2017). Επίσης, αναφέρθηκαν στο άγχος που τους δημιουργεί το πλαίσιο εργασίας τους και στην επαγγελματική ανασφάλεια, που διατρέχει την σύμβαση εργασίας των αναπληρωτών εκπαιδευτικών (ΓΣΕΕ, 2015).

Ως πρόσθετη δυσκολία οι αναπληρωτές ανάμεσα στα υπόλοιπα αναφέρθηκαν στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τόσο από το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και από τους συναδέλφους και την σχολική διοίκηση στο εργασιακό τους περιβάλλον. Επιπλέον, σχετικά με τον πρώτο άξονα συζήτησης πάνω από τους μισούς εκπαιδευτικούς του δείγματος αναφέρθηκαν στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο καθεστώς εργασίας των μόνιμων εκπαιδευτικών και εκείνου των αναπληρωτών. Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί, αν και προσλαμβάνονται για κάλυψη ίδιων κενών με εκείνα που απασχολούνται μόνιμοι εκπαιδευτικοί, επί της ουσίας δεν έχουν πρόσβαση στις υποστηρικτικές ρυθμίσεις που ευεργετούν τους μόνιμους εκπαιδευτικούς (Λιαρόπουλος, 2020). Πέρα από την διαφορετική μεταχείρισή τους από τη σχολική μονάδα, υπάρχουν ανισότητες στα δικαιώματα (μισθός, άδειες κ.α.) τους, παρά το γεγονός ότι παράγουν το ίδιο έργο (Μετοχιανακη, 2017).

Κάτι που φάνηκε επίσης να προβληματίζει έντονα τους αναπληρωτές είναι το σύστημα διορισμού που συνεχώς μεταβάλλεται και η μοριοδότηση, η οποία έχει γίνει αυτοσκοπός για πολλούς, υποβαθμίζοντας με αυτό τον τρόπο την αξία της επιμόρφωσης. Με σκοπό να ελαττώσουν τις πιθανότητες ανεργίας και διεκδικήσουν μια θέση αναπληρωτή σε μέρος της επιλογής τους αρκετοί αναπληρωτές εκπαιδευτικοί καταφεύγουν στο «κυνήγι» της μοριοδότησης (Λιαρόπουλος, 2020). Πρόκειται για μια δαπανηρή δράση (χρόνος, χρήματα) που όμως αποτελεί ελπίδα στην αντιμετώπιση του φόβου της εργασιακής ανασφάλειας.

Τέλος, το πλήθος των δυσκολιών και η συνεχή σκέψη και ενασχόληση με αυτές δεν επιτρέπει σε έναν ικανοποιητικό αριθμό των εκπαιδευτικών του δείγματος να είναι παραγωγικοί στο εκπαιδευτικό κομμάτι της δουλειάς τους. Με αυτό τον τρόπο υποβαθμίζεται και το εκπαιδευτικό έργο που παράγουν (Λιαρόπουλος, 2020).

Στον δεύτερο άξονα τις συζήτησης οι εκπαιδευτικοί του δείγματος κλήθηκαν να συζητήσουν σχετικά με το άγχος που αισθάνονται, τα αίτια εμφάνισής του αλλά και τις εκδηλώσεις του σε ψυχικό και σωματικό επίπεδο.

Πολλοί εκπαιδευτικοί συγχέουν το εργασιακό άγχος με την επαγγελματική εξουθένωση. Το περιεχόμενο των δυο εννοιών είναι παρεμφερές και οι δυο αυτές έννοιες βασίζονται σε κοινές ιδέες και θεωρίες, με αποτελεσμάτων δυσδιάκριτο διαχωρισμό τους. Το συνεχές άγχος είναι κεντρικός πυλώνας τόσο του εργασιακού άγχους, όσο και της επαγγελματικής εξουθένωσης (Δανιηλίδου, 2013)

Όλοι οι εκπαιδευτικοί του δείγματος ανέφεραν πως βιώνουν επαγγελματικό άγχος εξαιτίας των συνθηκών εργασίας τους (Lowenstein, 1998). Τα επαγγέλματα, που δραστηριοποιούνται σε έντονα συναισθηματικό περιβάλλον εργασίας και στα οποία είναι απαραίτητη η έντονη διαπροσωπική σχέση, είναι πιο ευάλωτα στην εμφάνιση εργασιακού άγχους (Raftopoulos, Charalambous, & Talias, 2012).

Ελάχιστοι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί απέδωσαν το εργασιακό τους άγχος στην διδασκαλία καθαυτή και το εκπαιδευτικό έργο. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανέφερε, ως πηγή του άγχους, τα προβλήματα και τις δυσκολίες που έχουν να αντιμετωπίσουν ως αναπληρωτές εκπαιδευτικοί, όπως η ανεργία τους καλοκαιρινούς μήνες, η οικονομική αβεβαιότητα, η μετεγκατάσταση σε νέο μέρος, το συνεχώς μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον κ.α. Μέσα από τη συζήτησή με τους εκπαιδευτικούς αντιλήφθηκα πως θεωρούν ότι η επαγγελματική ασφάλεια και υγεία τους επηρεάζεται σε ένα μεγάλο βαθμό από τους ψυχοκοινωνικούς κινδύνους και το εργασιακό άγχος. Πρόκειται για παράγοντες, που επιδρούν καθοριστικά στην υγεία των ατόμων, με συνέπειες τόσο σε επίπεδο επιχείρησης, όσο και εθνικής οικονομίας (Eurofound, 2021).

Πολλοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν ως αιτία του εργασιακού τους άγχους τις διαπροσωπικές σχέσεις με τους μόνιμους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας που εργάζονταν. Μάλιστα έγιναν αναφορές για εχθρικό περιβάλλον, έντονες συζητήσεις και συχνούς διαπληκτισμούς. Σε αρκετές περιπτώσεις υπήρξε και αντιπαράθεση με την διεύθυνση του σχολείου, κυρίως για λόγους μεροληψίας. Όταν ένα άτομο δραστηριοποιείται σε ένα εργασιακό περιβάλλον με υψηλά επίπεδα συγκρούσεων, και ταυτόχρονα εκτίθεται σε εκφοβισμό από συναδέλφους ή εργοδότες, δεν λαμβάνει κοινωνική υποστήριξη από συναδέλφους, καλείται να συνεργαστεί και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας δύσκολης ηγεσίας, έχει παρατηρηθεί πως υπάρχουν αρκετές πιθανότητες το άτομο αυτό να παρουσιάσει συμπτώματα επαγγελματικής εξουθένωσης, εξαιτίας των αρνητικών συναισθημάτων που του προκαλεί η συγκεκριμένη συνθήκη (Eurofound, 2018).

Το άγχος, ενός σημαντικού αριθμού των εκπαιδευτικών, επηρεάζει τόσο την ψυχολογία όσο και την σωματική υγεία τους. Οι εργαζόμενοι που βιώνουν παρατεταμένο άγχος κινδυνεύουν να εμφανίσουν σοβαρά σωματικά προβλήματα υγείας, όπως καρδιαγγειακές παθήσεις ή μυοσκελετικά ζητήματα. Για τους ερωτηθέντες οι εκδηλώσεις άγχους ήταν πόνοι στο κεφάλι και το στομάχι, ενώ ένα εκπαιδευτικός αναφέρθηκε σε κρίσεις πανικού. Από τους ψυχοκοινωνικούς κινδύνους επηρεάζονται τόσο οι εργαζόμενοι, όσο και η ίδια η επιχείρηση/οργανισμός. Όταν οι απαιτήσεις της εργασίας δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν, οι εργαζόμενοι μπορεί αν βιώσουν κρίσεις άγχους (Hassard & Cox, 2015).

Στον τρίτο και τελευταίο άξονα της συζήτησης, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στην επαγγελματική εξουθένωση που μπορεί να βιώνουν. Όπως και στις προηγούμενες αναφορές περί εργασιακού άγχους, φαίνεται πως όλοι οι εκπαιδευτικοί του δείγματος αισθάνονται εξουθενωμένοι από την εργασία τους ως αναπληρωτές.

Δεν πρόκειται για μια κοινή παραδοχή ως προς την καθολικότητα της εξουθένωση στους αναπληρωτές. Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε πως η εργασιακή εξουθένωση εξαρτάται κυρίως από τα χρόνια απασχόλησης ως αναπληρωτής. Αρκετοί από τους αναπληρωτές του δείγματος, οι οποίοι ήταν μικροί σε ηλικία, χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις και με λίγα χρόνια προϋπηρεσίας στα σχολεία ανέφεραν πως παρά τις δυσκολίες βιώνουν την συνεχή μετακίνηση ως εμπειρία και ευκαιρία για γνωριμιά με νέα μέρη και ανθρώπους. Αντίθετα, εκείνοι οι οποίοι είχαν οικογένεια ή ήταν σε διαδικασία δημιουργίας οικογένειας φάνηκαν φανερά εξουθενωμένοι από το καθεστώς και τις συνθήκες εργασίας των αναπληρωτών (Δανιηλίδου, 2013).

Η επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών πηγάζει από διάφορους παράγοντες. Κατά βάση οι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν στην ψυχική εξουθένωση την οποία βιώνουν και την απέδωσαν στο άγχος που τους προκαλεί η αβεβαιότητα, η εργασιακή ανασφάλεια και οι ευρύτερες δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν (Μετοχιανακη, 2017). Το άγχος και η συνεχής ανησυχία για το μέλλον είναι οι παράγοντες που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί πως την προκαλούν. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί συνεντευξαζόμενοι αναφέρθηκαν στις ανεπαρκείς προσωπικές σχέσεις, την έλλειψη επαρκών πόρων, την ασάφεια του ρόλου και των καθηκόντων, την έλλειψη υποστήριξης και φυσικά το άγχος που προκαλούν όλες οι παραπάνω αναφορές (Lowenstein, 1998). Η ανάπτυξη στενών διαπροσωπικών σχέσεων με τους αποδέκτες του έργου τους που βρίσκεται στον πυρήνα του επαγγέλματος τους εκπαιδευτικού φαίνεται πως λειτουργεί ως παράγοντας εκδήλωσης εργασιακής εξουθένωσης (Eurofound, 2018). Μόνο δυο από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος αναφέρθηκαν σε επαγγελματική εξουθένωση τόσο ψυχική, όσο και σωματική (Δανιηλίδου, 2013).

Τα ψυχοσωματικά συμπτώματα που εμφάνισαν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος εξαιτίας της ψυχικής επαγγελματικής εξουθένωσης είναι τριχόπτωση, πονοκέφαλοι και χαμηλό ανοσοποιητικό. Το τελευταίο είχε ως αποτέλεσμα το άτομο να λείπει συχνά από τη δουλειά του, με συνέπειες τόσο στο ίδιο, όσο και στα μέλη της σχολικής μονάδας (Lowenstein, 1998).

Συζήτηση

Τα ερευνητικά άρθρα που μελετήθηκαν πλαισίωσαν και ανέδειξαν το κεντρικό θέμα της παρούσας έρευνας. Κατά τη διάρκεια της μελέτης εντοπίστηκε η έλλειψη δεδομένων σχετικών με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η σχέση που έχουν οι δυσκολίες

αυτές με την ανάπτυξη εργασιακής εξουθένωσης αυτού του σημαντικού ποσοστού των εκπαιδευτικών.

Όπως είναι προφανές, το μικρό μέγεθος του δείγματος δεν μας επιτρέπει να προβούμε σε γενικεύσεις. Επομένως, προτείνεται η διενέργεια της ίδιας έρευνας σε μεταγενέστερο χρόνο, σε ένα αρκετά μεγαλύτερο δείγμα, που θα επιτρέπει γενικεύσεις. Επιπλέον, θα μπορούσαν να συγκριθούν οι απόψεις των μόνιμων και αναπληρωτών εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και το πως αυτές επιδρούν στο βαθμό εργασιακής εξουθένωσης.

Βιβλιογραφία

- Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ίων.
- Eurofound. (2018). *Burnout in the workplace: A review of data and policy responses in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurofound. (2021). *Working conditions and sustainable work: An analysis using the job quality framework, Challenges and prospects in the EU series*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Hassard, J., & Cox, T. (2015). Work-related stress: Nature and management. *EU-OSHA*.
- Hobfoll, S. E., & Shirom, A. (1993). *Stress and burnout in the workplace: conservation of resources*. New York: Handbook of organizational behavior.
- Hupke, M. (2020). Psychosocial risks and workers health. *EU-OSHA*.
- Karasek, R. (1979). Job Demands, Job Decision Latitude, and Mental Strain: Implications for Job Redesign. *Administrative Science Quarterly*, σσ. 285-308.
- Kim, H., Ji, J., & Kao, D. (2011). Burnout and physical health among social workers: A three-year longitudinal study. *Social Work*, σσ. 258-268.
- Loriol, A. (2007). Η κοινωνιολογία της εργασίας αντιμέτωπη με την εμφάνιση νέων παθολογιών : Στρες, επαγγελματική εξουθένωση, παρενόχληση. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη (Social Cohesion and Development)*.
- Lowenstein, M. (1998, May). Teachers' Stress Leading to Burnout. *CIE*.
- Maslach, C. (1982). *Burnout: the cost of caring*. New Jersey: Prentice Hall.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001, Φεβρουάριος). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*, σσ. 397-422.
- Pines, A. M., & Aronson, E. (1988). *Career Burn-out: Causes and Cures*. New York: The free Press.
- Raftopoulos, V., Charalambous, A., & Talias, M. (2012). *The factors associated with the burnout syndrome and fatigue in Cypriot nurses: A census report*. BMC Public Health.
- Siegrist, J. (2017). *Applying occupational health theories to educational stress and health: Evidence from the effort-reward imbalance model*.
- Wang, L. (2022, Ιανουάριος). The Relationship Between Teacher Job Stress and Burnout: A Moderated Mediation Model. *Frontiers in Psychology*, σ. 12.
- ΓΣΕΕ, Ι. ε. (2015). *Θέματα Συμβουλευτικής: Εργασιακό άγχος*.
- Δανιηλίδου, Α. (2013). *Διπλωματική Μελέτη: Η μελέτη της επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης με τρία εναλλακτικά μοντέλα: Το μοντέλο της Maslach, το μοντέλο της Pines και το μοντέλο της Κοπενχάγης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

- Δεληχάς, Μ., Τούκας, Δ., & Καραγεωργίου, Α. (2013). Ψυχοκοινωνικοί κίνδυνοι στην εργασία – Η πανευρωπαϊκή εκστρατεία της SLIC 2012. *Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας*, σσ. 7-14.
- Κάντας, Α. (1996). Το σύνδρομο της επαγγελματικής εξουθένωσης στους εκπαιδευτικούς και στους εργαζόμενους σε επαγγέλματα υγείας και πρόνοιας. *Ψυχολογία*.
- Καρακιουλάφη, Χ. (2012, Τεύχος 101). Όταν η δουλειά σκοτώνει. *Ουτοπία*.
- Καρακιουλάφη, Χ., & Σπυριδάκης, Μ. (χ.χ.). *Εργασία και Κοινωνία*. Αθήνα: Διόνικος.
- Κορωνάιου, Α. (2010). *Όταν η εργασία γίνεται ασθένεια. Το στρες των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Πεδίο.
- Λιαρόπουλος, Π. (2020). "ΕΡΕΥΝΩ, ΔΙΔΑΣΚΩ, ΜΑΘΑΙΝΩ: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΜΙΤΟ ΣΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ". (σσ. 115-122). Π.Δ.Ε. ΚΡΗΤΗΣ.
- Μετοχιανακη, Μ. (2017). *Διπλωματική εργασία: Ο θεσμός των αναπληρωτών καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στάσεις, απόψεις, αντιλήψεις και η σχέση τους με το παραγόμενο εκπαιδευτικό έργο*. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου .
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Κέντρο Λεξικολογίας.
- Πλαλή, Ζ. (2018). *Διπλωματική Εργασία: Διερεύνηση του επιπέδου επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ν. Αχαΐας σε σχέση με τον τρόπο διοίκησης του διευθυντή της σχολικής μονάδας*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Σούρλου, Ε. (2020). *Διπλωματική εργασία: Σύνδρομο Επαγγελματικής Εξουθένωσης και Ποιότητα Ζωής Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Σπυριδάκης, Μ. (2018). *Homot precarious: Εμπειρίες ευαλωτότητας στην κρίση*. Αθήνα: Πεδίο.
- Σπυρομήτρος, Α., & Ιορδανίδης, Γ. (2017). *Σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης και επαγγελματικό άγχος εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: η περίπτωση της περιφέρειας δυτικής Θεσσαλονίκης*. Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών ΠΑνεπιστημίου Ιωαννίνων.

Νομοθεσία

Εγκύκλιοι

95892/Δ3/6-8-2009: Πραγματοποίηση Προγράμματος Εισαγωγικής Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης Σχολικού Έτους 2009-10.

118355/Δ3/30-09-2010: Β' Φάση της Εισαγωγικής Επιμόρφωσης Μόνιμων Νεοδιόριστων Εκπαιδευτικών σχολ. έτους 2010-11.

1179/22-08-2011 (ΟΕΠΕΚ): Εισαγωγική επιμόρφωση νεοδιόριστων εκπαιδευτικών 2011-2012.

Φ.351.5/43/67822/Δ1/05-05-2014: Άδειες εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

119392/Ε2/ 24-7-2015: Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος υποψήφιων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για ένταξη στους πίνακες αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών σχολ. έτους 2015-2016, σύμφωνα με τις διατάξεις των παρ. 2, 3 και 4 του άρθρου 9 του ν.3848/2010 (ΦΕΚ 71/19.05.2010 τ.Α').

12059/Ε1/24-1-2018: Γνωστοποίηση των διατάξεων των άρθρων 44-45 του Ν. 4488/2017 – Παρένθετη μητρότητα, Ειδική γονική άδεια σοβαρών νοσημάτων των παιδιών, Ειδική προστασία μητέρας λόγω υιοθεσίας και παρένθετης μητρότητας σε αναπληρωτές και ωρομίσθιους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

178920/ΓΔ5/24-10-2018: Ενημέρωση για τη σίτιση αναπληρωτών εκπαιδευτικών στις στρατιωτικές λέσχες.

1219/Ε1/07-01-2020: Ειδική πρόσκληση κάλυψης λειτουργικών κενών σε σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Νόμοι

Ν.1566/1985 (ΦΕΚ 167/Α/30-09-85): Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις.

Ν. 2083/1992 (ΦΕΚ 159/Α/21-09-1992): Εκσυγχρονισμός της ανώτατης εκπαίδευσης.

Ν. 2721/1999 (ΦΕΚ 112/Α/03-06-1999): Τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/1988 (ΦΕΚ 35Α), 1729/1987 (ΦΕΚ 144 Α), του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις.

Ν. 3149/2003 (ΦΕΚ Α 141/10-06-2003): Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, Δημόσιες Βιβλιοθήκες και άλλες διατάξεις.

Ν. 3230/2004 (ΦΕΚ 44/Α/11-02-2004): Καθιέρωση συστήματος διοίκησης με στόχους, μέτρηση της αποδοτικότητας και άλλες διατάξεις.

Ν. 3528/2007 (ΦΕΚ 26/Α/09-02-2007): Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.

Ν. 4210/2013 (ΦΕΚ 254/Α/21-11-2013): Ρυθμίσεις Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις.

N. 4354/2015 (ΦΕΚ 176/A/16-12-2015): Διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, μισθολογικές ρυθμίσεις και άλλες επείγουσες διατάξεις εφαρμογής της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

N. 4512/2018 (ΦΕΚ 5/A/17-01-2018): Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις.

Προεδρικό Διάταγμα

Π. Δ. 410/1988 (ΦΕΚ 191/A/30-08-1988): Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας, που αφορούν το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου του Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των λοιπών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου.

Υπουργικές Αποφάσεις

Υ. Α. 35557/Δ2/9-4-2003 (ΦΕΚ 465/B/17-04-2003): Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών για τις ανάγκες λειτουργίας των δημόσιων σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Υ. Α. 151244/Δ2/2014 (ΦΕΚ 2617/B/01-10-2014): Τροποποίηση της υπ' αριθ. 35557/Δ2/9.4.2003 (465 Β) υπουργική απόφαση με θέμα: «Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών για τις ανάγκες λειτουργίας των δημόσιων σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

Ηλεκτρονικές Πηγές

<https://www.alfavita.gr>

Εκπαιδευτικό Ενημερωτικό Δίκτυο

<https://www.asep.gr>

Ανεξάρτητη Αρχή, Ανώτατο συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού

<https://www.dictyo.gr>

Δίκτυο Εκπαιδευτικής Ενημέρωσης

<http://doe.gr>

Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας

<http://e-aitisi.sch.gr>

Ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα διαχείρισης προσωπικού πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

<https://www.e-nomothesia.gr>

Τράπεζα πληροφοριών νομοθεσίας

<https://www.esos.gr>

Καθημερινή Ηλεκτρονική Εφημερίδα για την Παιδεία

<http://www.fresh-education.gr>

Τα νέα μέσα από την εκπαίδευση»

<https://www.pde.gr>

Η κοινότητα των εκπαιδευτικών

<https://opsyd.sch.gr>

Διαδικτυακή Πύλη Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων

Παράρτημα

Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων

1^η Συνέντευξη

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Θέλω να σε ευχαριστήσω πάρα πολύ που συμμετέχεις στην έρευνα μου και με βοηθάς στη διπλωματική μου.
- Να 'σαι καλά.
- Σαν πρώτη ερώτηση, θέλω να σε ρωτήσω εάν συναινείς να καταγράψει συνομιλία μας και η συνέντευξη;
- Φυσικά.
- Ωραία.
- Ευχαριστώ πολύ. Λοιπόν, είσαι αναπληρώτρια σωστά;
- Ναι, ναι.
- Τι ειδικότητα;
- ΠΕ 70, δασκάλα.
- Πάρα πολύ ωραία! Μπορείς να μου περιγράψεις τη μέχρι τώρα εμπειρία σου ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός;
- Φυσικά, είμαι αναπληρώτρια τα τελευταία 3 χρόνια. Έχω πάει σε 3 διαφορετικά μέρη. Σχετικά κοντά στην πόλη μου από την πόρτα. Τη πρώτη χρονιά είχα πάει στην Αθήνα. Τη Δευτέρα είχα πάει στο Πύργο και την τελευταία χρόνια είχα πάει στην Κορινθία, στο Ξυλόκαστρο. Εεεε... Εντάξει, είναι λίγο δύσκολο να αλλάζεις κάθε χρόνο σπίτι και μέρος όπου ζεις. Είναι αρκετά τα έξοδα.
- Αρχικά εσύ νοίκιαζες κάθε χρονιά φαντάζομαι εκεί που πήγαινες... έβρισκες σπίτι εκεί...
- Ναι, νοίκιαζα κάθε χρονιά για να είμαι πιο κοντά στο σχολείο γιατί η μετακίνηση στον Πύργο, ας πούμε που ήταν τουλάχιστον μια ώρα, οπότε να πηγαينوέρχομαι μια ώρα κάθε μέρα ήταν λίγο δύσκολο. Οπότε νοίκιαζα σπίτι για να είμαι έτσι πιο άνετη. Είναι ωραίο γιατί γνωρίζω καινούργια μέρη

καινούριους ανθρώπους. Ευτυχώς οι άνθρωποι που έχουν συνεργαστεί μέχρι στιγμής ήταν πολύ καλοί και βοηθητικοί. Ωστόσο, η αλλαγή κάθε χρόνο είναι λίγο δύσκολο να προσαρμοστείς... Είναι δύσκολο να κάνεις κάτι σταθερό στη ζωή σου.... Γενικά είσαι με μια βαλίτσα στο χέρι.

- -Μάλιστα, το σπίτι ήταν εύκολο να τα βρίσκεις κάθε χρόνο.
- -Ναι, ήταν εύκολο γιατί στις περιοχές γνωρίζουν ότι πηγαίνουν αναπληρωτές, οπότε ναι, υπάρχουν σπίτια. Ε εντάξει, δεν είναι και τα τέλεια σπίτια αλλά...βολεύεσαι μια χαρά. Τα ενοίκια, κάποιες φορές ήταν λίγο τσιμπημένα...στην Αθήνα κυρίως.. στις άλλες περιοχές ήταν καλύτερα. Αλλά έβρισκες σπίτι όμως. Βοηθούσαν εκεί και οι συνάδελφοι και έβρισκες.
- -Πολύ ωραία! Γενικότερα τι σε προβληματίζει στις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή, εκτός από αυτά που ανέφερες, είναι κάτι που μελλοντικά θα σε απασχολούσε και θα σε απέτρεπε από το να είσαι αναπληρώτρια ή θα σε δυσκόλευε στη ζωή σου.
- -Εεεε θα με δυσκόλευε σίγουρα να κάνω σιγουρά οικογένεια και κάτι πιο σταθερό. Εεεε, γιατί όταν αλλάζεις μέρος κάθε χρόνο σίγουρα είναι δύσκολες οι σχέσεις...όλα...γενικά στη ζωή, να κάνεις παιδιά, δεν έχεις μια βάση. Κατά τ' άλλα φοβάμαι λίγο να πάω έτσι να πάω σε νησί και σε απομακρυσμένη περιοχή γιατί δεν ξέρω ποιες θα είναι οι συνθήκες. Και γενικά δεν γίνεται να μην πληρώνεσαι το καλοκαίρι. Μπορεί να είναι ο μισθός λίγο καλύτερος από ότι οι μόνιμοι τα πρώτα χρόνια, αλλά το καλοκαίρι δεν πληρώνεσαι...στο ταμείο υπάρχουν καθυστερήσεις και όλα αυτά. Και ο μισθός σίγουρα δεν είναι ο καλύτερος για να βγάζεις το καλοκαίρι σου.
- -Ναι, ναι σίγουρα. Όλα αυτά σε έχουν κάνει ποτέ να αισθανθείς ψυχική ή και σωματική εξουθένωση;
- -Κυρίως ψυχική. Είναι η πίεση και το άγχος μεγάλο. Σωματική όχι, δεν θα το έλεγα, αλλά το άγχος που βιώνεις και η πίεση να τα προλάβεις όλα και να πας να μετακομίσεις...όλα αυτά...να πας στο σπίτι σου...είναι μια πίεση, δεν το συζητάμε.. Το άγχος αν θα σε ξαναπάρουν.
- -Αααα, ναι. Υπάρχει και αυτή η πιθανότητα γιατί βγαίνει σε φάσεις η τοποθέτηση των αναπληρωτών.
- -Σίγουρα, δεν ξέρεις πόσα άτομα θα πάρουν κάθε χρόνο και αν θα είσαι μέσα σε αυτούς και ούτε που θα είσαι.
- -Ναι. Άμα δηλώνεις και ένα μεγάλο εύρος περιοχών...λογικό είναι να έχεις μεγαλύτερο άγχος.
- -Ναι.
- -Μάλιστα τον αποχωρισμός από τα σχολεία. Πώς τον βιώνει στο ότι αλλάζεις κάθε χρόνο; Σχολείο και περιβάλλον εργασίας στην ουσία.
- -Ναι. Από τη μια στεναχωριέμαι γιατί έχουμε...εκεί που πας και φτιάχνεις μια ωραία σχέση με τους συναδέλφους και παιδιά.. θα πρέπει στο τέλος να τους αποχωριστείς και δεν τους ξαναβλέπεις αυτούς τους ανθρώπους. Δεν έχω

ξαναδει κάποιον συνάδελφο από το παρελθόν. Οπότε εντάξει, είναι λίγο δύσκολο από την άλλη...εχει ένα ενδιαφέρον επειδή γνωρίζεις καινούριους ανθρώπους...αλλά δεν μπορεί να το κάνεις για χρόνια. Εντάξει, να το κάνεις πόσο 4 χρόνια; Το πολύ...είναι εντάξει, αλλά μετά; Θεσ και συ μια βάση... να δημιουργήσει σχέσεις με κάποιους ανθρώπους... με άλλους συναδέλφους, να περνάς έτσι ωραία. Είναι λίγο δύσκολο να γνωρίζεις καινούργια άτομα κάθε φορά και μετά πάλι να αποχωρίζεστε.

- -Ναι, σίγουρα. Έτσι όπως το βιώνεις εσύ, θεωρείς ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της εργασιακής εξουθένωσης, είτε ψυχική είτε σωματική; Εσύ αναφέρθηκες στην ψυχική κυρίως και στις συνθήκες εργασίες ενός αναπληρωτή. Πιστεύεις ότι ο τρόπος με τον οποίο δουλεύουν οι αναπληρωτές και ό, τι αυτό συνεπάγεται επηρεάζει την εξουθένωση στην εργασία και που νιώθω;
- -Σίγουρα είναι ο κύριος παράγοντας όταν είσαι αναπληρωτής. Σίγουρα έχει γενικά μια πίεση και μία εξουθένωση, αλλά όταν έχεις να σκεφτείς και το μέρος που θα πας, να βρεις σπίτι, οι σκέψεις ότι είσαι μόνος σου, ότι γενικά θα ξαναλλάξεις, σε κουράζει ακόμα περισσότερο και σου δημιουργεί ακόμα μεγαλύτερο άγχος.
- -Σε περίπτωση που ήσουν μόνιμος /μόνιμη εκπαιδευτικός, θεωρείς ότι θα ήταν καλύτερα για την ψυχική σου υγεία και γενικότερα για τα επίπεδα εξουθένωσής σου;
- -Σίγουρα, γιατί κάποια πράγματα θα είναι στάνταρ και θα τα ξέρεις. Θα ξέρεις που θα δουλεύεις από την αρχή της χρονιάς, θα ξέρεις ότι το καλοκαίρι θα πληρωθείς, θα ξέρεις που θα είσαι δεν θα αλλάζεις κάθε χρόνο μέρος, οπότε θα μπορείς να βρεις μια κατοικία έτσι πιο σίγουρη, να ξέρεις να νοικιάσεις, να μείνεις εκεί, να μη πηγαينوέρχεσαι συνέχεια. Θα είναι κάτι πιο σταθερό, πιο σίγουρο. Δεν το συζητάμε.
- -Πως θα χαρακτήριζες την ποιότητα εργασίας ενός αναπληρωτή εκπαιδευτικού, με βάση τις δικές σου εμπειρίες αλλά και όσα τελικά συνοδεύονται με τις συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας;
- -Το επάγγελμά μου το έχω διαλέξει πολύ συνειδητά και είναι κάτι που αγαπώ. Το γεγονός όμως, ότι θα πρέπει για ένα διάστημα ή και για πάντα...κανένας δεν το ξέρεις αυτό...να εργάζομαι ως αναπληρώτρια και να ζω μέσα στην αβεβαιότητα είναι ψυχοφθόρο και καταντά κουραστικό. Σου στερεί την ψυχική ηρεμία που χρειάζεται να έχει ένας δάσκαλος προκειμένου να είναι αποτελεσματικός. Άρα, θα έλεγα πως επηρεάζει την ποιότητα ενός υπέροχου πραγματικά επαγγέλματος με σίγουρα αρνητικό τρόπο. Το δυσκολεύει ενώ είναι ήδη δύσκολο από τη φύση του.
- -Μάλιστα. Πολύ ενδιαφέρουσα τοποθέτηση.

- Για μένα αυτή είναι η πραγματικότητα και μακάρι να αλλάξει κάτι στο μέλλον. Προβλέπω να αλλάζουν όλοι επαγγελματικό προσανατολισμό προκειμένου να βρουν τη σταθερότητα.
- Ελπίζω και εγώ να αλλάξει κάτι στο μέλλον. Λοιπόν, για να μη σε κουράζω άλλο, υπάρχει κάτι που θέλεις και εσύ να προσθέσεις με βάση αυτά που σε ρώτησα και θέλεις τώρα να το πεις;
  - Ως προς τους αναπληρωτές;
- Ναι, είναι κάτι που μπορεί να θέλεις να προσθέσεις και δεν σε κάλυψαν οι ερωτήσεις μου.
- Όχι. Πιστεύω σίγουρα ότι κομμάτι της πίεσης και όλα αυτά είναι ότι θα πρέπει παράλληλα, ενώ δουλεύουμε, να μαζέψουμε και διάφορα χαρτιά άλλα και διάφορα πτυχία για να μαζέψουμε περισσότερα μόρια, για να μπορέσουμε να γίνουμε κάποτε μόνοι.
- Ναι, η συνεχής επιμόρφωση.
- Ναι, είναι ένας παράγοντας που μας επηρεάζει και μας πιέζει περισσότερο.
- Ναι, καταλαβαίνω. Μάλιστα. Σε ευχαριστώ πάρα πολύ για την συμβολή σου στην έρευνά μου.
- Εγώ σας ευχαριστώ. Ήταν πολύ ενδιαφέρουσες οι ερωτήσεις σας. Εύχομαι να βοήθησα!
- Σας ευχαριστώ πολύ. Να 'στε καλά καλημέρα.
- Καλή σου μέρα.

Συνέντευξη 2^η

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Αρχικά θέλω να σε ευχαριστήσω πάρα πολύ που συμμετέχεις στην έρευνα μου και με βοηθάς τη διπλωματική μου.
- Χαίρομαι πάντα να βοηθάω όταν μπορώ.
- Ευχαριστώ πολύ. Σαν πρώτη ερώτηση, θέλω να σε ρωτήσω αν έχεις κάποιο πρόβλημα να ηχογραφηθεί η συνέντευξη;
- Όχι κανένα θέμα.
- Λοιπόν είσαι αναπληρώτρια σωστά;
- Ναι, ναι.
- Τι ειδικότητας;
- Είμαι δασκάλα και εργάζομαι ως αναπληρώτρια τα τελευταία δυο χρόνια.
- Πάρα πολύ ωραία. Μπορείς έτσι να μου περιγράψεις την εμπειρία σου μέχρι τώρα; Ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός;

- Αχ! Λοιπόν, δουλεύω όπως είπα τα τελευταία δύο χρόνια. Πέρσι και φέτος, όχι από την αρχή της χρονιάς, αλλά για κάποιους μήνες μέσα στο χρόνο. Την πρώτη χρονιά ήμουν δασκάλα της τάξης και τη δεύτερη ήμουν παράλληλη στήριξη σε ένα παιδί πρώτης δημοτικού. Ήμουν στην Αθήνα και στην Κεφαλλονιά.
- Μάλιστα. Να φανταστώ πως εκεί πέρα νοίκιαζες και στις 2 περιοχές, εφόσον δεν είσαι από κει.
- Ναι, ναι και στις 2 περιοχές σωστά.
- Πώς ήτανε η εμπειρία σου με τη μετακόμιση και τη μετεγκατάσταση γενικά;
- Γενικά είναι ένα πολύ ψυχοφθόρο...μια πολύ ψυχοφθόρα διαδικασία όλο αυτό, γιατί πρέπει να αφήσεις πίσω την προηγούμενη δουλειά που είχες, τους φίλους, το σπίτι που νοίκιαζε στην προηγούμενη πόλη που μένεις και να ξεκινήσεις από την αρχή. Να βρεις τι να ενταχθεί σε ένα καινούργιο περιβάλλον, πόσο μάλλον στην Αθήνα. Στην Αθήνα είναι πολύ δύσκολα τα νοίκια, αρκετά υψηλά. Θες πάρα πολύ χρόνο πολύ ψάξιμο για να βρεις κάτι αξιόλογο, που να μπορείς να υποστηρίξεις οικονομικά.
- Ναι, καταλαβαίνω.
- Γενικότερα, τι σε προβληματίζει μέχρι τώρα που έχεις δουλέψει ως εκπαιδευτικός αναπληρώτρια στις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή; Τι είναι αυτό που σε φοβίζει που δεν σου αρέσει;
- Κυρίως η αβεβαιότητα. Για το πού θα είμαι την επόμενη χρονιά, τι συνθήκες θα συναντήσω; Πως θα είναι ξανά το περιβάλλον από την αρχή; Γιατί δεν είναι το ίδιο πάντα. Πολλές φορές θα συναντήσεις διάφορες καταστάσεις. Κάποιες φορές νιώθεις και την πίεση λόγω ανταγωνισμού μεταξύ των εκπαιδευτικών. Υπάρχουν ασταθή και τοξικά περιβάλλοντα εργασίας σε κάποιες σχολικές μονάδες. Και είναι κάτι που ως αναπληρωτής δεν μπορείς να το ξέρεις από πριν, ούτε μπορείς να ζητήσεις μετάθεση. Απλά μένεις εκεί γιατί εκεί έχει κενό με βάση τη θέση κατάταξής σου μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς. Δεν μου έχει συμβεί ακόμα κάτι μη διαχειρίσιμο, αλλά επειδή ακούω από διάφορους συναδέλφους, υπάρχουν αρκετά τέτοια σχολεία εχθρικά προς τους αναπληρωτές.
- Ναι, όντως. Υπάρχουν δυστυχώς πολλοί μόνιμοι συνάδελφοι που χωρίς να τίθεται θέμα αντιπαλότητας εκφράζουν μια ανταγωνιστικότητα προς τους αναπληρωτές.
- Ακριβώς.
- Ανέφερες πριν ότι σε πήρανε στη μέση της χρονιάς...Μέχρι εκείνη τη στιγμή τι έκανες... μέχρι να σε καλέσουν; Ήσουν σε αναμονή;
- Την πρώτη χρονιά έκανα μια τελείως διαφορετική δουλειά. Η πρόσληψη με βρήκε να κάνω μια εντελώς διαφορετική δουλειά, την οποία άφησα και την επόμενη χρονιά ήμουν σε ταμείο ανεργίας, ώσπου να έρθει η ώρα να με ξανακαλέσουν ως αναπληρώτρια.

- Πώς διαχειρίζεσαι τους μήνες ανεργίας μέχρι να σε καλέσου ξανά;
- Δεν είναι καθόλου εύκολο. Είναι από τα πιο αγχωτικά κομμάτια του να είσαι αναπληρωτής. Μένεις σίγουρα για δύο μήνες άνεργος, κάποιιοι συνάδελφοι δεν μπορούν να βγουν καν σε ταμείο ανεργίας, και μετά περιμένεις να σε καλέσουν πάλι. Ούτε δουλειά μπορείς να βρεις σε κάτι άλλο γιατί κατά πάσα πιθανότητα θα χρειαστεί σε σύντομο χρονικό διάστημα να την αφήσεις. Όταν όμως τα πάγια έξοδα τρέχουν και είσαι σε αναμονή για μια ακριβή μετακόμιση ανά πάσα στιγμή δεν μπορείς να βρεις ηρεμία και να ξεκουραστείς.
- Ναι, σαφώς το οικονομικό κομμάτι είναι πολύ δύσκολο στη διαχείριση, όταν είσαι αναπληρωτής. Μελλοντικά εκτός από το οικονομικό...ποιο πιστεύεις ότι είναι το πρόβλημα που θα σου δημιουργήσει η ζωή σου ως αναπληρωτής; Εάν υποθέσουμε ότι θα είσαι αναπληρώτρια για κάποια χρόνια ακόμα;
- Εεε, σίγουρο ότι δεν θα μπορέσω να δημιουργήσω ένα κύκλο, ένα κοινωνικό περιβάλλον σε κάποια συγκεκριμένη περιοχή, γιατί είναι η αλλαγή της περιοχής συνέχεια, οπότε δεν μπορείς να δημιουργήσεις φιλίες, ούτε σχέσεις. Υπάρχει αυτή η κούραση, επειδή πρέπει η συνέχεια να μετακινείσαι. Να μην ξέρεις που θα είναι η επόμενη δουλειά σου. Νομίζω αυτό είναι το κύριο πρόβλημα.
- Εσύ έχεις γνώση μέσα από αυτές τις συνθήκες εργασίας, ψυχική ή σωματική εξουθένωση εξαιτίας της δουλειάς σου ως αναπληρώτρια;
- Νομίζω πως σε ένα βαθμό σίγουρα ναι και σίγουρα παρατηρώ πολλούς οι οποίοι δεν μπορούν να διαχειριστούν όλη αυτή την αβεβαιότητα του να είσαι αναπληρωτής και να τα παρατάνε. Η συνθήκες εργασίας είναι δύσκολες και πολλές φορές σκέφτομαι ότι μοιάζουν με αυτές των ναυτικών. Θεωρώ μεγαλύτερη τη συναισθηματική εξάντληση, λόγω του τοξικού περιβάλλοντος, όπως ανέφερα που υπάρχει σε πολλά σχολεία, ανταγωνισμός μεταξύ των εκπαιδευτικών, ο ρόλος και η αντιμετώπιση των διευθυντών. Επίσης αυτό το συνεχές άγχος για όλη αυτή την κατάσταση που σε αναλώνει σε σκέψεις για εξω-εκπαιδευτικές καταστάσεις και δεν σε αφήνει να κάνεις τη δουλειά σου ήρεμα. Το άγχος, η αβεβαιότητα, αγωνία για τα παιδιά είναι παράγοντες που σε καταβάλουν και σε εξουθενώνουν ψυχικά.
- Πολλοί ενδιαφέροντες οι παράγοντες που ανέφερες. Το άγχος που έχεις βιώσει μέχρι τώρα έχει φτάσει ποτέ σε τέτοια επίπεδα που να το νιώθεις και σωματικά ότι σε καταβάλλει.
- Σωματικά ναι, φυσικά το έχω νιώσει. Όταν έχεις αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις. Γιατί έχεις να κάνεις με παιδιά τα οποία πρέπει να διαχειριστείς διαφορετικά, καθώς υπάρχουν διάφορα θέματα εκεί που υπάρχει από μια, υπάρχει ένα μεγάλο άγχος για το αν βοηθάς όντως στην πραγματικότητα αυτό το παιδί, για τη σωματική του ακεραιότητα, πολλές φορές για την ακεραιότητα των άλλων παιδιών δίπλα του όποτε το παίρνεις πολύ

προσωπικά όλο αυτό και πολλές φορές γίνεται δικό σου άγχος. Αλλά και πέρα από το εκπαιδευτικό κομμάτι, ως αναπληρώτρια βιώνω άγχος κάθε μήνα για τα οικονομικά κυρίως, εμένα αυτό με μονοπωλεί κάθε τέλος του μήνα. Ειδικά φέτος που ήμουν στην Αθήνα και το ενοίκιό μου ήταν πάνω από το μισό του μισθού μου. Με έπιαναν συνεχώς ημικρανίες μέσα στη χρονιά και επίσης, το ανοσοποιητικό μου δεν ήταν και στα καλύτερά του, αφού συνεχώς αρρώσταινα.

- Πραγματικά, ο παράγοντας του άγχους είναι κάτι που σίγουρα επηρεάζει ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών. Είναι πολλές και διαφορετικές οι καταστάσεις που καλείσαι να αντιμετωπίσεις.
- Έτσι είναι. Χαίρομαι που δεν είμαι η μόνη.
- Σε καμία περίπτωση. Όλοι είμαστε μαζί σε αυτό. Λοιπόν, με βάση αυτά που είπες...που αναφέρθηκαν σε όλους αυτούς τους παράγοντες που συντροφεύουν τις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή, πιστεύεις ότι συσχετίζονται με την ψυχική και σωματική εξουθένωση που μπορεί να βιώνεις;
- Πιθανότατα ναι. Αν για παράδειγμα ήμουν μόνιμη θα είχα μια σταθερότητα που αυτή τη στιγμή μου λείπει και με προβληματίζει. Θα είχα το ίδιο σχολικό περιβάλλον κάθε χρόνο. Ακόμα και οι συνάδελφοι στο ίδιο σχολικό περιβάλλον που θα είναι οι ίδιοι σου δίνει μια ασφάλεια. Έστω, δεν αναλώνεσαι σε λεπτομέρειες σχετικά με το βιοπορισμό και μπορείς να οργανώσεις καλύτερα το μάθημά σου. Δεν λέω πως θα τελειωναν τα άγχη μου αλλά σίγουρα θα μειωνόντουσαν και θα ήμουν σε μια πιο ήρεμη κατάσταση και πιθανότατα λιγότερο εξουθενωμένη.
- Ναι, καταλαβαίνω. Το τελευταίο θέμα που θα ήθελα να συζητήσουμε είναι η ποιότητα της εργασίας σου. Θεωρείς ποιοτική την εργασία ενός αναπληρωτή εκπαιδευτικού;
- Με ρωτάς μετά από μια δύσκολη χρονιά και είμαι ίσως επηρεασμένη αλλά γενικά θα σου έλεγα όχι. Δεν είναι ποιοτική, επειδή είσαι αναπληρωτής, όχι επειδή είσαι δάσκαλος. Όταν ένας άνθρωπος αναγκάζεται να εγκαταλείψει την οικογένειά του και να μετακινείται κάθε χρόνο από νομό σε νομό και από σχολείο σε σχολείο, χωρίς αυτό να του επιφέρει οικονομικό κέρδος ή έστω επαγγελματική ανέλιξη δεν είναι ποιοτικές οι συνθήκες εργασίας του, ούτε επίσης και όταν στα 35 του χρόνια κάποιος και ενώ δουλεύει δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα οικονομικά λόγω της οικονομικής διαρροής από τις συνεχείς μετακομίσεις. Δυστυχώς είναι υπέροχο επάγγελμα αλλά, όταν το ζεις μέσα από τις συνθήκες που καλείτε να αντιμετωπίσει ένας αναπληρωτής αυτόματα χάνει την ποιότητα του.
- Καταλαβαίνω ακριβώς πως το εννοείς. Μακάρι ο θεσμός του αναπληρωτή να εκλείψει άμεσα. Πριν σε αποδεσμεύσω, θέλεις κάτι να προσθέσεις που δεν σε κάλυψαν οι ερωτήσεις και θα ήθελες να το πεις;

- Νομίζω όχι.
- Σε ευχαριστώ για μια ακόμα φορά για τη βοήθειά σου. Καλό υπόλοιπο καλοκαιριού.
- Και σε εσένα.
- Καλή συνέχεια.

Συνέντευξη 3^η

- Καλησπέρα.
- Καλησπέρα.
- Αρχικά θέλω να σε ευχαριστήσω πάρα πολύ που συμμετέχεις στην έρευνα μου και με βοηθάς με τη διπλωματική μου.
- Αααα...η χαρά είναι όλη δική μου να συνεισφέρω στο δείγμα της διπλωματικής σου εργασίας σε αυτή τη δύσκολη ερευνητική προσπάθεια και το δύσκολο ερευνητικό εγχείρημα που έχεις να φέρει εις πέρας.
- Ευχαριστώ πολύ. Πρώτα απ' όλα θέλω να σε ρωτήσω εάν έχεις κάποια αντίρρηση να ηχογραφηθεί η συνομιλία μας.
- Καμία τέτοια αντίρρηση.
- Πάρα πολύ ωραία. Είσαι αναπληρώτρια εκπαιδευτικός, σωστά;
- Ναι, ναι. Είμαι ΠΕ 70 δασκάλα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Μάλιστα, θέλεις λίγο να μου περιγράψεις την μέχρι τώρα εμπειρία σου ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός;
- Ναι. Την πρώτη χρονιά ήμουν σε δομή ΔΥΕΠ, η οποία όμως δεν λειτούργησε γιατί υπήρχε πρόβλημα με τη μεταφορά των μαθητών. Επομένως εκτελούσα μόνο γραφειοκρατικές εργασίες στο χώρο του σχολείου. Οπότε καταλαβαίνεις πως η εκπαιδευτική διαδικασία δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Φέτος, τη δεύτερη χρονιά μου εργάστηκα σε τμήμα υποδοχής. Δούλευα με μαθητές αλβανικής, κυρίως καταγωγής 17 στο σύνολο...οι περισσότεροι κατείχαν ικανοποιητικά την ελληνική γλώσσα. Εκτός από 2 μαθητές, ο ένας αλβανικής καταγωγής και μία молδαβικής καταγωγής, οι οποίοι εντάσσονται στους αρχάριους, χωρίς να έχουν καμία γνώση της ελληνικής γλώσσας. Αναμένουμε να δούμε για τη σχολική χρονιά που έρχεται.
- Μάλιστα, δουλέψατε και τις 2 χρονιές στην ίδια πόλη;
- Όχι. Την πρώτη χρονιά σε ένα χωριό του νομού Ιωαννίνων και τη δεύτερη χρονιά ήμουν σε μια κωμόπολη του νομού Κορινθίας.
- Όπου φαντάζομαι καμία από τις 2 πόλεις δεν είναι ο τόπος καταγωγής σας, σωστά;

- Όχι, τόπος καταγωγής μου είναι η Πιερία.
- Α μακριά. Πώς βιώσατε όλη αυτή τη διαδικασία της μετακόμισης και το ότι φεύγω από τον τόπο που μένω για χρόνια και πηγαίνω κάπου αλλού για δουλειά;
- Η αλήθεια είναι πως ήταν μια διαδικασία ειδικά τη χρονιά που μας πέρασε, που με δυσκόλεψε. Δεν σου κρύβω ότι δεν περίμενα πως θα με καλέσουν με αφού την προηγούμενη χρονιά είχα δουλέψει τον Ιανουάριο και αυτές με πήρανε το Σεπτέμβρη. Το χρονικό περιθώριο που μας δίνουν να παρουσιαστούμε είναι πάρα πολύ μικρό. Πρώτα βγαίνει ο νομός στον οποίο έχεις προσληφθεί και στη συνέχεια το σχολείο. Μόλις βγει το σχολείο που έχεις προσληφθεί, καλείσαι σε μία ή 2 εργάσιμες να παρουσιαστείς. Οπότε το να μαζέψω όλα μου τα υπάρχοντα ήταν αρκετά δύσκολο...δεν πρόλαβα να χαιρετήσω ούτε τους φίλους μου, μιας και με πήραν μακριά και δεν θα μπορούσα να επιστρέψω σύντομα. Ήταν πολύ ξαφνικό.
- Σε κάθε περίπτωση σε πήρανε σε κάποια φάση γιατί είναι πραγματικά πολλά τα άτομα που δεν μπαίνουν σε καμία φάση.
- Ναι, εννοείται, δεν το συζητώ.
- Πώς σου φάνηκε η πρώτη χρονιά ως αναπληρώτρια που εργάζεται κανονικά στη σχολική μονάδα που έχει τοποθετηθεί;
- Επειδή δεν είχα δουλέψει την πρώτη χρονιά ήτανε κάτι πρωτόγνωρο. Αρχικά ήμουν ΖΕΠ κάτι για το οποίο δεν είμαι εξειδικευμένη, αλλά επειδή εντάσσεται στη γενική αγωγή κλήθηκα να δουλέψω σε μια τέτοια δομή. Δεν είναι ακριβώς δομή, είναι τάξη μέσα στο ίδιο το σχολείο. Στα ΖΕΠ δουλεύουν μόνο αναπληρωτές, δεν μονιμοποιείται κανένας ο οποίος δουλεύει σε τμήμα ΖΕΠ γιατί ιδρύονται μέσα στη χρονιά. Είναι κάτι για το οποίο δεν βρήκα πολύ υλικό, δεν έγινε κανένα σεμινάριο προκειμένου να επιμορφωθώ πάνω σε αυτό και πραγματικά δυσκολεύτηκα να καταλάβω τι ακριβώς πρέπει να κάνω. Το σχολείο στο οποίο πήγα δεν έδινε ιδιαίτερη έμφαση στο ΖΕΠ...και κατ' επέκταση, ούτε και σε μένα...με θεωρούσαν κάπως περιττή ή μάλλον το άτομο για όλες τις δουλειές, μιας και έκανα αναπληρώσεις εκτός ωραρίου προκειμένου οι εκπαιδευτικοί...οι μόνιμοι να μη χάσουν τα κενά και τη βόλεψή τους. Εκεί πέρα ένωσα την αδικία και τη διαφοροποίηση ανάμεσα σε μόνιμο και αναπληρωτή. Κάτι που δεν είχα στο νου μου ότι συμβαίνει στην ελληνική εκπαίδευση, μιας και δεν έχουμε κάτι να χωρίσουμε. Κάτι ακόμα που κλήθηκα να αντιμετωπίσουν μέσα στη χρονιά είναι ότι όταν αρρώστησα. Έχανα χρήματα από τις άδειές μου, ενώ οι μόνιμοι παίρνουν αναρρωτική άδεια και πληρώνονται κανονικά. Εγώ έχανα τα μισά μου χρήματα, του ημερομισθίου. Επιπλέον, έπρεπε να προσκομίσω ακόμα και για απλή γρίπη, βεβαίωση από γιατρό. Α.. και το αποκορύφωμα ήταν ότι στο τέλος της χρονιάς η το σπιτονοικοκυρά ενώ δεν είχε τελειώσει η σχολική χρονιά, μου ζήτησε το σπίτι να το αφήσω 15 μέρες νωρίτερα, γιατί έπρεπε να το νοικιάσει για

καλοκαίρι σε κάποια άλλα άτομα. Αφού το καλοκαίρι λειτουργούσε ως ενοικιαζόμενος χώρος Airbnb, με αποτέλεσμα για 15 μέρες να πρέπει να μείνω στο ξενοδοχείο όπου τα έξοδα ήταν πολύ αυξημένα.

- Η αλήθεια είναι που είναι κάτι που συμβαίνει στα τουριστικά μέρη. Και πάρα πολύ κακώς συμβαίνει γιατί γνωρίζουν ότι είμαστε εκπαιδευτικοί και ότι πρέπει να πηγαίνουμε στο σχολείο μέχρι το τέλος της χρονιάς, της σχολικής χρονιάς.
- Αλήθεια, πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση των αναπληρωτών εκπαιδευτικών;
- Είναι πάρα πολύ δύσκολα τα πράγματα, κυρίως γιατί έχεις να αντιμετωπίσεις μια μετακόμιση η οποία κοστίζει σίγουρα και στη συνέχεια ένα ενοίκιο το οποίο εάν είσαι σε επαρχιακή πόλη μπορείς να ανταπεξέλθεις, αλλά εάν είσαι κεντρικά. Είτε στην Αττική είτε σε μεγάλα αστικά κέντρα. Χρειάζεσαι πάνω από το 1/3 του μισθού σου και ίσως να λένω λίγα. Για το ενοίκιο μόνο χωρίς τους λογαριασμούς. Επιπλέον έχεις και το άγχος ότι το καλοκαίρι θα μείνεις απλήρωτος, οπότε σκέφτεσαι μήπως να κάνεις λίγη οικονομία προκειμένου να ανταπεξέλθεις στους μήνες αυτούς.
- Εννοείται πως το καλοκαίρι και η ανεργία είναι κάτι που αγχώνει τους εκπαιδευτικούς. Και μιας και μιλήσαμε για άγχος, έχεις νιώσει ποτέ να αγχώνεσαι εξαιτίας του συνθηκών εργασίας ενός αναπληρωτή;
- Εννοείται. Νομίζω πως είμαι μόνιμα αγχωμένη από όταν μπήκα στους πίνακες. Στην αρχή Αγχωνόμουν για το εάν έκανα καλά τα χαρτιά, μιας και κανένας ποτέ δεν μου είχε μάθει. Και πολύ κακώς. Μάλιστα δεν υπάρχει στο πανεπιστήμιο ένα μάθημα που να σου λέει και το γραφειοκρατικό κομμάτι, ώστε να γίνεις εκπαιδευτικός σε σχολείο. Στη συνέχεια είχα άγχος για το εάν και πότε θα με πάρουν. Μετά για το πού; Μετά για το πώς θα είναι το σχολείο στο οποίο θα πάω, Μετά για το εάν θα μπορέσω να ανταπεξέλθω οικονομικά εκεί που με παίρνουν, Αν θα κοινωνικοποιηθώ, αν θα έχω μια ποιότητα ζωής; Και αν με αφήσεις μπορώ να σου λένω μέχρι το μεσημέρι το βράδυ Πράγματα που με απασχολούν σχετικά με τη δουλειά μου. Και το χειρότερο είναι ότι είναι περισσότερα αυτά που σχετίζονται με το πως και τι της εργασίας μου παρά με το ίδιο το εκπαιδευτικό κομμάτι.
- Έχεις ποτέ νιώσει με βάση όλα αυτά που αναφέρεις, να σε κουράζει ή να σε εξουθενώνει ψυχικά ή και σωματικά όλο αυτό που συμβαίνει με τους αναπληρωτές, στον τρόπο πρόσληψης τους, στον τρόπο εργασίας τους, το καθεστώς που διέπει την σύμβασή τους;
- Σαφώς το καθεστώς εργασίας των αναπληρωτών είναι κάτι που με απασχολεί το σκέφτομαι και με αγχώνει, δεν σου κρύβω. Θεωρώ πως δουλεύω πολύ λίγο καιρό για να νιώσω εξουθενωμένη από όλο αυτό. Ωστόσο με προβληματίζει η αβεβαιότητα και το γεγονός ότι αύριο μεθαύριο θα θελήσω να κάνω οικογένεια και δεν θα έχω σταθερή δουλειά ούτε σταθερό τόπο εργασίας,

ούτε σταθερό πόστο εργασίας μπορεί να είμαι ζεπ, μπορεί να με παράλληλη στήριξη μπορεί να είμαι δασκάλα τάξης. Όλα αυτά τα μικροπροβλήματα σε συνδυασμό με τα πραγματικά προβλήματα που σε απασχολούν μέσα στη ζωή σου και στην καθημερινότητά σου, νομίζω ότι θα εξουθενώσαν τον καθένα. Χρειάζεσαι τη σταθερότητα για να είσαι αποτελεσματικός στη δουλειά σου και όταν δουλεύεις ως αναπληρωτής δεν είναι κάτι που το έχεις, οπότε σίγουρα μπορεί να αγχωθεί. Σίγουρα μπορεί να εξουθενωθεί ψυχικά.

- Μάλιστα, καταλαβαίνω. Ανέφερές τις παραμέτρους. Του καθεστώτος εργασίας, ενός αναπληρωτή ως μικροπροβλήματα. Θεωρείς ότι τα προβλήματα αυτά είναι ικανά; Να καταστήσουν την ποιότητα της συγκεκριμένης εργασίας κακή;
- Κοίτα να δεις. Το να δουλεύεις με παιδιά εμένα προσωπικά με γεμίζει πάρα πολύ. Είναι κάτι που το κάνω ακούραστα που το αγαπώ πάρα πολύ και που προσπαθώ πάρα πολύ για αυτό. Και πέρα από αυτά που πρέπει να κάνω. Στην ηλικία που είμαι, δεν νομίζω ότι. Το να είσαι αναπληρωτής καθιστά την ποιότητα του επαγγέλματος χαμηλότερη. Είναι σίγουρα δύσκολο για κάποιον που έχει οικογένεια, ωστόσο εγώ που τώρα ξεκινάω είμαι διατεθειμένη προκειμένου να ασκώ το επάγγελμα που τόσο αγαπάω να πηγαиноέρχομαι από πόλη σε πόλη να βάζω νησιά ή δυσπρόσιτα μέρη. Σίγουρα αν αποκτήσει οικογένεια και χρειαστεί ίσως να την αφήσω πίσω προκειμένου εγώ να πάω στο σχολείο, είναι κάτι το οποίο θα με στεναχωρήσει και σίγουρα θα με βάλει σε δεύτερες σκέψεις για το τι και πώς πρέπει να κινηθώ στη δήλωσή μου, τι ρίσκα να πάρω. Γιατί εντάξει, είναι απόλυτα αντιληπτό από όλους ότι το να είσαι αναπληρωτής είναι κάτι τελείως αβέβαιο και είσαι μετέωρος και για το εκπαιδευτικό σύστημα, αναλώσιμος.
- Πολύ ενδιαφέρουσες οι τοποθετήσεις σου. Και νομίζω πως αρκετοί, όταν μας πήραν πρώτη φορά ως πληρωτές, το είδαμε ως εμπειρία.
- Ναι, κάπως έτσι το βλέπω αυτή τη στιγμή. Είναι μια εργασία η οποία είναι πολύ ευχάριστη. Καθημερινά με παιδιά τα οποία σου φτιάχνουν τη διάθεση και είναι πηγή ενέργειας, πηγές ζωής. Όταν πήρα το πτυχίο μου Δεν πίστευα πως θα δουλέψω άμεσα σε σχολείο και είχα απογοητευτεί οπότε προκειμένου να εργαστώ και να αξιοποιήσω το πτυχίο μου το να είμαι αναπληρώτρια δεν κάτι που το βλέπω ως ευκαιρία για να δουλέψω, ελπίζοντας βέβαια κάποια στιγμή πως το μονιμοποιηθώ εννοείται. Το αναπληρωτικό για μένα έχει και τα θετικά και τα αρνητικά, τα οποία δεν ξέρω γενικά, αλλά από δική μου από δική μου μεριά είναι πολλά τα θετικά στοιχεία, γιατί έχεις τη δυνατότητα να γνωρίσει καινούργιους ανθρώπους, να γνωρίζει πολύ περισσότερα παιδιά, να γνωρίσεις πολλούς συναδέλφους, διαφορετικές απόψεις και κατ' επέκταση να μαθαίνεις με διαφορετικούς τρόπους. Πιστεύω ότι σημαντικό ρόλο παίζει η κατάσταση που επικρατεί στη ζωή ενός ανθρώπου.

- Πάρα πολύ ωραία. Νομίζω πως η συζήτηση μας ήταν πολύ εποικοδομητική και πριν σε αποδεσμεύσω θα ήθελα να σε ρωτήσω αν υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να προσθέσεις και δεν είχες τη δυνατότητα να αναφέρεις μέχρι τώρα;
- Θεωρώ πως όχι.
- Πάρα πολύ ωραία. Ευχαριστώ πάρα πολύ.
- Εγώ σας ευχαριστώ καλή συνέχεια.
- Καλή συνέχεια.

Συνέντευξη 4^η

-Καλησπέρα.

-Καλησπέρα.

-Αρχικά θέλω να σε ευχαριστήσω για τη συμμετοχή σας στην έρευνά μου. Η βοήθειά σου είναι πολύτιμη.

-Ευχαρίστησή μου να βοηθάω συναδέλφους με όποιο τρόπο μπορώ.

-Καλοσύνη σου! Έχεις κάποια αντίρρηση να ηχογραφήσω τη συζήτησή μας, ώστε να αξιοποιηθεί στην διπλωματική μου εργασία;

-Κανένα πρόβλημα.

-Ωραία! Τότε μπορούμε νομίζω να ξεκινήσουμε. Είσαι αναπληρωτής, σωστά;

-Ναι, εργάζομαι ως αναπληρωτής τα τελευταία πέντε χρόνια...

-Τι ειδικότητα έχεις;

-Είμαι μουσικός και εργάζομαι αποκλειστικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

-Πάρα πολύ ωραία! Πως είναι η μέχρι τώρα εμπειρία σου ως αναπληρωτής;

-Ανοίγουμε μεγάλη και μάλλον λίγο πικρή ιστορία...Οι ειδικότητες είναι δύσκολες ως προς τις συνθήκες εργασίας τους...

-Δηλαδή;

-Αρχικά, πέρα από το γεγονός ότι είμαστε αναπληρωτές και κάθε χρόνο μετακινούμαστε και σε άλλο σχολείο...άλλο νομό γενικά.. χρειάζεται για τη συμπλήρωση του ωραρίου μας...μέσα στην περιοχή τοποθέτησής μας να μετακινούμαστε από σε 2,3,4 ή και 5 σχολεία.

-Σου έχει συμβεί πολλές φορές να είσαι σε τόσα πολλά σχολεία;

-Τις περισσότερες χρονιές ήμουν σε τρία σχολεία κατά βάση. Τι χρονιά που μας πέρασε όμως ήμουν σε τέσσερα διαφορετικά σχολεία. Συγκεκριμένα είμαι από την

Κέρκυρα και τοποθετήθηκα στην Κεφαλονιά. Για να συμπληρώσω το ωράριο μου έπρεπε να πηγαίνω σε τέσσερα δημοτικά του νησιού...αρκετά μακριά το ένα από το άλλο δυστυχώς. Έμεινα σε ένα χωριό στη μέση περίπου από τα τέσσερα σχολεία...για να μοιράζεται ο δρόμος. Δεν υπήρχαν άλλοι συνάδελφοι να μετακινούνται από εκεί που έμεινα προς τα σχολεία...για να σχηματίζαμε γκρουπάκι...οπότε... το κόστος μετακίνησης βάραινε εμένα.

-Καταλαβαίνω. Δεν υπάρχει όμως μια μέριμνα από το κράτος για το κόστος των μετακινήσεων σε εκπαιδευτικούς που είναι σε πολλά σχολεία;

-Ναι, μάλλον αναφέρεσαι στα οδοιπορικά που παίρνουμε. Είναι αστείο ποσό μπροστά σε όλα αυτά που έδινα φέτος... ειδικά μετά τα Χριστούγεννα που αυξήθηκε η τιμή των καυσίμων. Επιπλέον, σκεφτόμουν τι θα γινόταν αν δεν είχα αυτοκίνητο και έπρεπε να αντιμετωπίσω τόσες μετακινήσεις...συγκοινωνία εννοείται δεν υπάρχει. Αυτόματα ή θα δήλωνα μόνο μεγάλες πόλεις, ώστε να έχω πρόσβαση με τα μέσα...αν και αυτό μπορεί να σήμαινε πως δεν θα δούλευα καθόλου ή μπορεί να με παίρνανε στο τέλος της χρονιάς...που και πάλι ίσως ίσως οδηγούμουν σε παραίτηση, αν δεν μπορούσα να ανταπεξέλθω...με ότι αυτό συνεπάγεται...αποκλεισμούς κλπ.

-Ναι φαντάζομαι πως είναι αρκετά δύσκολο εκτός από το εκπαιδευτικό κομμάτι να βρίσκεσαι και σε μια συνεχή εσωτερική κίνηση. Εκτός από όσα ανέφερες τι άλλο σε προβληματίζει στις εργασιακές συνθήκες που βιώνει ένας αναπληρωτής;

-Το βασικότερο...ότι αναπληρώνουμε στην ουσία τους εαυτούς μας. Τα κενά είναι γνωστά, υπάρχουν...αλλά δεν μας διορίζουν...ούτε μας παίρνουν όλους από την αρχή. Αυτό το άγχος κάθε φορά για το που θα είσαι...πόσο μακριά...αν θα βρεις σπίτι...πως θα είναι το σχολείο...και η αίσθηση ότι είσαι πραγματικά μια βάλιτσα είναι κουραστική.

-Θεωρείς πως το άγχος στο οποίο αναφέρθηκες σε καταβάλλει και σε εξουθενώνει ψυχικά και σωματικά;

-Σαφέστατα. Είναι ψυχοφθόρο επάγγελμα από μόνο του αυτό του εκπαιδευτικού αλλά όλες οι καταστάσεις που βιώνει ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός είναι που το κάνουν πιο δύσκολο. Το άγχος...ειδικά...το άγχος που νιώθω πριν από κάθε φάση πρόσληψης με αρρωσταίνει. Δεν κοιμάμαι εκείνα τα βράδια σχεδόν καθόλου... το στομάχι μου δένεται κόμπος... Η αβεβαιότητα με κάνει ανήσυχο. Επίσης μέσα στην χρονιά σχεδόν κάθε φορά μου συμβαίνει να με πιάνει άγχος... μέχρι και κρίση πανικού για το οικονομικό κομμάτι. Αν θα μου φτάσουν, πόση οικονομία πρέπει να κάνω, ώστε το καλοκαίρι που μπαίνω ταμείο να έχω κάτι στην άκρη...αν θα έχω χρήματα για τη νέα μετακόμιση στην αρχή της επόμενης χρονιάς...Είναι πολλά που σε απασχολούν ως αναπληρωτή και εντείνουν την ήδη μεγάλη εξουθένωση του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών.

-Μάλιστα. Είναι αρκετά δύσκολες καταστάσεις αυτές που μόλις περιέγραψες. Μελλοντικά τι σε απασχολεί σχετικά με τις συνθήκες τις εργασίας του αναπληρωτή μουσικού στην περίπτωση σου;

-Θα μιλήσω αποκλειστικά για την δική μου εμπειρία. Νιώθω απογοήτευση από τις συνθήκες εργασίας στις οποίες εργάζονται οι αναπληρωτές. Έχω πιάσει τον εαυτό μου να σκέφτομαι αν αξίζει όλη αυτή η ταλαιπωρία που σήμερα υποβάλλω μόνο τον εαυτό μου...αλλά π.χ. μεθαύριο μπορεί να υποβάλλω τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου...Θα ήθελα να γνωρίζω πως μια μέρα θα τοποθετούμε στο νησί μου ή πως θα μονιμοποιηθώ κάπου, ώστε να έχω ένα κίνητρο να συνεχίσω αυτό που κάνω και που στην πραγματικότητα αγαπώ να κάνω...αγαπώ τη δουλειά μου αλλά δυστυχώς περνάω και βασικά περνάμε όλοι οι αναπληρωτές από πολλές δυσκολίες που μας καταβάλλουν κυρίως ψυχολογικά.

-Ναι, είναι απολύτως σαφές αυτό που αναφέρεις. Με λίγα λόγια και για να κλείσουμε σιγά σιγά τη συζήτησή μας...πως θα περιέγραφες την ποιότητα εργασίας ενός αναπληρωτή...αναφορικά με τα όσα είπες και την ψυχική και σωματική εξουθένωση;

-Χμ.... Λοιπόν, νιώθω ότι κάνω το πιο υπέροχο επάγγελμα που μπορεί να κάνει ένας άνθρωπος αλλά αυτή τη στιγμή έχει τελειώσει μια πραγματικά πολύ κουραστική χρονιά κατά την οποία έφυγα μακριά από την οικογένειά μου, είχα πάρα πολλά έξοδα λόγω των μετακινήσεων στα σχολεία, είχα να εγκλιματιστώ και να διδάξω σε τέσσερα διαφορετικά σχολεία και να συνεργαστώ με άλλους τόσους συλλόγους διδασκόντων...Το άγχος και η στεναχώρια μαζί με απογοήτευση ήταν σχεδόν κάθε μέρα τα συναισθήματα μου και γενικά δεν πέρασα καλά την τελευταία χρονιά. Ούτε οι προηγούμενες ήταν ιδανικές...αλλά πραγματικά αυτή με πήρε πολύ από κάτω. Οπότε αισθάνομαι φουλ εξουθενωμένος και όχι τόσο από τη διδασκαλία, όσο από τις συνθήκες που κλήθηκα και ίσως κληθώ και του χρόνου να αντιμετωπίσω.

-Ελπίζω να μη συμβεί κάτι τέτοιο.

-Και γω...

-Υπάρχει κάτι που θα ήθελες εσύ να συμπληρώσεις και δεν σου δόθηκε πιο πριν η ευκαιρία να αναφέρεις;

-Όχι, όχι! Ελπίζω να μη σε κούρασα με την πολυλογία μου...χαχαχα...

-Όχι βέβαια! Το αντίθετο μάλιστα! Είχαμε μια πολύ εποικοδομητική και ενδιαφέρουσα συζήτηση.

-Χαίρομαι που βοήθησα!

-Ευχαριστώ πολύ...Καλό βράδυ!

-Επίσης.

5^η συνέντευξη

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Θέλω να σε ευχαριστήσω για τη βοήθεια που προσφέρεις στην διεξαγωγή και ολοκλήρωση της έρευνας μου.
- Κανένα πρόβλημα.
- Ευχαριστώ. Αρχικά θέλω να σε ρωτήσω αν έχεις κάποια αντίρρηση να ηχογραφηθεί η συνομιλία μας με σκοπό την αξιοποίηση της στα πλαίσια της μεταπτυχιακής μου έρευνας.
- Όχι καμία αντίρρηση.
- Ευχαριστώ πολύ. Είσαι αναπληρώτρια, σωστά;
- Ναι, είμαι αναπληρώτρια Νηπιαγωγός και εργάζομαι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση τα τελευταία 7 χρόνια.
- Αααα! Αρκετός καιρός.
- Ναι, η αλήθεια είναι αυτή...και να σκεφτείς ότι. Μόλις τον τελευταίο χρόνο κατάφερα να έρθω πιο κοντά στην πόλη μου.
- Α μάλιστα. Περιέγραψε μου λίγο την εμπειρία σου ως αναπληρώτρια.
- Λοιπόν, από πού να αρχίσω; Ο μόνιμος τόπος διαμονής μου είναι η Θεσσαλονίκη. Και για εμάς τους εκπαιδευτικούς είναι αρκετά απαγορευτικός νόμος από άποψη κενών...Μιας και δεν βγάζει κενά. Οπότε για να δουλέψω έπρεπε να διευρύνω τη δήλωσή μου και να δηλώνω και μακρινές περιοχές όπως Κρήτη. Στα Χανιά δούλεψα για 2 χρονιές. Αρκετά μακριά από το σπίτι μου. Στην αρχή έβλεπα όλη αυτή τη μετακίνηση ως νέες εμπειρίες και προσπαθούσα έτσι να το βλέπω. Όμως τα τελευταία χρόνια παντρεύτηκα...Και ξεκίνησα να τη δική μου οικογένεια. Έχω ένα κοριτσάκι 3 ετών.
- Να σας ζήσει;
- Ευχαριστώ πολύ.
- Πώς είναι η ζωή ενός Αναπληρωτή που έχει οικογένεια και παιδιά;
- Έχω περάσει αρκετά δύσκολα. Από την εγκυμοσύνη μου ακόμα. Όπου αν και είχα κάποιες δυσκολίες δεν δικαιούμουν άδεια επαπειλούμενης κύησης, επειδή ήμουν αναπληρώτρια και μόνο οι μόνιμες εκπαιδευτικοί έχουν αυτό το δικαίωμα. Οπότε πήγαινα κανονικά στο σχολείο. Τότε μάλιστα ήμουν τοποθετημένη σε ένα σχολείο στην Κορινθία. Αρκετά ορεινό. Και χρειαζόταν κάθε μέρα να διανύω ένα πολύ επικίνδυνο δρόμο. Ευτυχώς όλα πήγαν καλά βέβαια. Την επόμενη χρονιά και αφού είχα γεννήσει έπρεπε να παρουσιαστώ στο σχολείο Σχεδόν...3 μήνες αφότου είχα γεννήσει. Για να μη χάσω τα μόρια της προϋπηρεσίας σε περίπτωση που λόγω περιορισμένης δήλωσης δεν μ'έπαιρναν κάπου και εμένα μία χρονιά εκτός, δήλωσα αρκετές περιοχές ξανά. Οπότε με πήραν στη Σπάρτη. Όπως καταλαβαίνετε, οι επιλογές που είχα ήταν

είτε να αφήσω το μωρό στη μητέρα μου στη Θεσσαλονίκη, είτε να το πάρω μαζί μου στη Σπάρτη για το υπόλοιπο της σχολικής χρονιάς. Ευτυχώς η πεθερά μου δεν εργαζόταν κάπου και δέχτηκε να έρθει μαζί μου στη Σπάρτη, να κρατάει το μωρό, όσο εγώ θα ήμουν στο σχολείο. Ήταν πάρα πολύ δύσκολη η εμπειρία. Ο άντρας μου δυστυχώς δεν μπορούσε να ακολουθήσει και έβλεπε το μωρό κάποια ελάχιστα Σαββατοκύριακα...που μπορούσε εκείνος να κατέβει, γιατί ένα τόσο μακρινό ταξίδι με μωρό αποτελεί ταλαιπωρία πρωτίστως για το ίδιο. Στη συνέχεια, ευτυχώς τελείωσα και δήλωσα το μεταπτυχιακό μου, κάτι που με ανέβασε στη θέση μου στον πίνακα και μπορούσα πλέον να δηλώνω μόνο Μακεδονία Και να δουλεύω, αλλά και πάλι δεν έπιανα τη Θεσσαλονίκη...Και ακόμα δεν την πιάνω... Ήταν βέβαια ρίσκο ακόμα και με την καινούργια μου θέση να δηλώνω μόνο λίγες περιοχές, αλλά δεν γινόταν αλλιώς. Ήταν πολύ ψυχοφθόρο να χωρίζεται η οικογένεια προκειμένου εγώ να εργάζομαι, αν και δεν γινόταν να μην εργάζομαι και για βιοποριστικούς λόγους ακόμα. Ήταν όμως ένα ρίσκο που πήρα και ευτυχώς μου βγήκε σε καλό. Φέτος μετά κόπου και βασάνων δούλεψα στη Χαλκιδική και πηγαينوερχόμουν με ένα γκρουπάκι εκπαιδευτικών....οπότε όλα πήγαν καλά.

- Πάρα πολύ ενδιαφέροντα όσα ανέφερες. Ευτυχώς τα δύσκολα ανήκουν στο παρελθόν. Και πλέον έχεις καταφέρει να μπορείς να είσαι κοντά στην οικογένειά σου και να εργάζεσαι. Τι συναισθήματα σε κάνει να νιώθεις η εμπειρία σου ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός; Τι σε προβληματίζει; Τι σε ενοχλεί; Τι σου αρέσει;
- Όπως ανέφερα και πιο πάνω. Στην αρχή, αν και είχα το συνεχές άγχος, τότε και αν θα με πάρουν και που και τις συνθήκες θα έχω να αντιμετωπίσω, έβλεπα την όλη εμπειρία ως μια διαδικασία συλλογής εμπειριών. Να γνωρίσω καινούργια μέρη. Περνώντας τα χρόνια όμως και με τη δημιουργία της οικογένειάς μου. Ένωθα εγκλωβισμένη σε μια εργασιακή σχέση που δεν μου προσφέρει τίποτα, όπως άδεια σε περίπτωση προβλήματος της εγκυμοσύνης. Και σκεφτόμουν πολύ αν αξίζει τον κόπο να εργάζομαι υπό αυτές τις συνθήκες. Ένωθα μια συνεχή ματαίωση ότι με εγκαταλείπει ίδια η δουλειά μου. Ένωθα πως δεν έχω δυνάμεις να αντιμετωπίσω αυτό που συμβαίνει. Φυσικά, δεν μπορούσα να παρατήσω τη δουλειά μου. Όπως ανέφερα για βιοποριστικούς λόγους κυρίως. Όμως νιώθω τρομερά αδικημένη. Που οι αναπληρώτριες εκπαιδευτικοί στην περίοδο της εγκυμοσύνης τους δεν μπορούν να ζητήσουν άδεια επαπειλούμενης κύησης. Η απογοήτευση είναι το κύριο συναίσθημα που νιώθω, καθώς οι αναπληρωτές προσφέρουμε πάρα πολλά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και δεν υπάρχει καμία μέριμνα Για εμάς και τις οικογένειές μας. Το άγχος εξακολουθεί να υπάρχει. Καθώς ακόμα δεν μπορώ να κάνω τόσο περιορισμένη δήλωση, ώστε να είμαι σίγουρη ότι θα είμαι αρκετά κοντά για να πηγαينوερχομαι σπίτι μου. Οπότε κάθε χρόνο,

ακόμα και τώρα που δηλώνω γειτονικούς νομούς υπάρχει πάντα το άγχος και ο φόβος μήπως αναγκαστώ να χωρίσω ξανά την οικογένειά μου. Όλα είναι αβέβαια και νομίζω αυτό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζω στην εργασιακή σχέση ενός αναπληρωτή. Ενώ κάνουμε ένα υπέροχο επάγγελμα. Η συνθήκες εργασίας και η ποιότητα της...δυσχεραίνουν...από όσα διέπουν τη σύμβαση, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ενός αναπληρωτή.

- Αντιλαμβάνομαι αυτό που λες. Με βάση αυτά που ανέφερες...έχεις βιώσει ποτέ ψυχικά ή και σωματικά εξουθενωμένα από τις συνθήκες εργασίας που διέπουν τη δουλειά σου ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός;
- Φυσικά. Εκτός από το γεγονός ότι κάνουμε μια πολύ δύσκολη δουλειά, εφόσον έχει να κάνει με παιδιά και χρειάζεται μια προετοιμασία Τα συναισθήματα που συντροφεύουν τον θεσμό του αναπληρωτή είναι κυρίως αρνητικά. Με αποτέλεσμα. Η εξουθένωση που νιώθουμε να μεγιστοποιείται. Το άγχος για μένα ήταν το χειρότερο. Που είχα να αντιμετωπίσω και που ακόμα αντιμετωπίζω. Πολλές φορές έχανα τον ύπνο μου από το άγχος. Μήπως με πάρουν κάπου μακριά και πρέπει πάλι να φύγω. Επιπλέον, με αφετηρία το άγχος μου εκδηλώθηκαν ακόμα μικρό-προβληματάκια, όπως η τριχόπτωση και η έλλειψη όρεξης για φαγητό. Κανένας δεν πρέπει να νιώθει αυτά τα επίπεδα άγχους και την ανασφάλεια που νιώθει ένας αναπληρωτής, πόσο μάλλον όταν έχει μια οικογένεια και η σταθερότητα είναι κάτι που χρειάζεται για να ζει ομαλά τη ζωή του.
- Ναι, σαφώς η σταθερότητα είναι κάτι που πρέπει να χαρακτηρίζει τη δουλειά μας και έχεις απόλυτο δίκιο σε αυτό. Για να κλείσουν σιγά σιγά και να επιστρέψεις και εσύ στο παιδάκι σου...Υπάρχει κάτι που θα ήθελες να αναφέρεις σχετικά με το θέμα και μέχρι τώρα δεν σου δόθηκε η ευκαιρία να το αναλύσεις;
- Αν και με κάλυψαν απόλυτα οι ερωτήσεις και μου έδωσαν την ευκαιρία να εκφραστώ όπως ακριβώς ήθελα το μόνο που μου έρχεται στο μυαλό και θα 'θελα να προσθέσω είναι πως και η οικογένεια να μην έχει ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός. Η εξουθένωση, είτε σωματική είτε ψυχική, έρχεται και μέσα από το κυνήγι των μορίων, όπου για να ανεβείς τον πίνακα και να διεκδικήσεις καλύτερες περιοχές, πιο γρήγορη τοποθέτηση ή καλύτερα σχολεία... Χρειάζεται επιμορφώνεσαι ακατάπαυστα. Κάτι που είναι εκτός από ψυχοφθόρο είναι και απίστευτα δαπανηρό στις μέρες μας.
- Πολύ ενδιαφέρουσα τοποθέτηση. Το κυνήγι των μορίων είναι κάτι που από τις συζητήσεις με εκπαιδευτικούς στα πλαίσια της διπλωματικής μου έχω καταλάβει ότι απασχολεί κάθε αναπληρωτή και έχει γίνει πλέον όχι απαραίτητα για την απόκτηση γνώσεων, αλλά σχεδόν αποκλειστικά για την απόκτηση μορίων.

- Ναι και εγώ αυτό ακριβώς πιστεύω και το βλέπω και μέσα από τις ίδιες μου τις επιλογές...
- Θα σε αποδεσμεύσω λοιπόν και εγώ και θα σε ευχαριστήσω για μια ακόμα φορά για την προθυμία σου να συμμετέχεις στην έρευνά μου.
- Να 'σαι καλά. Καλή συνέχεια.
- Καλή συνέχεια και σε σένα. Και καλή τοποθέτηση Τη νέα σχολική χρονιά, όπου πραγματικά εσύ επιθυμείς.
- Ευχαριστώ πολύ! Επίσης!

Συνέντευξη 6^η

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Χαίρομαι πάρα πολύ που δέχτηκες να βοηθήσει στην έρευνά μου και σε ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σου.
- Είναι χαρά μου να βοηθάω συναδέλφους, γιατί πρόσφατα τελείωσα κι εγώ τη δική μου διπλωματική και ξέρω τι κόπο έχει.
- Ναι, η αλήθεια είναι αυτή, ότι χρειάζεται χρόνο και διάβασμα, αλλά αξίζει τον κόπο.
- Ναι, αυτό είναι βέβαιο.
- Λοιπόν, αν είσαι έτοιμη, μπορούμε να ξεκινήσουμε.
- Φυσικά.
- Είσαι αναπληρώτρια, σωστά;
- Ναι, είμαι αναπληρώτρια πληροφορικός. Η χρονιά που μας πέρασε ήταν η όγδοη μου ως αναπληρώτρια.
- Α μάλιστα. Αρκετά χρόνια. Πώς θα περιέγραφες τη μέχρι τώρα εμπειρία σου ως αναπληρώτρια;
- Τι να σου πω; Υπήρξαν δύσκολες χρονιές, υπήρξαν εύκολες χρονιές. Όλα είναι σχετικά. Ή μάλλον για να το θέσω καλύτερα. Όλα είναι τυχαία στον κλάδο μας. Είναι τυχαίο που θα σε πάρουν, σε ποιο σχολείο, πότε θα σε πάρουν... Και στην αρχή είναι αρκετά ευχάριστη εμπειρία και μόνο που σε παίρνουν και εργάζεσαι πάνω στο αντικείμενο που έχει σπουδάσει...ε...αλλά στην πορεία και όσο μεγαλώνεις σου φαίνεται αρκετά δύσκολη η όλη φάση. Εγώ ως ειδικότητα είμαι σε Αρκετά σχολεία κάθε χρονιά και πολλές φορές αρκετά μακριά το ένα με το άλλο, ειδικά σε επαρχιακές πόλεις όπου έχω κάνει και αποστάσεις μιας ώρας. Μέσα στη μέρα μπορεί να είχα να πάω και στα 2 σχολεία ή και σε 3 σχολεία ανάλογα. Τα τελευταία 3 χρόνια εργάζομαι από την πρώτη φάση προσλήψεων, Όμως, επειδή ο τόπος καταγωγής μου είναι η

Θεσσαλία και συγκεκριμένα η Καρδίτσα, δεν μπορώ να εργαστώ κοντά στο σπίτι μου...και κάθε χρονιά είμαι και σε κάποιο άλλο νομό. Έχω κάνει το αυτοκίνητο μου Από τις τόσες μετακομίσεις, μεταφορική εταιρία. Ούτε μπορείτε να φανταστείτε πως χωράνε τόσα πράγματα. Στην ουσία ένα ολόκληρο νοικοκυριό μέσα σε ένα μικρό αμαξάκι. Και αυτό να συμβαίνει 2 φορές το χρόνο, μία πηγαίνοντας στην πόλη τοποθετήσεις μου και μία γυρνώντας.

- Δεν έχει σκεφτεί ποτέ να μείνει σε ένα νομό; Πού βγάζει κενά και να δηλώνεις μόνο εκεί και να μην είσαι σταθερά εκεί;
- Και να με πάρουν σε ένα συγκεκριμένο νομό και να δηλώνω μόνο εκείνον, είναι αμφίβολο αν θα είμαι στο ίδιο σχολείο στα ίδια σχολεία μάλλον και μπορεί να είμαι σε άλλα σχολεία της περιοχής που είναι πολύ μακριά και θα χρειαστεί να κάνω εκ νέου. Μεταφορές, οπότε δεν το ρισκάρω.
- Τι συναισθήματα σε κάνει να νιώθεις οι συνθήκες εργασίας του αναπληρωτή;
- Το πρώτο που μου έρχεται στο μυαλό είναι η αβεβαιότητα. Έχει υπάρξει χρόνια που επειδή έκανα επιλεκτική δήλωση. Δεν κατάφερα να μπω. Σε σχόλιο με αποτέλεσμα Να μείνω χωρίς εισόδημα για ένα χρονικό διάστημα. Το ταμείο ανεργίας που παίρνουμε το καλοκαίρι είναι ελάχιστο. Και αρκετοί εκπαιδευτικοί δεν το παίρνουν γιατί δεν πληρούν τις προδιαγραφές. Εγώ προσωπικά κάνω και κάποια ιδιαίτερα προκειμένου να ανταπεξέλθω τους καλοκαιρινούς μήνες. Νιώθω ένα μόνιμο άγχος. Και νιώθω επίσης εφήμερη. Μια γενικότερη ματαίωση. Για τον ίδιο το Σύλλογο είμαι εφήμερη για τα παιδιά, είμαι εφήμερη εκπαιδευτικός. Για το ίδιο το σύστημα είμαι εφήμερη. Και αυτό με στεναχωρεί.
- Έχεις νιώσει κάποιο από αυτά τα συναισθήματα να σε εξουθένωνε είτε ψυχικά είτε σωματικά;
- Σίγουρα έχω νιώσει εξουθενωμένη. Το επάγγελμά μας μόνο εύκολο δεν είναι. Και όλοι αυτή αβεβαιότητα που εμπεριέχεται στον ορό του αναπληρωτή... στις συνθήκες εργασίας του με στεναχωρεί. Αντί να χαιρόμαστε κάθε φορά που βλέπουμε το όνομά μας στους προσληφθέντες σε κάποια πρώτης φάσης πρόσληψης αναπληρωτών μας πιάνει ένα άγχος για το πώς θα είναι εκεί που θα πάμε, αν θα βρούμε σπίτι, αν θα ανταπεξέλθουμε οικονομικά, πώς θα είναι ο σύλλογος αν θα ανταπεξέλθουμε στις απαιτήσεις και τον κανονισμό του κάθε σχολείου. Αφήνουμε πίσω μας τις οικογένειές μας. Ή τις παίρνουμε μαζί μας και τις κουβαλάμε σαν να είναι βαλίτσες. Και αυτό σίγουρα δεν μας αφήνει να χαρούμε όσο θα έπρεπε για την πρόσληψή μας, γιατί στην ουσία θα μπορούμε σε σχολείο. Θα μπορούμε σε ένα όμορφο περιβάλλον με παιδιά που μπορούμε να κάνουμε πολύ ωραία πράγματα μαζί τους. Και οι δεύτερες σκέψεις και το άγχος μας καταβάλλει, με αποτέλεσμα να είμαστε αναποτελεσματικοί κάποιες φορές να σκεφτόμαστε αυτά τα δευτερεύοντα πράγματα και όχι την ουσία της εκπαιδευτικής πράξης.

- Σωματικά έχεις νιώσει να σε καταβάλλει αυτό; Έχεις εκδηλώσει ποτέ κάποια συμπτώματα που να οφείλονται σε όλες αυτές τις σκέψεις και το άγχος;
- Εκτός από ένα μόνιμο πονοκέφαλο κατά τη διάρκεια όλων αυτών των σκέψεων στο κεφάλι μου. Ε, δεν θα το έλεγα... πιο πολύ νομίζω με επηρεάζει συναισθηματικά και ψυχικά αυτό το...εε... Αυτές οι σκέψεις.
- Ποιόν θεωρείς τον πιο εξουθενωτικό παράγοντα; Στις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή εκπαιδευτικού;
- Θα αναφερθώ σε κάτι που με απασχολεί πολύ τον τελευταίο κυρίως καιρό. Φημολογείται ότι ενώ μέχρι τώρα προσλαμβανόμασταν με βάση το προσοντολόγιο ... και με βάση τα ακαδημαϊκά μας και τα κοινωνικά μας προσόντα. Θα γίνει διαγωνισμός ασεπ γραπτός. Το παράπονο που έχω και αυτό που νομίζω με καταβάλλει συναισθηματικά και με εξουθενώνει, είναι το μόνιμο άγχος και η αβεβαιότητα για το τι μου ξημερώνει στη δουλειά μου. Δεν είναι τίποτα σταθερό, ούτε καν ο τρόπος με τον οποίο θα προσληφθούμε, πόσο μάλλον και όλα τα υπόλοιπα. Για μένα η έννοια του αναπληρωτή είναι συνυφασμένη με το άγχος. Ένας μόνιμος εκπαιδευτικός. Γνωρίζει ότι θα πληρώνεται το καλοκαίρι. Πού είναι η οργανική του θέση που θα μένει, Πόσα χρήματα θα παίρνει; Τις άδειες του. Ενώ όλα αυτά για εμάς είναι μετέωρα.
- Σίγουρα όλα αυτά που ανέφερες. Είναι εξουθενωτική παράγοντες, δεν το συζητώ. Κι εγώ ως αναπληρώτρια. Έχω τις ίδιες ανησυχίες πάνω κάτω με όλους όσους έχω μιλήσει στα πλαίσια της διπλωματικής μου.
- Ναι, έτσι είναι. Είμαστε όλοι μαζί σε αυτό το ταξίδι. Το χειρότερο όμως είναι ότι θα μπορούσαν όλα αυτά να αλλάξουν και εμείς να γίνουμε πιο παραγωγικοί, εάν ήμασταν σε μια σταθερή εργασία σε ένα σταθερό μέρος. Ήδη έχουν ξεκινήσει οι διορισμοί. Αλλά πέρασαν 12 χρόνια για να συμβεί αυτό. Γνωρίζω πάρα πολλούς συναδέλφους, που εγκατέλειψαν την εκπαίδευση, ακριβώς γιατί η ζωή ενός αναπληρωτή δεν τους κάλυπτε, δεν μπορούσαν να κάνουν οικογένεια, δεν μπορούσαν να είναι μετέωροι και άνεργοι. Στην ουσία για κάποιους μήνες μέχρι να τους ξανακαλέσουν, μη γνωρίζοντας πότε θα γίνει αυτό και για πόσο διάστημα θα είναι άνεργοι. Και το καταλαβαίνω απόλυτα αυτό.
- Ναι, εννοείται. Κι εγώ έχω αναφορές από άτομα που επέλεξαν κάτι διαφορετικό, με μεγαλύτερη σταθερότητα.
- Είναι λογικό, Σκέψου μόνο τη συναισθηματική φθορά. Και κούραση που θα νιώθει ένας γονιός βλέποντας το παιδί του να...να μη μένει σε ένα σταθερό μέρος, αλλά να ακολουθεί τους γονείς του παντού. Που αυτό είναι το ένα σενάριο, γιατί θα μπορούσα επίσης να μην το βλέπει η μαμά ή ο μπαμπάς στο παιδί και να είναι κάπου αλλού σε κάποια γιαγιά. Και αυτοί είναι εξουθενωτικοί παράγοντες Που έχουν ως ρίζα τις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή.
- Πώς θα χαρακτήριζες την ποιότητα εργασίας σου;

- Το αντικείμενο της δουλειάς μου είναι θεωρώ από τα καλύτερα στον επαγγελματικό τομέα. Είναι υπέροχο να δουλεύεις με παιδιά. Και είναι και ο λόγος που ενώ αντιμετωπίζουν τόσες δυσκολίες εδώ και χρόνια δεν τα έχω παρατήσει. Ωστόσο, δεν μπορώ να πω ότι έχω μια ποιοτική εργασία. Πλέον στα 34, αυτό που καταλαβαίνω είναι ότι δεν μπορώ να βασιστώ στη δουλειά μου για τη διαβίωσή μου. Είναι όλα αβέβαια και μετέωρα. Όλο αυτό το άγχος ρίχνει την ποιότητα της εργασίας μου και κατ' επέκταση και την ποιότητα ζωής μου.
- Πολύ ενδιαφέρουσα η τοποθέτησή σου. Για να σε αποδεσμεύσω και για να μη σε κρατάω άλλο. Υπάρχει κάτι που θέλεις να προσθέσεις και δεν μπόρεσες να αναφερθεί σε αυτό;
- Όχι. Η συζήτησή μας ήταν πολύ εποικοδομητική, τουλάχιστον εγώ έτσι το εξέλαβα. Και ελπίζω να βοήθησα.
- Εννοείται και σε ευχαριστώ πολύ και εγώ απόλαυσα πολύ τη συζήτηση. Καλό υπόλοιπο καλοκαιριού.
- Καλή συνέχεια και σε σένα

Συνέντευξη 7^η

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Πρώτα απ' όλα θέλω να σε ευχαριστήσω πολύ που συμμετέχεις στην έρευνά μου και προσφέρεις τον χρόνο σου μέσα στο καλοκαίρι.
- Κανένα πρόβλημα. Θα έκανα το ίδιο για κάθε συνάδελφο.
- Ευχαριστώ και πάλι. Πριν ξεκινήσουμε οφείλω να σε ρωτήσω αν έχεις αντίρρηση να ηχογραφηθεί η συνομιλία μας.
- Όχι, κανένα πρόβλημα.
- Πολύ ωραία. Θες να μου μιλήσεις λίγο για την εμπειρία σου ως αναπληρωτής εκπαιδευτικός;
- Βεβαίως. Είμαι αναπληρωτής καθηγητής αγγλικών και εργάζομαι εδώ και 7 χρόνια σε δημοτικά σχολεία της χώρας. Πριν από αυτό εργαζόμουν σε φροντιστήρια. Είμαι και εγώ ένας από τους άτυχους με καταγωγή και μόνιμη κατοικία στη Βόρεια Ελλάδα και όπως γνωρίζεις τα κενά εκεί είναι δυσεύρετα. Έχω εργαστεί αρκετά χρόνια σε νησιά όπως η Ρόδος, η Κως, η Πάτμος και στα Χανιά της Κρήτης.
- Πως ήταν οι συνθήκες στα νησιά;
- Όπως όλα στη ζωή, έτσι και αυτό ήταν μια εμπειρία για μένα. Είναι αρκετά ερημικά και το χειμώνα σχεδόν δεν βλέπεις άνθρωπο ειδικά στην Πάτμο. Δεν ήταν τόσο άσχημα, όσο το φανταζόμουν βέβαια. Το μεγαλύτερο πρόβλημα

που αντιμετώπισα ήταν ότι ήμουν πραγματικά πολύ μακριά από την οικογένειά μου. Πολλοί συγγενείς με ρώτησαν γιατί δηλώνω τόσο μακριά και γιατί δεν με παίρνουν στις Σέρρες. Δυστυχώς οι άνθρωποι δεν ξέρουν, οπότε τους αντιμετώπιζα με χιούμορ. Αν δεν δήλωνα νησιά πιθανότατα να μη ξεκινούσα να εργάζομαι. Είναι θέμα αρχικά βιοποριστικό, μιας και καλώς ή κακώς ο μισθός των εκπαιδευτικών είναι πολύ μεγαλύτερος από άλλες δουλειές του ιδιωτικού τομέα, οπότε έπρεπε κάπως να ξεκινήσω. Έπειτα είναι κάτι που με γεμίζει. Βέβαια κάτι κερδίζεις κάτι χάνεις.

- Δηλαδή;
- Είναι αστείο και ταυτόχρονα θλιβερό όταν το σκέφτομαι. Εγώ βοηθούσα καθημερινά ως εκπαιδευτικός στη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων των μαθητών μου... αλλά την κόρη μου την έβλεπα 15 μέρες Χριστούγεννα και Πάσχα και δύο μήνες το καλοκαίρι.
- Δεν γινόταν να σε ακολουθήσουν να φανταστώ;
- Δεν ήταν αυτό ακριβώς το πρόβλημα. Η γυναίκα μου εργάζεται σε μια εταιρία στις Σέρρες αλλά δυστυχώς στα νησιά που ήμουν δεν υπήρχε αντίστοιχη εταιρία για να εργαστεί. Στις μέρες μας δεν ζει οικογένεια με ένα μισθό, οπότε δεν ρισκάρουμε να μείνει χωρίς δουλειά. Επιπλέον, τα νησιά δεν έχουν και τις καλύτερες υγειονομικές συνθήκες για να μεγαλώνεις ένα παιδί και το αφήσαμε.
- Πως το διαχειρίστηκες;
- Νομίζω πως είναι το δυσκολότερο ίσως πράγμα που έχω κάνει στη ζωή μου. Είναι πολύ σκληρό και οριακά μίσησα τη δουλειά μου. Είναι μια μάχη απέναντι στο πρέπει και το θέλω. Στην αρχή σκεφτόμουν να παραιτηθώ αλλά το άγχος των οικονομικών δυσκολιών που θα αντιμετώπιζε η οικογένειά μου με έκανε να μείνω.
- Ακούγεται όντως μια δύσκολη απόφαση. Εκτός από το γεγονός ότι χωρίστηκε η οικογένειά σου, ποια άλλα χαρακτηριστικά στις συνθήκες ζωής ενός αναπληρωτή θεωρείς ότι σε δυσκολεύουν;
- Όλα είναι πολύ δύσκολα. Όταν έχεις οικογένεια, πρέπει να μεριμνήσεις για εκείνη και την αποκατάσταση της, οπότε δεν ήμουν επιλεκτικός σχεδόν σε καμία δήλωση περιοχών μου, με αποτέλεσμα να συμβούν όσα συνέβησαν και να χωριστώ από την οικογένειά μου. Ωστόσο, είναι κάτι που θα το επέλεγα ξανά προκειμένου η οικογένειά μου να έχει καλές συνθήκες διαβίωσης. Εεεε...Το μόνιμο άγχος που υπάρχει σε σχέση με το εάν και πότε και που θα σε πάρουν είναι κάτι που για εμένα είναι τρομερό μειονέκτημα στη δουλειά μου...και πολλές φορές έχω σκεφτεί πως αν έκανα μια άλλη δουλειά στον ιδιωτικό τομέα μπορεί και να είχα μια άλλη σταθερότητα. Επιπλέον, όχι απαραίτητα σε μένα, αλλά γενικά, σου δημιουργεί προβλήματα στην κοινωνικοποίησή σου, καθώς δένεσαι με ένα μέρος, κάποιους συναδέλφους και στη συνέχεια πρέπει να τους αποχωριστείς και είναι πάρα πολύ δύσκολο

να ξανάσυνεργαστείς μαζί τους ή να είσαι ξανά στο ίδιο σχολείο. Για μένα ένα από τα πιο δύσκολα πράγματα που καλείται να αντιμετωπίσει ένας εκπαιδευτικός είναι η ανεργία του καλοκαιριού και σίγουρα ακόμα ένα άγχος για το ότι συνεχώς πρέπει να αποταμιεύει προκειμένου να ανταπεξέλθει το καλοκαίρι.

- Ναι, συμφωνώ απόλυτα μαζί σου. Είναι πραγματικά παράγοντες που προβληματίζουν όλους τους αναπληρωτές όσα ανέφερες. Θεωρείς ότι τόσες δυσκολίες που συντροφεύουν την τις συνθήκες εργασίας του Αναπληρωτή, επηρεάζουν την ποιότητα εργασίας που προσφέρουν στο άτομο;
- Πιστεύω πως ναι. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι που είναι δύσκολο από τη φύση του, σε συνδυασμό με όλες αυτές τις δυσκολίες και τη μετέωρη κατάσταση που συντροφεύουν τους αναπληρωτές. Γίνεται μια δουλειά που λίγοι μπορούν να ανταπεξέλθουν εν τέλει. Καλώς ή κακώς όταν έχεις τόσα πολλά στο κεφάλι σου...πώς θα βγει ο μήνας...πού θα σε πάρουν του χρόνου...πότε θα ξαναδείς το παιδί σου; Και δεν έχεις ένα σταθερό περιβάλλον γύρω σου δεν μπορείς να συγκεντρωθείς και να παράγεις ποιοτικό εκπαιδευτικό έργο...Κι εγώ ο ίδιος που αγαπώ πολύ το επάγγελμά μου και την επικοινωνία με τα παιδιά... Πολλές φορές έχω σκεφτεί να τα παρατήσω όλα, γιατί δεν με καλύπτει αυτή η αβεβαιότητα στην ηλικία που είμαι. Δεν ξέρω αν υπάρχουν και πιθανότητες μονιμοποίησης άμεσα τουλάχιστον για τη δικιά μου φουρνιά εκπαιδευτικών. Ήδη ξεκίνησαν κάποιοι διορισμοί και αυτό είναι πολύ ευχάριστο. Ωστόσο, είναι πολύ κουραστικό το να είσαι μια βαλίτσα που πηγαινοέρχεται από δω και από κει. Στην ουσία νιώθεις ότι το κάνεις χωρίς λόγο.
- Ανέφερες ανάμεσα στα άλλα, που το θεωρώ πολύ ενδιαφέρουσες τοποθετήσεις, ότι έχεις κουραστεί; Πιστεύεις ότι η εξουθένωση είτε είναι ψυχική είτε σωματική, συνδέεται κάπως με τις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή;
- Μα φυσικά είναι κιάλας αυτό που χαλάει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Πάρα πολλοί γνωστοί μου φύγαν στο εξωτερικό επειδή δεν άντεχαν να δουλεύουν ως αναπληρωτές. Και είναι πιστεύω κάπως οξύμωρο, καθώς αναπληρώνουν τους εαυτούς μας, εφόσον βρίσκονται τα κενά, δεν υπάρχει λόγος να μας φέρνουν ούτε μέσα στη χρονιά ούτε να μας απολύουν το καλοκαίρι. Αυτή είναι η άποψή μου. Αλλά προφανώς και σε εξουθενώνει το γεγονός ότι έχεις να σκεφτείς τόσα πολλά πράγματα που σχετίζονται με τη δουλειά σου. Αναλώνεσαι όλη τη μέρα σε αυτό. Το άγχος σε καταβάλλει...Δεν έχεις διάθεση. Είναι πολλοί παράγοντες. Πολλοί οι αρνητικοί παράγοντες που σχετίζονται με τους αναπληρωτές και επηρεάζουν την υγεία μας. Στα νησιά παρατήρησα το εξής, ότι πολλοί αναπληρωτές στράφηκαν σε έναν ειδικό ψυχολόγο ώστε να μπορούν να κάνουν μια συζήτηση, καθώς δεν άντεξαν τη μοναξιά. Εγώ πιστεύω ακόμα αντέχω. Ωστόσο, το άγχος είναι κάτι που με

καταβάλλει κατά διαστήματα. Κυρίως πριν από κάθε φάση, γιατί ξέρω ότι θα αποχωριστώ την οικογένειά μου.

- Μάλιστα. Το άγχος νομίζω είναι κοινός παρονομαστής όλων των εκπαιδευτικών. Δυστυχώς στις μέρες μας. Ήδη έχει γίνει ένα πολύ απαιτητικό επάγγελμα, μιας και έχουνε μπει τα εργαστήρια δεξιοτήτων, γραφειοκρατικές δουλειές. Και λοιπά. Πόσο μάλλον όταν παλεύεις με την αβεβαιότητα.
- Ναι έτσι ακριβώς είναι όπως τα λες.
- Πριν σε αποδεσμεύσω υπάρχει κάτι που θα ήθελες να συμπληρώσεις και δεν σου δόθηκε ευκαιρία να αναφέρεις μέχρι τώρα.
- Όχι, όχι. Η συζήτησή μας με κάλυψε πλήρως.
- Χαίρομαι που το ακούω...σε ευχαριστώ για μια ακόμα φορά. Πραγματικά η βοήθειά σου είναι πολύτιμη.
- Χαρά μου που βοήθησα. Καλή συνέχεια.
- Καλή συνέχεια.

Συνέντευξη

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Θέλω να σε ευχαριστήσω θερμά που μέσα στο καλοκαίρι Βρήκες λίγο χρόνο να...να με βοηθήσει στη διπλωματική μου. Το εκτιμώ απίστευτα.
- Κανένα πρόβλημα. Στέλνω αγωνιστικούς χαιρετισμούς μιας και εγώ τον Ιούνιο παρέδωσα τη δική μου διπλωματική.
- Και πάλι σε ευχαριστώ όπως και να 'χει. Πριν ξεκινήσουμε ήθελα να σε ρωτήσω αν έχεις κάποια αντίρρηση να ηχογραφηθεί η συνομιλία μας προκειμένου να αξιοποιηθεί στην έρευνά μου.
- Όχι, δεν έχω καμία αντίρρηση.
- Πάρα πολύ ωραία, ας ξεκινήσουμε τότε. Είσαι αναπληρωτής, σωστά;
- Ναι, είμαι αναπληρωτής δάσκαλος και εργάζομαι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση τα τελευταία τέσσερα χρόνια.
- Πάρα πολύ ωραία. Πώς θα περιέγραφες την εμπειρία σου μέχρι τώρα; Ως αναπληρωτής εκπαιδευτικός;
- Να σου πω. Πρόκειται για μια εμπειρία ζωής. Έτσι, τουλάχιστον θα το χαρακτήριζα εγώ. Τα 3 πρώτα χρόνια που προσλήφθηκα Με κάλεσαν στη μέση της χρονιά γύρω στα τέλη του χειμώνα. Αυτές τις 3 χρονιές δούλεψε ως

παράλληλη στήριξη. Εννοείται σε 3 διαφορετικές περιοχές και όλες μακριά από το σπίτι μου. Την πρώτη φορά δούλεψα στο Πόρτο χέλι στην Αργολίδα, τη δεύτερη στην Εύβοια και την Τρίτη στην Ανατολική Αττική. Να σημειωθεί πως η μόνιμη κατοικία μου είναι στην Καβάλα. Οπότε αντιλαμβάνεσαι ότι χρειάστηκε να μετακομίσω έστω και για λίγους μήνες, 'ώστε να μπορέσω να εργαστώ. Νομίζω, αν και η μετακόμιση ήταν κάτι που με άγχωσε, αλλά η χαρά μου που δούλευα κάλυπτε αυτή μου την ταλαιπωρία. Τις επόμενες 2 χρονιές δούλευα από την αρχή της χρονιάς. Τις 2 αυτές χρονιές δεν ξέρω πώς συνέβη και τις 2 πόσο άτυχος μπορεί να ήμουνα. Ωστόσο, βλ. Βρέθηκα σε πολύ άσχημη σχολική μονάδα. Και ενώ όντας άσχημη εννοώ βρέθηκα με συναδέλφους οι οποίοι με υποτιμούσαν απίστευτα πάρα πολύ.

- Θέλεις να μου πεις περισσότερες λεπτομέρειες για το συγκεκριμένο θέμα;
- Ναι, φυσικά εννοείται. Τις τελευταίες 2 χρονιές είχα δική μου τάξη. Το βασικό πρόβλημα ξεκίνησε όταν αρνήθηκα να πάρω την πρώτη δημοτικού την προπέρσινη χρονιά επειδή θέλει πάρα πολλή προετοιμασία και δεν πιστεύω ότι είμαι αρκετά έμπειρος για κάτι τέτοιο. Που αν με ρωτάς τώρα καλύτερα να την έπαιρνα, γιατί αυτό που ακολούθησε ήταν αρκετά σκληρό και με έκανε να μην απολαύσω καθόλου τη χρονιά μου ούτε την πρώτη μου τάξη. Αρχικά δεν υπάρχει ΦΕΚ που να λέει ότι ο αναπληρωτής εκπαιδευτικός υποχρεούται να πάρει ό τι μείνει. Είμαστε όλοι ισάξιοι εκπαιδευτικοί...Και αυτό έθεσα και ως επιχείρημα, όταν με πάρα πολύ άσχημο τρόπο στην ουσία μου είχαν κανονίσει πριν πάω στο σχολείο ποια τάξη θα έπαιρνα χωρίς να συζητήσουν μαζί μου, χωρίς να μου δώσουν το δικαίωμα να επιλέξω. Συγκεκριμένα, αρκετοί από τους συναδέλφους είπαν πολύ χαρακτηριστικά ότι «είσαι αναπληρωτής, δεν είσαι καν μόνιμος, άρα δεν μπορείς να επιλέξεις». Ε και στη συνέχεια, όπως μπορείς να καταλάβεις, με αντιμετώπιζαν ως κάτι υποδεέστερο από παιδαγωγικής άποψης. Είχα τις χειρότερες εφημερίες Και όλο το κλίμα που. Που επικρατούσε στο σχολείο ήταν αρνητικό προς το πρόσωπό μου. Πιστεύω ότι εξαιτίας της άρνησής μου να πάρω τη συγκεκριμένη τάξη, πήγε όλα τόσο λάθος με τους συναδέλφους. Την επόμενη χρονιά όμως αυτή που μας πέρασε. Πήγα σε ένα σχολείο, το οποίο ήταν επίσης εχθρικό απέναντι στους αναπληρωτές. Αυτή τη φορά δεν ήταν μόνο προς το πρόσωπό μου. Ήταν γενικά προς όλους τους αναπληρωτές, είτε ήταν η ειδικότητα, είτε ήταν άλλος δάσκαλος παράλληλης στήριξης, είτε ήταν δάσκαλος τάξης. Υπήρχε αυτή η υποτίμηση η οποία ξεκάθαρα μου γέννησε πολύ αρνητικά συναισθήματα και δεν μου επέτρεπε να κάνω με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο μπορούσα τη δουλειά μου γιατί με απασχολούσε πάντα ότι πάω σε ένα τοξικό περιβάλλον.
- Πάρα πολύ δυσάρεστο αυτό που αναφέρεις. Πως το διαχειρίστηκες εσύ όλο αυτό που συνέβαινε;

- Προσπάθησα με διάλογο. Και στη συνέχεια δεν μπορούσα να κάνω κάτι άλλο, αφού δεν λειτούργησε αυτό δεν είχα άλλο κουράγιο να προσπαθήσω και απλά περίμενα να τελειώσει η χρονιά. Είναι πάρα πολύ κουραστικό να πηγαίνεις σε μια εργασία, σε ένα περιβάλλον εργασίας στο οποίο δεν περνάς καλά. Ξυπνούσα με άρνηση να πάω στη δουλειά μου. Είχα συνεχώς πονοκεφάλους και δεν είχα καθόλου όρεξη.
- Μάλιστα. Καταλαβαίνω. Πέρα από αυτές τις δυο χρονιές που ατύχησες στο σύλλογο διδασκόντων τι είναι αυτό που σε προβληματίζει στις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή;
- Χμ...Νομίζω περισσότερο απ' όλα με ενοχλεί η αβεβαιότητα που νιώθω. Δεν ξέρω πότε θα με πάρουν, ούτε που, ούτε καν ως τι; Θα έχω τάξη, θα είμαι παράλληλη; Όλα είναι τυχαία και όσο μεγαλώνεις δεν μπορείς να αντέξεις όλο αυτό το εφήμερο και την διαρκή αλλαγή κατοικίας αλλά και ζωής. Τώρα δεν έχω οικογένεια ακόμα αλλά αν θελήσω να κάνω δεν θέλω να είμαι μακριά τους αλλά ούτε και να τους σέρνω μαζί μου δεξιά και αριστερά. Επίσης, οικονομικά είναι μια ασταθής εργασία...μπαίνουμε ταμείο και ξαφνικά είμαστε άνεργοι σίγουρα για δυο αλλά ίσως και για περισσότερους μήνες....ξέρω πολλούς μέσα σε αυτούς και εμένα που κάνουν άλλη δουλειά το καλοκαίρι για τα βγάλουν πέρα. Ζεις μέσα στο άγχος, ενώ μπορούσαμε απλά εφόσον τα κενά υπάρχουν να είμασταν όλοι εμείς μόνιμοι...και τότε να αξίζει να πάρεις μαζί σου την οικογένειά σου.
- Το άγχος που όπως ανέφερες ότι συνεπάγεται με την εργασιακή σχέση ενός αναπληρωτή, πιστεύεις ότι επηρεάζει την ποιότητα της εργασίας σου;
- Σίγουρα. Και μαζί με όλα αυτά που μου συνέβησαν στα δυο τελευταία σχολεία που πήγα, θεωρώ έως ανύπαρκτη την ποιότητα της εργασίας μου. Ναι, είναι καλύτερη μισθολογικά από κάποια άλλα επαγγέλματα, ωστόσο όλοι αυτοί οι αστάθμητοι παράγοντες που δεν μπορούν να σταθμιστούν εξαιτίας της σχέσης εργασίας του αναπληρωτή ρίχνουν την εργασιακή ποιότητα ενός σπουδαίου κατά τ' άλλα επαγγέλματος. Σε εξαντλεί και σε αναλώνει η ενασχόληση με τα εργασιακά προβλήματα και δεν μπορείς να επικεντρωθείς στη διδασκαλία με τον τρόπο που θες. Τουλάχιστον στη δική μου περίπτωση αυτό συμβαίνει.
- Με βάση την τελευταία σου αναφορά αντιλαμβάνομαι πως σχετίζεις τις συνθήκες εργασίας ενός αναπληρωτή, με ότι αυτό συνεπάγεται, με την εξουθένωση. Με πιο τρόπο βιώνεις αυτή την εξουθένωση;
- Νομίζω πως δεν είναι απλή κούραση, όπως όταν ας πούμε κουβαλάς ξύλα... Δεν είναι σωματική...είναι ψυχική κατά βάση. Αγχωνόμαστε για τα πάντα σχεδόν ως αναπληρωτές και όσοι δεν είναι προσαρμοστικοί νομίζω περνάνε άσχημα τις σχολικές τους χρονιές...κάτι που κατά τη γνώμη μου δεν αξίζει.

- Μάλιστα. Πολύ ενδιαφέρουσα τοποθέτηση. Η αλήθεια είναι πως οι αναπληρωτές οφείλουν δυστυχώς ή ευτυχώς με τις ισχύουσες καταστάσεις να προσαρμόζονται όσο το δυνατόν ευκολότερα και γρηγορότερα.
- Ναι.
- Λοιπόν για να σε αποδεσμεύσω σιγά σιγά και να μη σε κουράζω άλλο, υπάρχει κάτι που εσύ θες να συμπληρώσεις σε σχέση με όσα συζητήσαμε;
- Όχι, με κάλυψες πλήρως. Είναι πολύ σημαντικό να ασχολούνται έρευνες με τα ζητήματα των αναπληρωτών αν και ελπίζω να εκλείψει όσο το δυνατόν γρηγορότερα.
- Ναι, μακάρι. Ευχαριστώ πολύ για τη βοήθεια σου και σου εύχομαι καλό υπόλοιπο καλοκαιριού.
- Να 'σαι καλά. Καλή συνέχεια!
- Καλή συνέχεια και σε εσένα.

Συνέντευξη 9^η

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Θέλω να σε ευχαριστήσω που μέσα στο καλοκαίρι με παραχωρήσεις το χρόνο σου και συμμετέχει στην έρευνα μου είναι πολύ σημαντική η βοήθειά σου.
- Κανένα πρόβλημα. Αντιλαμβάνομαι και εγώ, όπως και οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί που έχουμε κάνει μεταπτυχιακό και δεν είμαστε λίγοι, ότι είναι κάτι αρκετά χρονοβόρο, οπότε όπου μπορούμε να βοηθήσουμε τους συναδέλφους το κάνουμε.
- Ναι, η αλήθεια είναι πως το μεταπτυχιακό είναι μια διαδικασία που χρειάζεται αρκετό χρόνο. Αλλά και πάλι σε ευχαριστώ. Πριν ξεκινήσουμε έχεις κάποια αντίρρηση να ηχογραφηθεί η συζήτησή μας;
- Όχι, καμία απολύτως αντίρρηση.
- Λοιπόν, ας ξεκινήσουμε. Είσαι αναπληρωτής, σωστά;
- Ναι, είμαι αναπληρωτής ΠΕ 70 δάσκαλος. Και τα τελευταία χρόνια εργάζομαι στο κομμάτι της παράλληλης στήριξης.
- Μάλιστα, πως σου φαίνεται η ζωή του αναπληρωτή;
- Σε αυτή τη φάση και έχοντας δουλέψει ήδη αρκετά χρόνια ως αναπληρωτής. Να σου πω την αλήθεια μου φαίνεται κουραστικό. Είναι κακός λες και έχει κολλήσει η βελόνα και δεν μπορείς να πας παρακάτω. Δεν βλέπω φως στο τούνελ. Γίνανε κάποιοι διορισμοί αλλά τα κενά που δόθηκαν ήταν πάρα πολύ μακριά και έχοντας δουλέψει αρκετά χρόνια στο αναπληρωτής και

καταφέρνεις να φτάσεις επιτέλους στον τόπο σου, δύσκολα το αφήνεις για να πας και να ξεκινήσεις από την αρχή, έστω και ως μόνιμος σε ένα νησί πολύ πολύ μακρινό.

- Ναι, η αλήθεια είναι ότι γνωρίζω πολλούς που σκέφτονται με αυτό τον τρόπο. Η μέχρι τώρα εμπειρία σου ως αναπληρωτής τι περιελάμβανε; Πώς ήταν η ζωή σου, σε ποιες περιοχές έχεις πάει;
- Αααα... όπως πάρα πολύ έτσι και εγώ έχω γυρίσει μεγάλο κομμάτι της Ελλάδας, μιας και δουλεύω...εεε..νομίζω φέτος είναι η έκτη χρονιά αν δεν κατά λάθος. Αρχικά να αναφέρω πως είμαι από τα Γιάννενα. Η Ήπειρος, όπως και η Θεσσαλία και κάποιες άλλες περιοχές, δεν βγάζουν καθόλου κενά, οπότε για να δουλέψω πρώτη φορά και κάπως να μπω σε αυτό το τον κύκλο του αναπληρωτή, έπρεπε να δηλώσω μακρινές περιοχές. Η πρώτη μου τοποθέτηση ήταν στην Κρήτη. Ήμουν πάρα πολύ χαρούμενος που επιτέλους με είχαν πάρει έστω και στην Κρήτη. Σαφώς με βρήκε σε μια φάση που δεν είχε υποχρεώσεις, οπότε εννοείται δέχτηκα τη θέση. Γρήγορα όμως ανακάλυψε ότι δεν ήταν όλα τόσο εύκολα δυσκολεύτηκα πάρα πολύ να βρω σπίτι, όπως και σε άλλες περιοχές που πήγα μετέπειτα. Τα σπίτια ήτανε πανάκριβα και πάρα πολύ ήθελα να φεύγω από το σπίτι τον Μάιο, καθώς ξεκινούσε η σεζόν για αυτούς. Ωστόσο, το σχολείο, όπως ξέρεις, τελειώνει Ιούνιο. Οπότε το να βρω σπίτι και να βρω ένα οικονομικό σπίτι στο οποίο να μπορώ να ζω και να βγαίνω οικονομικά ήταν από τα μεγαλύτερα προβλήματα που συνάντησα σε όλη μου την πορεία ως αναπληρωτής. Επιπλέον στην Κρήτη με πήραν σε ένα σχολείο σε ένα ορεινό χωριό του νομού Χανίων. Έπρεπε να πηγαινοέρχομαι καθημερινά δυόμιση, 3 ώρες ταξίδι. Αλλά το χωριό δεν ήτανε ευνοϊκό στο να μείνει κάποιος, οπότε αναγκαστικά έπρεπε να μένω στην πόλη. Πολλά τα έξοδα αλλά το είδα ως εμπειρία. Πέρασα ωστόσο πολύ όμορφες στιγμές εκεί, παρά τις οικονομικές δυσκολίες. Γενικά η πρώτη και η δεύτερη χρονιά μου ως αναπληρωτής ήταν ευχάριστη μέσα σε όλα τα προβλήματα. Από τη επόμενες χρονιές βέβαια τα προβλήματα δυσκόλεψαν. Καθώς ήμουν σε μια σοβαρή σχέση, θέλαμε να κάνουμε οικογένεια και δεν γινόταν αυτό εάν έφευγα πάρα πολύ μακριά. Δήλωσα μια χρονιά μόνο την Ήπειρο, με αποτέλεσμα να με πάρουνε περίπου τον Μάρτιο και να χάσω πάρα πολλά μόρια. Έτσι αποφασίσαμε τις επόμενες χρονιές να με ακολουθήσει, καθώς θεωρήσαμε ότι η δουλειά του αναπληρωτή είναι πιο κερδοφόρα από μία στον ιδιωτικό τομέα. Βεβαίως σχετικό ήταν αυτό. Αλλά τότε αυτό θεωρήσαμε πως ήτανε το σωστό.
- Καταλαβαίνω, σίγουρα είναι δύσκολο το να πρέπει να αποφασίσεις για τέτοια ζητήματα. Πέρα από αυτά τα προβλήματα που ανέφερες, έχει συναντήσει ποτέ κάποιο πρόβλημα, ίσως στο σχολικό περιβάλλον ή υπάρχει κάποια άλλη δυσκολία που συνδέεται με την εργασιακή σχέση του αναπληρωτή και σε προβληματίζει.

- Γενικά έχω δουλέψει σε πολύ καλές σχολικές μονάδες στις οποίες δεν αντιμετώπισα κανένα πρόβλημα. Επειδή ήμουν αναπληρωτής, ίσως να με βλέπανε ως η εύκολη λύση στο να καλύψω κάποιο κενό, ώστε να μην μπει ο μόνιμος αναπληρωτής, αλλά και πάλι. Ίσως λόγω σεβασμού και επειδή ήμουν σαφώς μικρότερος από τους μόνιμους το έκανα χωρίς να φέρω κάποια αντίρρηση ή χωρίς ποτέ να το σχολιάσω. Ωστόσο, υπήρχε αυτό...ότι ένας άτυπος κανόνας, ότι οι αναπληρωτές πρέπει να κάνουν τις αναπληρώσεις ή τα θελήματα...και όλα αυτά για να μην θορυβηθούν οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί της μονάδας. Τώρα τι να σου πω; Δεν είναι και κάτι που δεν σε προβληματίζει, όταν είσαι αναπληρωτής. Το γεγονός ότι είσαι με την αβεβαιότητα για το εάν θα σε πάρουν, πότε θα σε πάρουν, μέχρι πότε θα έχεις δουλειά, μέχρι πότε θα μπορείς να μετακινείσαι από μέρος σε μέρος προκειμένου να δουλεύεις; Είναι πράγματα που σε απασχολούν και όσο μεγαλώνεις είναι και πράγματα που σε προβληματίζουν και σε βάζουν σε σκέψεις για τη δουλειά σου για το αν αξίζει. Εγώ προσωπικά λατρεύω το επάγγελμά μου, δουλεύω και με παιδιά με ειδικές ανάγκες και...και...χαίρομαι πηγαίνοντας στη δουλειά. Δεν χαίρομαι όμως όταν πρέπει να αφήσω το μωρό και τη γυναίκα μου και να πάω σε άλλο νομό και να χρειάζεται να μετακινηθώ πάρα πολλές ώρες, που εκτός ότι κοστίζει είναι και ψυχοφθόρο. Δεν ξεκουράζεσαι, Είναι πολλοί οι παράγοντες που σε φθείρουν. Όταν είσαι αναπληρωτής. Νομίζω το άγχος που έχω νιώσει ως αναπληρωτής ή ειδικά μετά την απόκτηση του μωρού μας δεν το έχω ζήσει με κανένα άλλο γεγονός στη ζωή μου. Να περιμένεις πάνω από τον υπολογιστή. Για να δεις την πρόσληψή σου και το αν έχεις προσληφθεί και στη συνέχεια το που. Όταν δεν είσαι μόνος σου είναι δύσκολο να μετακινηθείς...Πόσο μάλλον με ένα μωρό...
- Εννοείται πως είναι δύσκολο. Όταν είσαι ένας άνθρωπος και πάλι η μετακίνηση είναι κάτι που σε προβληματίζει, όχι όταν έχεις και ένα μωρό που φαντάζομαι χρειάζεσαι και μια το φαρμακευτική περίθαλψη για να νιώθεις ασφάλεια.
- Ναι ναι, ακριβώς έτσι είναι.
- Πριν ανέφερες πως. Είναι ψυχοφθόρα δουλειά. Και κυρίως λόγω των συνθηκών που διέπουν τη σχέση εργασίας ενός αναπληρωτή. Εσύ έχεις νιώσει ποτέ ψυχική ή σωματική εξουθένωση από τη δουλειά σου ως αναπληρωτής; Όχι τόσο από το εκπαιδευτικό κομμάτι, όσο από τις συνθήκες εργασίας.
- Πως! Έχω νιώσει ψυχική εξουθένωση. Και σωματική γιατί όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα το άγχος, η αβεβαιότητα, η στεναχώρια, η μοναξιά που νιώθεις μακριά από τα αγαπημένα σου πρόσωπα είναι πράγματα που σε κουράζουν, που περνάνε και στο σώμα σου εκτός από την ψυχή σου και τα συναισθήματά σου. Η κατάσταση θα έπρεπε να είναι εντελώς διαφορετική και να υπάρχει μια σταθερότητα. Κάθε εργαζόμενος νομίζω αξίζει να έχει μια

σταθερή εργασία και όταν ξέρεις ότι σε χρειάζονται, ότι στην ουσία υπάρχει η ανάγκη για εκπαιδευτικούς είναι κρίμα αυτός ο εκπαιδευτικός να μη ξέρει πού θα δουλεύει την επόμενη χρονιά και να το μαθαίνει τόσο τελευταία στιγμή που να πρέπει να κοιμάται με μια βαλίτσα δίπλα από το κρεβάτι του. Αυτά είναι αληθινά γεγονότα, δεν είναι υπερβολές. Πριν από κάθε φάση εννοείται ότι έχεις έτοιμη μια βαλίτσα προκειμένου μόλις δεις το όνομά σου, εάν το δεις, να εξαφανιστείς, γιατί μπορεί να σε έχουν πάρει σε ένα μέρος που χρειάζεται και 20 ώρες να φτάσεις, το ταξίδι. Οπότε εννοείται ότι σε καταβάλλει ψυχικά και όλο αυτό. Μετά βέβαια περνάει στο σώμα σου, πονοκέφαλοι, στομαχόπονοι. Όλα αυτά προέρχονται από το άγχος.

- Ναι, νομίζω πως το άγχος είναι η κοινή συνιστώσα στις συζητήσεις με τους εκπαιδευτικούς και εγώ η ίδια. Το έχω νιώσει πάρα πολλές φορές ως αναπληρώτρια. Σε κάθε περίπτωση, πιστεύεις ότι όλες αυτές οι δυσκολίες και ίσως η εξουθένωση που μπορεί να νιώσει ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός από την εργασιακή του σχέση, επηρεάζει την ποιότητα της εργασίας;
- Νομίζω πως η ερώτηση διαφέρει για τον καθένα και κυρίως γιατί διαφέρουν και οι δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει. Ή πώς θα βιώσει την εμπειρία του ως αναπληρωτής; Όπως σου είπε και πριν στην αρχή το έβλεπα ως εμπειρία ζωής, γιατί έκανα πραγματικότητα το όνειρό μου να δουλέψω ως εκπαιδευτικός με κάθε κόστος. Δεν σκεφτόμουν τότε ότι υπάρχουν όλες αυτές οι δυσκολίες που μακροπρόθεσμα σε καταβάλλουν. Τώρα πλέον μεγαλώνοντας και έχοντας δουλέψει αρκετά χρόνια σε αυτό το σύστημα πιστεύω ότι θα μπορούσε τα πράγματα να είναι πολύ καλύτερα. Και κάπως νιώθω μια ματαίωση. Ότι δεν προχωράει το πράγμα προς το καλύτερο ή και αν προχωράει είναι με τόσο αργούς ρυθμούς που δεν ξέρω αν θα προλάβω τις θετικές εξελίξεις αν αυτές έρθουν. Κάνουμε μια υπέροχη δουλειά που αν κάποιος το αγαπάει μπορεί να είναι υπέροχος αυτό που κάνει και να μη νιώθει ότι δουλεύει. Ωστόσο, δεν είναι έτσι για τους αναπληρωτές. Και είναι πάρα πολύ κρίμα αυτό, γιατί είναι κάποιες χιλιάδες άνθρωποι που ζούνε αυτή την εργασιακή αβεβαιότητα. Η δική μου προσωπική άποψη είναι ότι ένας μόνιμος εκπαιδευτικός, ακόμα και αν είναι διορισμένος κάπου μακριά έχει μια σταθερότητα, ξέρει ότι θα είναι εκεί και του χρόνου, ξέρει ότι θα έχει ένα σπίτι εκεί, αλλά θα είναι εκεί. Ξέρει ότι θα πληρώνεται το καλοκαίρι και μπορεί απρόσκοπτα να κάνει τη δουλειά του ως εκπαιδευτικός. Τώρα, όταν είσαι αναπληρωτής και έχεις να σκεφτείς εκτός από το εκπαιδευτικό κομμάτι, ένα σωρό μικρές λεπτομέρειες που δυσκολεύουν τη ζωή σου και σου δημιουργούν άγχος, δεν νομίζω ότι έχει την ίδια ποιότητα. Το ίδιο ακριβώς επάγγελμα, λόγω της σχέσης εργασίας, ότι ο ένας είναι μόνιμος και ο άλλος είναι αναπληρωτής. Και αυτό είναι κάτι πάρα πολύ άδικο, γιατί στην ουσία κάνουμε την ίδια ακριβώς δουλειά. Απλά εκείνος ξέρει που θα είναι του χρόνου, ενώ εγώ δεν έχω την παραμικρή ιδέα, οπότε σε κάθε περίπτωση, η ποιότητα εργασίας ενός αναπληρωτή πέφτει

εξαιτίας των δυσκολιών και σίγουρα ανάλογα σε τι φάση σε βρίσκει κάθε φορά. Αν έχεις παιδί, αν έχεις οικογένεια, αν δεν έχεις τίποτα, αν έχεις πολλές υποχρεώσεις, αν δεν έχεις την οικονομική δυνατότητα να πας πολύ μακριά ή σε περιοχές όπου έχουν αυξημένα ενοίκια. Σίγουρα σε επηρεάζει. Σίγουρα δεν νιώθεις την πληρότητα που νιώθει κάποιος μόνιμος. Και δεν το λέω κακοπροαίρετα το ότι κάποιος είναι μόνιμος. Το λέω από την άποψη ότι βιώνουν μια σταθερότητα την οποία δεν βιώνει σε καμία περίπτωση ένας αναπληρωτής. Ακόμα και ο πρώτος του πίνακα δεν γνωρίζει, αν σίγουρα θα τον πάρουνε στο νομό του, αν ο νόμος του θα βγάλει κενό εκείνη τη χρονιά. Πόσο μάλλον για εμάς που είμαστε και αρκετά πιο πίσω μέσα στον πίνακα και δεν γνωρίζουμε αν και πότε θα μας καλέσουν. Θεωρώ ότι το να είσαι αναπληρωτής, έτσι όπως έχουν τα πράγματα και έτσι όπως είναι η εργασιακή του ζωή. Δεν μπορεί να είναι μια διαδικασία που την κάνεις για χρόνια. Ναι, στην αρχή, όταν μόλις βγαίνεις από τη σχολή μπορείς να πας αναπληρωτής, γιατί κατά πάσα πιθανότητα δεν έχεις άλλες υποχρεώσεις. Αλλά όπως και να το κάνουμε όσο μεγαλώνεις, θέλεις μια σταθερότητα θέλεις μια διαβεβαίωση ότι θα δουλεύεις και του χρόνου, ότι όλος αυτός ο κόπος δεν πάει στράφι και ότι μπορείς να προσφέρεις κάτι σταθερό στην οικογένειά σου. Εγώ έτσι το βλέπω.

- Μάλιστα. Πάρα πολύ ωραία η τοποθέτηση σου νομίζω. Πως αρκετοί βλέπουν και βιώνουν ακριβώς έτσι την εμπειρία τους ως αναπληρωτές. Ελπίζω στο άμεσο μέλλον να είναι μόνο ένας όρος που ανήκει στο παρελθόν αναπληρωτής και όλοι να μονιμοποιηθούμε.
- Μακάρι.
- Πριν σε αποδεσμεύσω. Θέλεις να προσθέσεις κάτι που δεν σου δόθηκε; Η ευκαιρία μέχρι τώρα να αναφερθείς;
- Όχι νομίζω πως η συζήτησή μας με κάλυψε. Ελπίζω να μην κούρασα. Ένιωσα ότι μιλάω ακατάπαυστα και ότι συνεχώς παραπονιέμαι αλλά δυστυχώς έτσι είναι. Είμαστε σε καλύτερη μοίρα από αυτούς που δεν έχουν πάει ποτέ σε σχολείο. Ωστόσο, έχουμε κάνει πάρα πολλές θυσίες και είναι κρίμα να μας μεταχειρίζονται με αυτές τις εργασιακές συνθήκες. Είναι εργασία 2 ταχυτήτων. Δυστυχώς.
- Σε αυτό το σημείο θέλω να σε ευχαριστήσω για μια ακόμα φορά. Καταλαβαίνω πως το καλοκαίρι η ξεκούραση είναι αυτό που χρειαζόμαστε και το γεγονός ότι δαπάνησες χρόνο για να με βοηθήσει στην εργασία μου είναι πολύ σημαντικό για μένα το εκτιμώ απεριόριστα. Θα σου ευχηθώ καλό υπόλοιπο καλοκαιριού. Καλή τοποθέτηση. Και σε ευχαριστώ για μια ακόμα φορά.
- Η ευχαρίστηση είναι όλη δική μου. Ελπίζω να βοήθησα. Και τι να πω; Καλή τοποθέτηση σε όλους μας.
- Καλή συνέχεια.

- Επίσης.

Συνέντευξη 10^η

- Καλημέρα.
- Καλημέρα.
- Θέλω να σε ευχαριστήσω που δέχτηκες να συμμετέχεις στην έρευνα; Μου είναι πολύ σημαντική βοήθειά σου.
- Η ευχαρίστηση είναι όλη δική μου. Το θέμα που πραγματεύεται η εργασία σου είναι πολύ ενδιαφέρον και νομίζω πάρα πολύ χρήσιμο για την εκπαιδευτική κοινότητα, οπότε είναι δική μου χαρά να βοηθάω τέτοιες έρευνες στη διεξαγωγή τους.
- Σε ευχαριστώ πολύ. Πριν ξεκινήσουμε θα ήθελα να σε ρωτήσω αν έχεις κάποια αντίρρηση στο να ηχογραφηθεί η συνομιλία μας, ώστε να αξιοποιήσω τα δεδομένα για την εξαγωγή αποτελεσμάτων.
- Όχι, δεν έχω καμία αντίρρηση πάνω σε αυτό.
- Ευχαριστώ πολύ. Είσαι αναπληρώτρια, σωστά;
- Ναι, βεβαίως. Είμαι αναπληρώτρια ΠΕ 60. Είμαι δηλαδή νηπιαγωγός.
- Πάρα πολύ ωραία. Πώς ήταν μέχρι τώρα η εμπειρία σας ως αναπληρώτρια;
- Λοιπόν για μένα το ταξίδι στην εκπαίδευση ως αναπληρώτρια ξεκίνησε το 2018. Τότε με πήραν πρώτη φορά. Μάλιστα είχα τελειώσει το μεταπτυχιακό μου στην ειδική αγωγή. Και η αλήθεια είναι πως Όπως είναι γνωστό στην εκπαιδευτική κοινότητα ένα μεταπτυχιακό στην ειδική αγωγή, ειδικά τις προηγούμενες χρονιές, ήταν σίγουρο κλειδί για να μπει στην εκπαίδευση και να κάνεις μια αρχή. Και η αλήθεια είναι πως και εγώ γι' αυτό το έκανα γιατί γνώριζα πως θα έχω άμεση επαγγελματική αποκατάσταση. Βέβαια, στη συνέχεια τα πράγματα δεν πήγαν ακριβώς έτσι.
- Δηλαδή τι εννοείς;
- Ενώ είχα στην ουσία εξειδικευτεί για την ειδική αγωγή. Η πρώτη μου τοποθέτηση είναι ένας παράλληλη στήριξη σε νηπιαγωγείο. Αυτό που κλήθηκα να κάνω δεν είχε την παραμικρή σχέση με αυτό που έλεγε η βιβλιογραφία και με όσα μάθαμε μέσα από το μεταπτυχιακό. Ναι, η παράλληλη στην Ελλάδα λειτουργεί με τελείως λάθος τρόπο. Στην ουσία είσαι ιδιωτική νταντά ενώ εμάς μας μάθανε ότι θα πρέπει να είμαστε βοηθοί και να μην ξεχωρίζουμε από τη δασκάλα της τάξης. Αντιμετώπισα μια πολύ κακή διαχείριση από την δασκάλα της τάξης, η οποία στην ουσία με ήθελε απλά για να απομακρύνω. Το παιδί από την υπόλοιπη τάξη ώστε αυτή να κάνει απρόσκοπτα το μάθημά της και θεωρούσε ότι είναι μόνο αποκλειστική μου ευθύνη το παιδί αυτό. Δεν με άφηνε να έχω λόγο στην τάξη ούτε να. Να βοηθάω τα άλλα παιδιά όπου στην ουσία είναι μια από τις αρμοδιότητές μου. Είμαι βοηθός για όλη την τάξη, όχι αποκλειστικά για εκείνο το παιδί. Θυμάμαι

χαρακτηριστικά ότι ενώ. Κάναμε μια κατασκευή μου, ζήτησε ένα κοριτσάκι να του το βοηθήσουμε το κόλλημα του χαρτονιού. Και επειδή το έκανα ή δασκάλα της τάξης μου έκανε καταγγελία στην προϊσταμένη. Ότι παρεμβαίνω στο μάθημα της και δυστυχώς κάπως έτσι κύλησε όλη η χρονιά.

- Εσύ πώς διαχειρίστηκε στη συγκεκριμένη κατάσταση; Πιστεύεις ήταν κάτι προσωπικό της δασκάλας μαζί σου;
- Δεν θεωρώ ότι η δασκάλα είχε κάτι προσωπικό μαζί μου. Άλλωστε πρώτη φορά με γνώριζε και το συμβάν που σου περιέγραψα έγινε τους πρώτους μήνες, οπότε δεν είχε προλάβει να με γνωρίσει και να αναπτύξει κάποια γνώμη για μένα θεωρώ. Πιστεύω ότι συνέβη επειδή φοβήθηκε ότι μπορεί να. Ανακρίνω το μάθημά της και με αυτό τον τρόπο ήθελε να με βάλει σε μια απόσταση. Σε κάθε περίπτωση μου διαχώριζε καθημερινά ότι αυτή είναι μόνιμη, άρα έχει πολύ περισσότερα δικαιώματα στην τάξη από ότι εγώ που είμαι αναπληρώτρια. Και εκεί κάπως άρχισε να στερεύει η χαρά για την πρώτη μου τοποθέτηση. Όπως επίσης και η άποψή μου απέναντι στην ειδική αγωγή. Ήταν κάτι που αγάπησαν μέσα από το μεταπτυχιακό, αλλά στην ουσία δεν είχε καμία σχέση. Αυτό που έπρεπε να κάνω σε ένα ελληνικό δημόσιο σχολείο με αυτό που μάθαμε στο μεταπτυχιακό.
- Μάλιστα, η αλήθεια είναι πως είναι πρόβλημα το εργασιακό περιβάλλον που θα αντιμετωπίσουμε. Πέρα όμως από αυτό υπήρξε κάτι άλλο μέχρι τώρα. Στην πορεία ίσως αναπληρώτρια που σε προβλημάτισε σε σχέση με τις συνθήκες εργασίας αυτού του επαγγέλματος και αυτής της συνθήκης;
- Δεν θα σου κρύψω ότι ο ενθουσιασμός της πρώτης χρονιάς αντικαταστάθηκε με ένα μόνιμο άγχος. Κάθε φορά που έκανα δήλωση περιοχών έτρεμα. Αρχικά, αν θα την κάνω σωστά; Και στη συνέχεια για το ποιες περιοχές θα δηλώσω, σε ποιες μπορώ να ανταποκριθώ; Την πρώτη φορά που έκανα δήλωση κάπως έγινε τυχαία, γιατί δεν είχα πολλούς παράγοντες, λάβει υπόψιν μου, οπότε δεν είχα καμία. Συναίσθηση του τι συμβαίνει στους άλλους νομούς με τα ενοίκια με διάφορα πράγματα; Όταν μπήκα λίγο πρώτη φορά σε αυτή τη διαδικασία να τα σκεφτώ όλα αυτά πονοκεφάλιασα. Είναι τρομερό το άγχος του να επιλέγεις πού θα δουλέψεις. Βασικά του να ζητάς να δουλέψεις κάπου; Γιατί στην ουσία δεν είναι θέμα επιλογής. Είναι ξεκάθαρα θέμα τύχης. Και κάπως το αποδέχτηκα ότι από δω και πέρα θα δουλεύω πολύ τυχαία. Και ως προς το χρόνο και ως προς τον τόπο. Αλλά τουλάχιστον δούλευα αυτό. Ήταν μια παρηγοριά μου. Το ότι υπάρχουνε συμφοιτητές μου που δεν έχουνε. Δουλέψει ακόμα. Οπότε κάπως ένιωθα τυχερή. Εννοείται πως μετά τις μία 2 πρώτες χρονιές όλο αυτό ξεθώριασε. Δεν είχα πια τον ίδιο ενθουσιασμό να πηγαينوέρχομαι. Θα ήθελα κάτι σταθερό. Ήθελα ένα σπίτι στο οποίο να ζω και το χειμώνα και το καλοκαίρι και να μη φεύγω. Λες και δουλεύω σεζόν.

- Ναι, η σταθερότητα είναι κάτι που λείπει από. Το θεσμό των αναπληρωτών και τις συνθήκες εργασίας τους. Το οικονομικό κομμάτι το αντιμετωπίσες δύσκολα;
- Νομίζω πως τη μεγαλύτερη οικονομική δυσκολία και εκεί που μπήκα στις σκέψεις ήτανε κατά τα διάστημα της καραντίνας. Τότε μας κλείσανε. Δεν γνωρίζαμε για ποσό, οπότε εγώ τότε δούλευα στη Σπάρτη και κράτησα το διαμέρισμα που νοίκιαζα. Εννοείται πως το πλήρωνα τζάμπα γιατί ανοίξαμε μόνο ένα μήνα τον Ιούνιο. Και την επόμενη χρονιά, φοβούμενη μη μας ξανακλείσουν προτίμησα να μείνω σε ξενοδοχείο, ώστε να μπορώ να διακόψω την. Τη διαμονή μου και να μην υπάρχει αυτή η οικονομική διαρροή χωρίς λόγο. Το να βρεις σπίτι ή επίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Έχω μείνει εκτός κάποιων φάσεων και στην ουσία δούλεψα αργότερα επειδή δεν έβαζα Αττική. Ωστόσο, γνωρίζω ότι εκτός του ότι είναι πάρα πολύ δύσκολο το να βρεις σπίτι στην Αττική, είναι και πάρα πολύ δαπανηρό. Να υποστηρίξω κάτι τέτοιο ποτέ δεν το δηλώνω. Αντιστοίχως, η Αττική έχει τα κενά, οπότε σίγουρα μένω μία φάση πίσω επειδή δεν δηλώνω την Αττική.
- Άρα χάνεις και εκτός από μισθό μοριοδότηση.
- Σαφώς. Η μοριοδότηση επίσης ήταν κάτι που με άγχωνε και με αγχώνει, εννοείται ακόμα. Είμαι στη διαδικασία που κάνω το δεύτερο μου μεταπτυχιακό και ήδη έχω κουραστεί πάρα πολύ. Εκτός του ότι όλα αυτά κοστίζουν πλέον είναι και ψυχοφθόρο το να σκέφτεσαι ότι συνέχεια κάποιος θα σε περάσει στα μόρια και ότι πρέπει να είσαι σε μια αέναη επιμόρφωση που όμως μοριοδοτείται. Για παράδειγμα, ήθελα πάρα πολύ να κάνω την πιστοποίηση στην Braille, Ωστόσο, δεν είναι κάτι που μοριοδοτείται και κοστίζει πάρα πολύ. Και έτσι δεν το έχω προσπαθήσει γιατί δεν έχω ούτε τα χρήματα, αλλά ούτε και το χρόνο για να αναλωθώ σε κάτι που δεν θα μου δώσει μόρια και δεν θα με ανεβάσει θέσεις. Είναι πάρα πολύ στενάχωρο να το σκεφτεί κανείς αυτό, ότι μπαίνουμε στη διαδικασία να αποκτάμε γνώσεις μόνο και μόνο για να πάρουμε κάποια μόρια. Ωστόσο, έτσι μας έχουν καταντήσει.
- Τι συναισθήματα σου για ζωή σου ως αναπληρώτρια;
- Το πρώτο και το κύριο είναι το άγχος, δεν το συζητώ. Αναπολώ με νοσταλγία την πρώτη μου δήλωση περιοχών όπου δεν με ένοιαζε τίποτα και δεν τα είχα καθόλου στο νου μου. Όλα τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσω. Ζούμε όλοι εμείς οι αναπληρωτές καθεστώς αβεβαιότητας. Ενώ είμαστε χρήσιμοι για το εκπαιδευτικό σύστημα, ταυτόχρονα είμαστε... και πολύ εύκολα μπορούμε να αντικατασταθούμε. Κάπως νιώθω στάσιμη και πως με εκμεταλλεύονται χωρίς να απολαμβάνω κανένα προνόμιο. Ούτε τα χρήματα είναι τόσο ώστε να αξίζουν όλη αυτή την ταλαιπωρία, αλλά ούτε και η ψυχική ανακούφιση του λειτουργήματος που κάνουμε.
- Θεωρείστε η δουλειά σου λειτούργημα ε;

- Ε δεν είναι; Εννοείται πως είναι. Για να είμαι νηπιαγωγός, κάνω ότι κάνω και πέφτω σε αυτή τη λακκούβα με τη μοριοδότηση και αγχώνομαι συνεχώς. Δεν θα το άλλαζα σε καμία περίπτωση, απλά θα ήθελα οι συνθήκες κατά κάτω από τις οποίες θα εργάζομαι να είναι καλύτερες. Νομίζω πως αξίζει στους εκπαιδευτικούς να έχουν μια σταθερότητα. Το επάγγελμά μας είναι από τα πιο δύσκολα αλλά παράλληλα και από τα πιο ευχάριστα.
- Πιστεύεις πως οι δυσκολίες τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει ένας αναπληρωτής, επηρεάζουν την ποιότητα της εργασίας του;
- Ναι, πιστεύω ότι η σχετίζεται το γεγονός ότι δυσκολευόμαστε τόσο. Όλες αυτές οι δυσκολίες δεν σε αφήνουν να σκεφτείς και να λειτουργήσει σωστά για τα παιδιά. Που αυτό θα έπρεπε να είναι το μόνο μας μέλημα. Είναι πολύ κρίμα να αγχωνόμαστε τόσο πολύ για απλά πράγματα, ενώ στην ουσία θα μπορούσαμε με την ίδια ενέργεια να ασχοληθούμε με το εκπαιδευτικό κομμάτι. Πραγματικά με στενοχωρεί όλο αυτό. Επιπλέον, πάρα πολλοί εκτός από όλα αυτά τα μικρά καθημερινά προβλήματα καλούνται να εγκαταλείψουν τις οικογένειές τους προκειμένου να πάνε να δουλέψουν σε κάποιο σχολείο. Εγώ ευτυχώς δεν είμαι ακόμα σε αυτή τη φάση. Παρόλα αυτά πιστεύω ότι θα βρεθώ σε τρομερά δύσκολη θέση, όταν θα θέλω κάποια στιγμή να κάνει οικογένεια. Είναι πολύ κρίμα να κάνουμε ένα τόσο όμορφο επάγγελμα και να μην το απολαμβάνουμε. Τώρα με την πρόσκληση που έγινε τα 2 προηγούμενα χρόνια, δεν κάνω λάθος για τους ειδικούς φρουρούς Πολλές συμφοιτήτριές μου. Συμμετείχαν σε αυτή την προκήρυξη γιατί ξέρουν ότι θα έχουν μια σταθερότητα στη δουλειά τους, ενώ το να είναι αναπληρώτριες τις φόβιζε.
- Εσένα τι είναι αυτό που σε φοβίζει στη δουλειά σου;
- Η αβεβαιότητα. Νομίζω όλους τους αναπληρωτές, αυτό τους κυνηγάει αβεβαιότητα. Το ότι δεν έχουν μια ασφάλεια το ότι δεν είναι σίγουροι ότι θα δουλεύουν. Αυτά είναι τα προβλήματα που εντοπίζω εγώ. Επίσης, τώρα που το θυμήθηκα ένα από τα πολύ βασικά προβλήματα είναι το ότι δεν πληρωνόμαστε το καλοκαίρι. Δεν μπορείς να βρεις καινούργια δουλειά γιατί θα χρειαστεί μέσα στη χρονιά κατά πάσα πιθανότητα να την αφήσεις αλλά δεν σου προσφέρει καμία απολύτως βοήθεια. Εντάξει, θα μου πεις υπάρχει το ταμείο ανεργίας. Ωστόσο, εγώ την πρώτη χρονιά που δούλεψα δεν είχα τα απαραίτητα ένσημα και δεν βγήκα ταμείο ανεργίας, οπότε ήμουν κυριολεκτικά χωρίς κανένα απολύτως εισόδημα. Είναι δύσκολα, είναι καταστάσεις που σου προκαλούν άγχος.
- Έχεις νιώσει ποτέ αυτό το άγχος να σε καταβάλει και ένας εξουθενώνει είτε ψυχικά είτε και σωματικά.
- Το άγχος είναι κάτι που με κυνηγάει ήδη από τις πανελλήνιες. Γενικά είμαι ένας άνθρωπος που δεν μπορώ να το διαχειριστώ εύκολα. Και πραγματικά ώρες ώρες με θαυμάζω που είμαι αναπληρώτρια. Εννοείται πως σε καταβάλει

και σε εξουθενώνει. Για εμένα πολύ σημαντική παρενέργεια του άγχους που συμβαίνει στο σώμα μου είναι το ότι πέφτουν τα μαλλιά μου και από εκεί καταλαβαίνω ότι πρέπει να ηρεμήσω. Νομίζω πως το άγχος σου τρώει όλη την ενέργεια. Σε κάθε δήλωση περιοχών. Είμαι πάντα όλη μέρα στο κρεβάτι. Δεν έχω διάθεση και το μόνο που κάνω είναι να σκέφτομαι ξανά και ξανά τη σειρά με την οποία θα βάλω τις περιοχές. Κάτι πρέπει να αλλάξει σε αυτή την κοινωνία με τους αναπληρωτές. Δεν γίνεται να υπάρχουν χιλιάδες άνθρωποι που ζουν κάτω από αυτές τις συνθήκες. Είναι κρίμα να κάνεις ένα τόσο σπουδαίο επάγγελμα και να μην το αναγνωρίζουν. Το μόνο που με κρατάει σε αυτή τη δουλειά. Είναι η ελπίδα ότι κάποια στιγμή θα μονιμοποιηθώ. Και ποιος δεν θέλει μία θέση μόνιμου εκπαιδευτικού, όπου δεν δουλεύει το καλοκαίρι, αλλά πληρώνεται; Επίσης, αγαπώ πολύ αυτό που κάνω και θα 'θελα να κάνω μόνο αυτό σε όλη μου τη ζωή, αλλά νιώθω πως δεν είμαι παραγωγική όταν μες στη χρονιά έχω να σκεφτώ οικονομικά ζητήματα ή ζητήματα μετακομίσεων μοριοδότησης. Κουράζομαι από εκεί με αποτέλεσμα να πηγαίνω σχολείο και να μην έχω τα επίπεδα ενέργειας που θα πρέπει να έχω για να είμαι ευχάριστη στα παιδάκια μου.

- Από όσα μου λες, καταλαβαίνω ότι αγαπάς πολύ τη δουλειά σου. Πιστεύεις στην τελική, κάνοντας έναν απολογισμό ότι αξίζει να περάσεις όλες αυτές τις δυσκολίες προκειμένου να εργάζεσαι ως εκπαιδευτικός;
- Αυτή είναι μια πολύ υποκειμενική ερώτηση και εγώ θα μιλήσω με βάση σε τι κατάσταση με βρίσκει Η τοποθέτησή μου ως αναπληρώτρια τη δεδομένη στιγμή. Η αλήθεια είναι που πολλές φορές σκέφτομαι ότι μελλοντικά αν παραμείνω αναπληρώτρια δεν θα μπορέσω να κάνω οικογένεια. Δεν θα μπορέσω να έχω μια σταθερή κοινωνική ζωή και είναι κάτι που με στεναχωρεί. Δηλαδή το καλοκαίρι που δεν εργάζομαι και με τις οικονομικές δυσκολίες που με βρίσκουν κάθε καλοκαίρι, παίρνοντας μόνο το ταμείο ανεργίας. Μπαίνω πάντα σε δευτερες σκέψεις. Όταν με παίρνουν σε σχολείο η χαρά μου είναι τόσο μεγάλη που θα έχω την επικοινωνία με τα παιδάκια που ξεχνάω όλες τις δυσκολίες. Απλά ξαναλέω ότι αυτό είναι η δική μου άποψη τη δεδομένη στιγμή που δεν έχω οικογένεια και κάτι άλλο να με απασχολεί πέρα από τις συνθήκες εργασίας του αναπληρωτή που αυτές είναι μόνιμα στο κεφάλι μου. Οπότε θεωρώ ότι αξίζει. Ίσως δεν είναι μια συνθήκη εργασίας την οποία μπορεί να ακολουθεί κάποιος για πάρα πολλά χρόνια. Αλλά αν κάνεις υπομονή και με δεδομένο ότι έχουν ξεκινήσει κάποιοι διορισμοί και ίσως μονιμοποιηθεί σε μία μέρα. Υπάρχει ελπίδα.
- Μάλιστα πολύ αισιόδοξη τοποθέτηση. Πριν σε αποδεσμεύσω. Υπάρχει κάτι που θα ήθελες να αναφέρεις και δεν σου δόθηκε η ευκαιρία μέχρι τώρα να το πεις Πάνω στους άξονες συζήτησής μας;
- Όχι νομίζω πως με κάλυψαν οι ερωτήσεις σου και η κουβέντα μαζί σου. Πραγματικά πιστεύω ότι πρόκειται για μια έρευνα πολύ σπουδαία.

- Σε ευχαριστώ πολύ.
- Και μέσα από την καρδιά μου σου εύχομαι κάθε επιτυχία.
- Να 'σαι καλά εγώ θέλω να σε ευχαριστήσω που βρήκες χρόνο να συμμετέχεις στην έρευνα μου. Είναι καλοκαίρι και αντιλαμβάνομαι ότι όλοι προσπαθούμε να γεμίσουμε μπαταρίες πριν από το δύσκολο Σεπτέμβριο που μας περιμένει και έρχεται. Σε κάθε περίπτωση, σε ευχαριστώ πολύ.
- Να 'σαι καλά. Καλή συνέχεια.
- Καλή συνέχεια και σε σένα.